Інформаційний,
науково-методичний
журнал

Освіта Сумщини

№1 (53), 2022

АКТУАЛЬНЕ ІНТЕРВ'Ю

МОНІТОРИНГ ТА ЗНО

НУШ

ДОШКІЛЬНА ОСВІТА

ІЗ ДОСВІДУ РОБОТИ

ОСВІТА СУМЩИНИ

Інформаційний, науково-методичний журнал

Заснований в березні 2009 року

№1 (53), 2022
Виходить чотири рази на рік

Зареєстровано головним територіальним управлінням юстиції у Сумській області (Серія СМ № 901/523ПР)
© СОІППО

Засновник – Сумська обласна організація профспілки працівників освіти і науки України
Видавництво здійснює Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

Мова видання – українська

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР
Панасюра Г.С.
РЕДАКТОР

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ
Вознюк А.В. –
доктор психологічних наук, професор
Грицай С.М. –
кандидат педагогічних наук, доцент
Гробова В.П. –
директор Департаменту освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації, доктор юридичних наук, професор
Єфремова Г. Л. –
кандидат педагогічних наук, доцент
Гузенко О.В. –
кандидат педагогічних наук, доцент
Кудінов Д.М. –
доктор історичних наук, професор
Мазуренко В.О. –
кандидат технічних наук, доцент
Нікітін Ю.О. –
доктор історичний наук, доцент
Осадчий С.В. –
голова Сумської обласної організації профспілки працівників освіти і науки України
Сбруєва А.А. –
доктор педагогічних наук, професор
Семеног О.М. –
доктор педагогічних наук, професор
Удовиченко І.В. –
доктор педагогічних наук, професор

КОРЕКТОР
Пащенко О.К.
КОМП'ЮТЕРНА ВЕРСТКА, ДИЗАЙН
Юхименко А.М.

Редакція не завжди поділяє думки авторів публікацій. За достовірність фактів і цифр, відповідність їх вказаним джерелам несе відповідальність автор. Статті не рецензуються і не повертаються.

Редакція зберігає за собою право скорочувати та редагувати надісланий матеріал, не порушуючи його основного змісту.

Підписано до друку 30.03.2022 р.
Формат 60х84/8. Папір офсетний.
Умов. друк. арк. 4,19. Обл.-вид. арк. 4,44
Зам. №13.03.09. Тираж 50 прим.

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ:
40007 м. Суми, вул. Римського-Корсакова, 5.
Сумський ОІППО. Тел.(факс): 33-40-67
E-mail: osvita.soippo@sm.gov.ua

ЗМІСТ

АКТУАЛЬНЕ ІНТЕРВ'Ю

Ю. Нікітін Робота системи післядипломної освіти області в умовах військового стану 2

МОНІТОРИНГ ТА ЗНО

О. Остапенко Найпопулярніші запитання про національне мультипредметне тестування – 2022 3

О. Борисенко Підготовка учнів до оцінювання якості освіти (за результатами моніторингового дослідження) 7

КОМПЕТЕНТНІСНА ПАРАДИГМА ОСВІТИ

В. Перлик Професійні компетентності сучасного керівника закладу загальної середньої освіти в контексті професійного стандарту 10

Г. Браткова Самоосвітня діяльність – необхідна умова та запорука професійної компетентності вчителя 14

М. Леоненко Формування іншомовної соціокультурної компетентності учнів початкової школи 17

Н. Сукачова Формування математичної компетентності учнів на уроках предмета «Захист України» 20

О. Третьякова Професійна компетентність вчителя як складова реалізації нового державного стандарту базової середньої освіти 26

В. Попов Якість освіти: прагматичний аспект з географії .. 30

НУШ

Т. Свєтлова Самоосвітня діяльність учителя математики нової української школи: андрогічний аспект 33

ДОШКІЛЬНА ОСВІТА

Л. Міщенко У фокусі уваги – діти раннього віку: особливість організації освітнього процесу 37

Н. Карасьова Ізотерапія в роботі з дітьми дошкільного віку, що опинилися в складних життєвих обставинах 40

В. Сіроштан Медіатворчість дітей дошкільного віку 45

З ДОСВІДУ РОБОТИ

І. Коренева Творче застосування традиційних і сучасних технологій декоративно-ужиткового мистецтва на уроках трудового навчання 49

Л. Новик, А. Капленко Використання онлайн-дошки Padlet для спільної взаємодії в закладі освіти 53

АКТУАЛЬНЕ ІНТЕРВ'Ю

Ю. НІКІТІН

РОБОТА СИСТЕМИ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ ОБЛАСТІ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Сьогодні ми спілкуємося з ректором Сумського ОІППО Юрієм Нікітіним, з приводу роботи інституту післядипломної педагогічної освіти в умовах війни, що триває на території нашої країни.

– Юрію Олександровичу, 18 лютого 2022 року колектив Сумського ОІППО переобрав Вас ректором закладу, а вже 24 лютого ми змушені були звикати до життя та роботи в умовах війни. Як змінились вектори та методи роботи системи, керманичем якої Ви залишаєтесь?

– Вкотре дякую колективу за підтримку, завдяки якій ми подолали найскладніший етап роботи, в час, коли організувати та скоординувати всю діяльність здавалося дуже складним завданням, ми все ж продовжили працювати, і навіть посилили деякі форми роботи.

– На що саме зорієнтували себе та колектив з перших днів військового протистояння?

– По-перше на психологічний стан всіх учасників навчального процесу. Цій роботі, у чіткій взаємодії психологів, науковців та методистів інституту ми приділяємо максимальну увагу. Центром психологічної служби СОІППО були надані номери телефонів спеціалістів відділу, за якими всі потребуючі могли отримати психологічну допомогу. Окремо спеціалісти відділу опрацювали питання психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами, надання допомоги дітям, які перебувають у післятравматичному стані. Постійно в синхронному та асинхронному режимах психологи служби надавали поради щодо навчання в нових умовах, а 30 березня провели велику нараду-семінар «Забезпечення психологічного супроводу освітнього процесу в умовах воєнного стану» що поєднала усю психологічну спільноту області. Окремо була проведена нарада для практичних психологів закладів професійної (професійно-технічної), фахової передвищої освіти, закладів інституційного догляду та виховання дітей, яка стосувалась визначення змісту роботи. А з 13 по 17 квітня 2022 року кафедрою психології Комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти ініційовано проведення V Всеукраїнського науково-практичного форуму з міжнародною участю «Психологічна допомога: від кризи до ресурсу» (з нагоди Всеукраїнського дня психолога) з використанням можливостей платформи Microsoft Teams сервісу Office 365. Заходи психологічної підтримки проводяться щотижня, тому навіть важко згадати всі, але важливість кожної хвилини психологічної допомоги на сьогодні неоціненна.

– Як інститут підтримує вчителів та адміністраторів освіти?

– Ми створили цілий розділ сайту «Вчимося в умовах воєнного стану» (http://www.soippo.edu.ua/index.php/46-uncategorised/4783-vchimosya-v-umovakh-voennogo-stanu), він містить нормативно-правову базу, рекомендації, поради, а також досвід роботи в умовах воєнного стану різних освітніх закладів. Окрім того методистами-предметниками інституту розроблені поради з викладання всіх предметів в умовах воєнного стану. Велика кількість уваги приділена підготовці здобувачів освіти до зовнішнього незалежного оцінювання, яке цього року буде проводитись у форматі національного мультипредметного тестування.

– Як відбуваються заплановані заздалегідь заходи?

– Ми і надалі працюємо за планом Інституту. Проходять методичні онлайн порадники для учителів-предметників та для педагогів дошкільної освітньої ланки. Не зважаючи на тимчасове припинення освітнього процесу у лютому та березні, курси підвищення кваліфікації за різними напрямами та дистанційною формою навчання протягом воєнного стану «Підвищення кваліфікації освітян у КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти: особливості перспективного планування на 2023 рік», що вказує на те, що ми працюємо і будемо працювати надалі!

– Чи присутня наукова складова роботи у нових реаліях післядипломної освіти?

– Наука - це наш фундамент. Війна не завадила нашому колективу завершити важливий етап нашої дослідно-експериментальної роботи за темою «Теоретико-методичні засади розвитку особистісно-професійної компетентності педагога в системі післядипломної педагогічної освіти», про що ми отримали відповідний документ за підписом профільного Міністра Сергія Шкарлета. Окрім того, Ірині Удовиченко, проректору Сумського ОІППО у квітні присвоєно вчене звання «Професор», що підсилює наш науковий потенціал. Ми продовжуємо проводити наукові конференції, так на травень місяць заплановано VI Всеукраїнську науково-методичну практичну конференцію «Особистісно-професійна компетентність педагога: теорія і практика», VI Усеукраїнську науково-практичну інтернет-конференцію «Інноваційні технології розвитку особистісно-професійної компетентності педагогів в умовах післядипломної освіти».

– Чи з’явилися форми роботи, які раніше були відсутні?

– Звичайно, значну увагу ми приділяємо безпеці усіх учасників освітнього середовища. З перших днів війни почали активно працювати не лише над документальною базою щодо роботи в умовах війни, а й над практичними порадами щодо усіх можливих загроз: порядок дій в екстрених ситуаціях, навчання з питань мінної безпеки, правил поведінки під час хімічної та ядерної небезпеки, поводження при виявленні вибухонебезпечних предметів – цей перелік можна продовжити. Як бачите ми працюємо активно, працюємо на результат з вірою в те, що кожен крок нашої великої педагогічної сім'ї – вклад в Перемогу нашої Держави!

– Дякую за спілкування, віримо у те, що всі плани будуть здійснені, оскільки у єдності колективу та освітньої спільноти закладено потужну силу розвитку!

Спілкувалась Ганна Панасюра

МОНИТОРИНГ ТА ЗНО

О. ОСТАПЕНКО

НАЙПОПУЛЯРНІШІ ЗАПИТАННЯ ПРО НАЦІОНАЛЬНЕ МУЛЬТИПРЕДМЕТНЕ ТЕСТУВАННЯ-2022

1 квітня 2022 року відбувся брифінг щодо цьогорічної вступної кампанії за участі Міністра освіти і науки України Сергія Шкарлета, який поінформував громадськість про те, що вступ до закладів вищої та фахової передвищої освіти відбуватиметься в особливому порядку. Міністр зазначив, що воєнні дії на території нашої держави зумовили певні обмеження й умови, на які не можна не зважати під час організації вступної кампанії.

Так, цього року неможливим є проведення традиційного зовнішнього незалежного оцінювання, з огляду на що, заплановано провести тестування, подібне до нього, а саме: національне мультипредметне тестування (далі – НМТ) для вступу для здобуття вищої освіти на основі повної загальної середньої освіти.

Уже випускники розпочали активну підготовку до цьогорічного особливого іспиту. Проте, причиною хвилювання можуть бути сумніви в знаннях та здібностях, стрес через війну або відповідальність перед батьками і школою. Тому дуже важливо усвідомити, що іспит – це не випробування, а можливість виявити себе і набути досвіду. Разом із тим, на сьогодні в учасників є запитання, які потребують конкретних відповідей.

Ви запитуєте – ми відповідаємо…

Хто має складати НМТ?

Брати участь у НМТ можуть особи, які завершують здобуття повної загальної середньої освіти у 2022 році (до цієї категорії належать випускники старшої школи, а також учні та студенти закладів професійної (професійно-технічної), фахової передвищої освіти), або вже здобули її (випускники минулих років).

Планується проведення трьох сесій НМТ: основної (перша половина липня), додаткової (друга половина липня), а також спеціальної у вересні. Кожен учасник зможе пройти тест лише 1 раз.

Які предмети потрібно складати на НМТ?

Національне мультипредметне тестування проводитимуть у комп'ютерному форматі. Це випробування міститиме три блоки завдань: з української мови, математики та історії України, зміст яких буде відповідати чинній програмі зовнішнього незалежного оцінювання. Загальна кількість завдань національного мультипредметного тесту – 60, на виконання яких буде відведено 120 хвилин.

Так, у блоці завдань з української мови буде враховано лише ту частину, що стосується української мови, яка охопить всі мовні теми, вивчення яких передбачено в шкільному курсі української мови, а саме теми: «Фонетика. Графіка. Орфоепія. Орфографія»; «Лексикологія. Фразеологія»; «Будова слова. Словотвір»; «Морфологія»; «Синтаксис»; «Стилістика»; «Розвиток мовлення».

Усього в блоці НМТ з української мови буде 20 завдань, з-поміж яких: 15 завдань з вибором однієї правильної відповіді з чотирьох або п'яти варіантів та 5 завдань на встановлення відповідності. У блоці не буде завдань, які передбачають надання письмової розгорнутої чи короткої відповідей, як не буде й завдань з української літератури.

Зміст завдань блоку НМТ з математики охопить всі теми з алгебри й геометрії, які вивчалися у шкільному курсі, а саме: «Числа і вирази»; «Рівняння, нерівності і їх системи»; «Функції»; «Ймовірність випадкової події, вибіркові характеристики (середнє значення), аналіз діаграм та графіків»; «Планіметрія»; «Стереометрія».

Структурно блок НМТ з математики буде містити 20 завдань, з-поміж яких: 14 завдань з вибором однієї правильної відповіді з п'яти запропонованих варіантів, 4 завдання на встановлення відповідності та 2 завдання відкритої форми з короткою відповіддю (неструктуровані завдання). У блоці не буде завдань відкритої форми з розгорнутою відповіддю.

Завдання з математики у НМТ зможуть розв'язати не лише ті, хто вивчав математику на профільному рівні, а й ті, хто вивчав її на рівні стандарту. Адже здебільшого завдання відповідають саме програмі рівня стандарту. До того ж кожному учаснику тестування буде надано можливість скористатися надрукованими довідковими матеріалами.

Зміст завдань блоку НМТ з історії України охопить певні теми, вивчення яких передбачено в шкільному курсі історії України, а саме: «Україна в роки Першої світової війни»; «Початок Української революції»; «Розгортання Української революції. Боротьба за відновлення державності»; «Встановлення комуністичного тоталітарного режиму в Україні»; «Утвердження більшовицького тоталітарного режиму в Україні»; «Західноукраїнські землі в міжвоєнний період»; «Україна в роки Другої світової війни»; «Україна в перші повоєнні роки»; «Україна в умовах десталінізації»; «Україна в період загострення кризи радянської системи»; «Відновлення незалежності України»; «Становлення України як незалежної держави»; «Творення нової України».

У блоці будуть завдання, що стосуються історичного періоду: «Історія України 1914 р.– початку XXI ст.», тобто лише теми, які раніше були складниками ДПА у формі ЗНО з історії України.

Структурно блок НМТ з історії України буде містити 20 завдань, з-поміж яких: 15 завдань з вибором однієї правильної відповіді з чотирьох запропонованих варіантів та 5 завдань на встановлення відповідності.

Як будуть оцінювати завдання блоків НМТ?

Завдання з української мови, математики та історії України будуть оцінені відповідно до схеми нарахування балів, застосованої в зовнішньому незалежному оцінюванні. Тобто по 1 тестовому балу буде нараховано за кожну правильну відповідь на завдання з вибором однієї правильної відповіді, по 1 тестовому балу за кожну правильно визначену логічну пару в завданнях на встановлення відповідності та по 2 бали за кожну правильну коротку відповідь.

Отже, за виконання завдань блоку НМТ з української мови та історії України можна отримати від 0 до 35 балів, а з математики – від 0 до 30 балів.

Свій результат (тобто кількість набраних балів за правильно виконані завдання) учасник знатиме після виконання блоків. Пізніше результат кожного блоку буде також переведено в шкалу 100-200 балів. Для отримання результату за шкалою 100-200 достатньо буде набрати хоча б один тестовий бал.

Як зареєструватися на НМТ?

З огляду на ситуацію в державі, Міністерство освіти і науки України ухвалило рішення про продовження термінів формування реєстраційних карток для участі в національному мультипредметному тесті. Такі картки можна було сформувати до 19 квітня 2022 року.

Якщо ви зареєструвалися для участі в ЗНО – ви є потенційним учасником вступних випробувань до закладів вищої освіти.

Якщо ж ви не встигли зареєструватися до 19 квітня, у червні буде додаткова можливість створити реєстраційну картку, про неї буде повідомлено на сайті Українського центру оцінювання якості освіти.

Чи потрібний сертифікат учасника ЗНО для участі у НМТ?

Для проходження НМТ сертифікат не буде потрібним, однак номер і PIN-код, зазначені в Сертифікаті, потрібні учаснику для входу на Інформаційну сторінку.

Як та коли можна дізнатися про номер та PIN-код сертифікату?

На початку травня зареєстровані учасники отримають на вказаний під час реєстрації номер мобільного телефону SMS із даними для входу на інформаційну сторінку. У разі, якщо учасники не отримають цих відомостей, то на сторінках керівників закладів освіти на сайті Українського центру оцінювання якості освіти мають бути усі логіни та паролі доступу до персональних інформаційних сторінок, і випускники зможуть звернутися до закладу освіти.

Також з 12 до 19 травня на сайті Українського центру оцінювання якості освіти працюватиме спеціальна гаряча лінія, де можна буде дізнатися номер і PIN-код для доступу до інформаційної сторінки.

Як дізнатися про місце проходження НМТ?

У травні кожен, хто зареєструвався, на своїй інформаційній сторінці обов'язково повинен підтвердити бажання складати тестування, а також повідомити про регіон/місто, де буде перебувати в липні.

У червні учасників НМТ буде повідомлено про місце і час проведення тестування на інформаційних сторінках.

Також на інформаційній сторінці з'явиться функція, за допомогою якої учасник зможе змінити місце проходження тестування.

Де проходитиме НМТ?

Тестування буде проведено в Тимчасових екзаменаційних центрах, тобто у закладах освіти, де буде відповідним чином обладнано окремі класи/аудиторії з комп'ютерною технікою, апаратне та програмне забезпечення якої буде відповідати певним вимогам.

Чи будуть дійсними сертифікати попередніх років?

Наразі Міністерство освіти і науки України розробляє Порядок зарахування до закладів вищої освіти у 2022 році. У ньому буде докладно описано, як саме відбуватиметься вступ.

Чи потрібно учаснику писати мотиваційний лист?

Одним із критеріїв вступу буде також мотиваційний лист, запроваджений ще у 2020 році. Він матиме різну вагу для вступників на бюджет і контракт. Так, для вступу на бюджет його буде застосовано лише для рейтингування вступників з однаковим конкурсним балом, а для вступу на контракт він може бути основою для рейтингування вступників.

Де можна переглянути запитання для підготовки до НМТ?

Учасники можуть ознайомитися з форматом тестування заздалегідь. Український центр оцінювання якості освіти вже підготував демонстраційний варіант, із яким можна ознайомитися на сайті. Також пропонуємо учасникам потренуватися виконувати завдання демонстраційного варіанта тесту в спеціальному онлайн-середовищі Львівського регіонального центру оцінювання якості освіти. Інтерфейс запропонованого тестувальника відрізняється від того, який буде на реальному НМТ, однак за структурою, типами завдань, тривалістю їх виконання демонстраційний варіант аналогічний до вступного тесту.

Варто продовжувати ретельно працювати над шкільною програмою, відвідуючи онлайн або офлайн уроки, які проводять вчителі, або уроки Всеукраїнської школи онлайн.

Для самостійного тренування доречно використовувати тести минулих років, розміщені в розділі «Підготовка. Тести минулих років», відеороз'яснення до завдань зовнішнього незалежного оцінювання минулих років, короткі тематичні тести в онлайн-тестувальниках на сайті Львівського регіонального центру оцінювання якості освіти, інші ресурси, які допоможуть повторити ті чи інші теми.

Для успішного складання НМТ також рекомендуємо скористатися матеріалами методичних онлайн-порадників комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти (рубрика «Вчимося в умовах воєнного стану»).

О. БОРИСЕНКО

ПІДГОТОВКА УЧНІВ ДО ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ (ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ МОНІТОРИНГОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ)

Якісно організована підготовка учнів 11-х класів до зовнішнього оцінювання (далі – ЗНО) є запорукою успішного проходження ними цієї складної процедури та своєрідним засобом підвищення ефективності роботи закладів освіти та освітньої системи громади. Тому завданням закладу освіти є створення умов для рівного доступу кожного учня до якісних освітніх послуг та спрямування освітнього процесу в школі на оптимізацію підготовки випускників до зовнішнього тестування.

Зважаючи на актуальність зазначеного вище Сумським ОІППО у листопаді 2021 року було проведено моніторингове дослідження стану організації підготовки учнів до зовнішнього незалежного оцінювання у закладах загальної середньої освіти Степанівської селищної та Садівської сільської територіальних громад.

Вивчення організації підготовки учнів до ЗНО, проводилось шляхом анкетування різних категорій педагогічних працівників (заступників директорів та учителів-предметників) та випускників 11-х класів закладів загальної середньої освіти.

Загальна кількість респондентів, які взяли участь у моніторингу, становила 124 респонденти: 6 % заступників директорів, 37% учителів, які навчають змісту предметів, винесених для складання ЗНО, 57% учнів 11-х класів семи закладів загальної середньої освіти.

Як зазначили опитані заступники директорів, з процедурою та особливостями проведення ЗНО ознайомлені усі вчителі закладів, що взяли участь у дослідженні та систематично проводять підготовку учнів з усіх навчальних предметів зовнішнього оцінювання.

На думку опитаних респондентів на ступінь готовності випускників до ЗНО впливає низка факторів, серед яких головними педагоги назвали мотивацію учнів, наявність у них необхідних знань, організовану роботу вчителів-предметників, обізнаність учнів із процедурою ЗНО (рис.1).

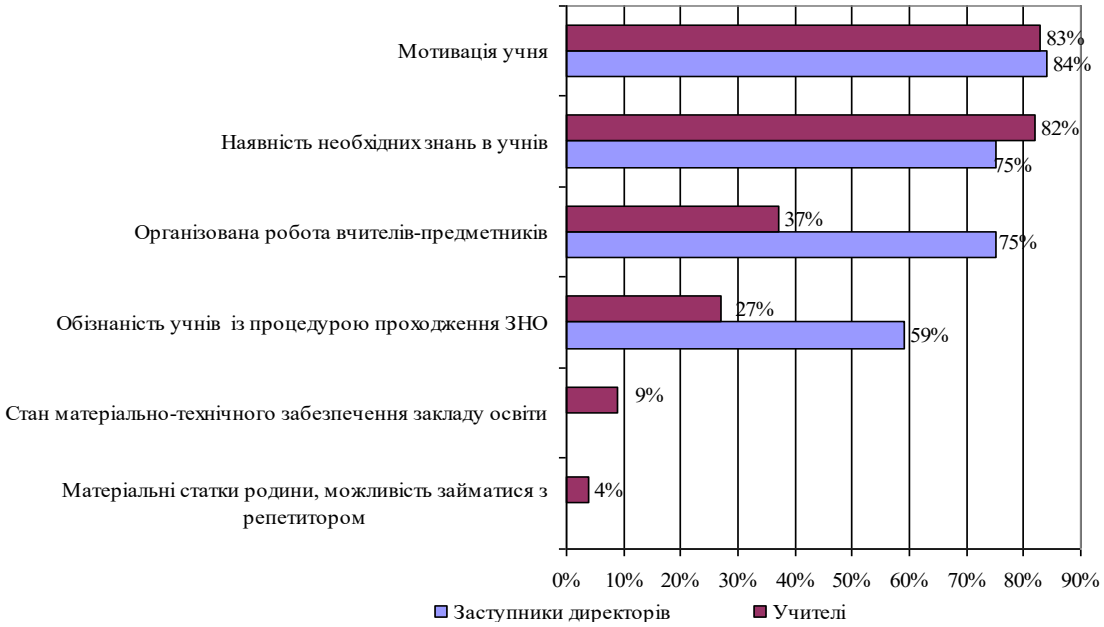

Рисунок 1. Основні фактори, що впливають на готовність учнів до ЗНО

Особливу увагу звертає на себе той факт, що тільки 27% опитаних учителів вважають свою роботу запорукою успішного складання учнями ЗНО.

На запитання про ефективність різних напрямів діяльності закладів із підготовки учнів до ЗНО, обидві категорії опитаних педагогічних працівників (заступники директорів та учителі) дали різні відповіді. На думку всіх опитаних заступників директорів та 93 % учителів найбільша увага повинна приділятися організації регулярного системного повторення учнями навчального матеріалу, роботі учнів над тестовими завданнями важливою вважають 74% учителів та 29% заступників директорів. Усі опитані заступники директорів високоефективною для підготовки учнів вважають інформаційно-роз'яснювальну роботу з учнями та їхніми батьками; з ними погоджуються 62% учителів. Як свідчить аналіз результатів опитування, на важливості психологічних тренінгів наголосили лише 9% учителів (рис. 2).

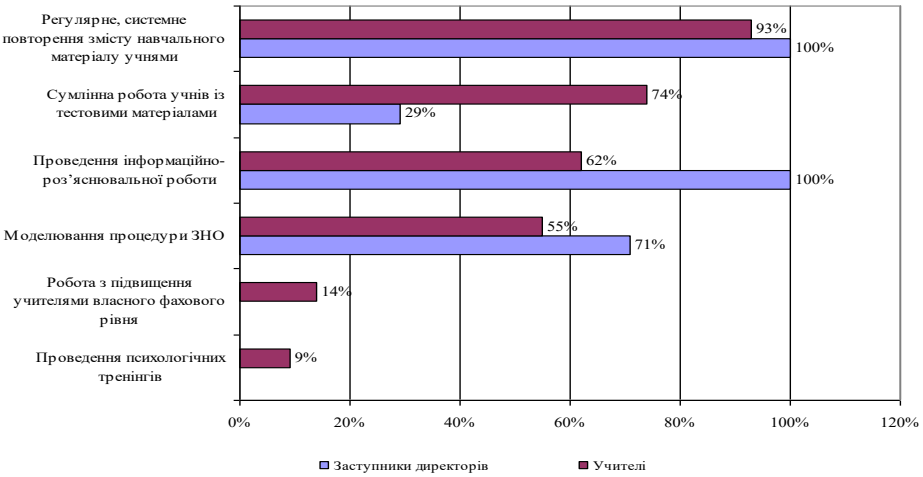

Рисунок 2. Напрями діяльності закладів загальної середньої освіти, які підвищують ефективність складання учнями ЗНО

Досить негативним є факт відсутності усвідомлення більшістю опитаних учителів (86%) та усіма опитаними заступниками директорів залежності між якістю підготовки учнів до ЗНО та необхідністю підвищення педагогами власної професійної майстерності оскільки успішний, компетентний учитель виступає певним гарантом підготовки успішного учня.

Як зазначили заступники директорів шкіл, у закладах, де вони працюють, педагогами активно проводиться інформаційно-роз'яснювальна робота серед учнів випускних класів та їхніх батьків. Із необхідною інформацією про організацію та умови проведення зовнішнього оцінювання учні дізнаються з інформаційних куточків, на класних годинах, уроках інформатики та під час організації зустрічей із представниками закладів вищої освіти. При цьому, жоден із опитаних заступників директорів не вказав на факт проведення в закладах освіти, де вони працюють, тематичних зустрічей батьків та учнів із працівниками місцевого відділу освіти.

Важливою складовою підготовки учнів до ЗНО є предметна (змістова) готовність випускників старшої школи, тому перед закладами освіти постає проблема необхідності використання варіативної складової навчальних планів в організації підготовки учнів до ЗНО. Як підтверджують результати дослідження, у 59% закладів підготовка учнів проводиться з усіх предметів тестування, у 41% – з окремих. Курси за вибором та предметні факультативи для випускників організовано у 34% закладів загальної середньої освіти, що взяли участь у моніторингу.

Окрім того, для учнів із початковим рівнем успішності, систематично проводять індивідуальні заняття 28% учителів-предметників, групові консультації – 16% педагогів, допомагаючи цій категорії випускників засвоювати зміст навчального матеріалу, структурувати отримані знання, застосовувати особисті можливості для успішного складання державної підсумкової атестації у формі ЗНО. Проте, як свідчать результати дослідження, 15 % учителів-респондентів не виокремлюють учнів із низькою успішністю.

Важливою складовою підготовки учнів до ЗНО є організація спрямованої психолого-педагогічної допомоги учням старшої школи. Одним із засобів такої допомоги є організація в закладах загальної середньої освіти психологічних тренінгів для випускників. Як відповіли заступники директорів, такі заходи проводяться в усіх закладах освіти, проте, переважна більшість педагогів вважають психологічні тренінги не ефективною формою роботи щодо підготовки випускників до ЗНО.

Незважаючи на те, що зовнішнє оцінювання проводиться в Україні понад 10 років, більшість опитаних педагогічних працівників (91% заступників директорів та 66 % учителів) потребують методичної допомоги працівників місцевих органів управління освітою та Сумського ОІППО з питань підготовки учнів до ЗНО.

Як показало дослідження, чверть заступників директорів, які взяли участь у моніторингу, ніколи не зверталися до місцевих органів управління освітою із зазначених вище питань. При цьому, 83% респондентів зазначили, що користуються настановами методистів Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти. Зокрема, заступники директорів здебільшого потребують роз'яснювальної (57%) та правової допомоги (29%), у той час як учителі: роз'яснювальної (28%), інформаційної (25%) та навчальної (21%) (рис. 3).

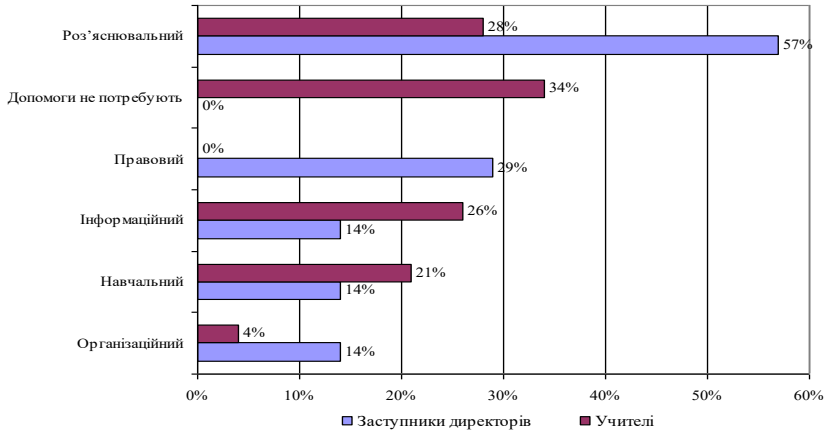

Рисунок 3. Напрями, з яких потребують допомоги респонденти дослідження з питань підготовки учнів до ЗНО

У ході анкетування вчителям було запропоновано визначити знання та навички, які, на їхню думку, можуть суттєво покращити успішність складання випускниками ЗНО. Серед запропонованих варіантів відповідей найчастіше вчителі обирали виконання завдань у тестовій формі (89 %), засвоєння програмного матеріалу (87%), знання процедури проведення ЗНО (61%) (рис. 4).

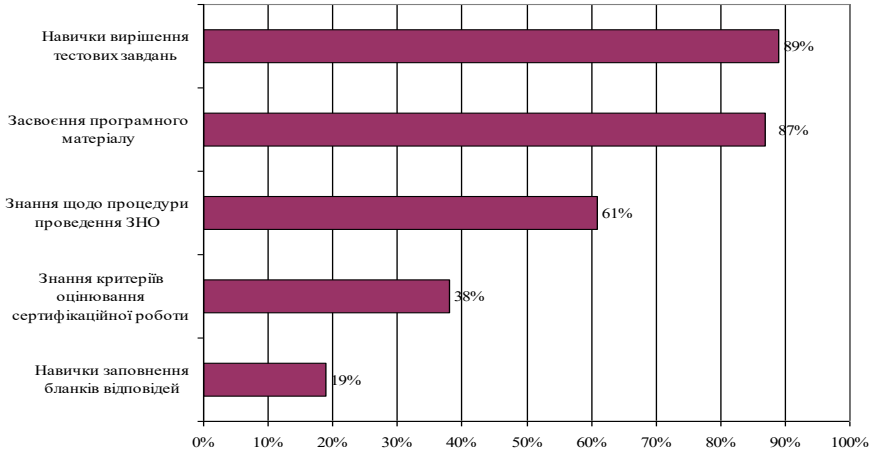

Рисунок 4. Знання та навички, що підвищують результативність складання учнями ЗНО

Окрім зазначеного вище, на покращення результативності складання ЗНО найбільше впливають самопідготовка учнів (84%), сумлінне виконання домашніх завдань (80 %), відвідування підготовчих курсів у закладах вищої освіти (28 %), заняття учнів із репетитором (22%), відвідування предметних факультативів, курсів за вибором та гуртків (18% відповідей).

Як показало дослідження, усі опитані учителі здійснюють цілеспрямовану роботу за напрямом підготовки до ЗНО: проводять аналіз сертифікаційних робіт, опрацьовують з учнями старших класів на уроках завдання попередніх років, використовують у педагогічній практиці тестовий контроль знань учнів. Учителі регулярно використовують інформацію з офіційних сайтів Українського центру оцінювання якості освіти, Харківського регіонального центру оцінювання якості освіти, Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.

Як зазначили заступники директорів, усі учителі, які викладають у випускних класах старшої школи, регулярно працюють над розвитком самоосвітньої компетентності, опрацьовують інформацію довідників, посібників, створюють власні методичні розробки з предметів навчання.. Більше половини (58 %) учителів указали на активне використання ними інформації з фахових газет та журналів.

Висока професійна компетентність учителів, їхнє прагнення до саморозвитку, уміння зацікавити та вмотивувати учня, здатні суттєво вплинути на результати ЗНО. При цьому, більшість учителів (76%) зазначили, що високий результат тестування залежить, насамперед, від зусиль та здібностей самих випускників. Більшість респондентів (93%) вважають, що змогли створити оптимальні умови для підготовки учнів, проте оцінюють ступінь їхньої готовності до ЗНО середнім рівнем – 79% учителів.

Крім опитування педагогів у процесі дослідження здійснювалося анкетування учнів 11-х класів. Як показали результати дослідження, на думку 86 % одинадцятикласників, рівнем своєї підготовки до зовнішнього оцінювання, обізнаністю щодо процедури його проведення, вони завдячують учителям.

Як повідомили 72 % старшокласників , у закладах, де вони навчаються, активно проводиться підготовка учнів до ЗНО з усіх навчальних предметів. Про необхідність позаурочного додаткового навчання повідомили лише 10 % опитаних.

Із метою вдосконалення власної предметної підготовки, респонденти дослідження опрацьовують інформацію з Інтернет-джерел (70%), зі збірників тестових завдань (70%), конспектів уроків (55%), шкільних підручників (55%), довідників (8%). При цьому, 30% випускників указали, що для підвищення якості підготовки до ЗНО їм вистачає організованого повторення на уроках.

Проведений моніторинг показав, що учні добре ознайомлені та систематично використовують Інтернет-ресурси для підготовки учнів до ЗНО, зокрема випускники назвали такі ресурси, як Освіта-онлайн (53%), ZNOUA (43%), Ed-Era (25%).

Значна кількість (58 %) учнів старших класів закладів освіти, які взяли участь у дослідженні, повідомили, що готуються до ЗНО самостійно, 55% – користуються Інтернет-ресурсами. Займаються з репетиторами – 18% учнів, 13% випускників відвідують підготовчі курси при закладах вищої освіти, 13% – додаткові заняття та факультативи в закладах загальної середньої освіти, у яких навчаються.

За даними самооцінки (за шкалою від 1 до 5 балів), рівень підготовки учнів до ЗНО та державної підсумкової атестації з більшості предметів є майже однаковим, тому рівень своєї підготовки учні оцінили переважно середнім рівнем. Лише з української мови, української літератури та іноземної мови більшість учнів оцінили свої знання достатнім рівнем (таблиця 1).

Таблиця 1

Рівень підготовки учнів до складання ЗНО за середнім балом (за результатами самооцінки)

№ з/п	Предмет тестування	Середній бал	Рівень підготовки
1	Українська література	3,7	достатній
2	Українська мова	3,6	достатній
3	Іноземна мова	3,6	достатній
4	Географія	3,4	середній
5	Біологія	3,4	середній
6	Фізика	3,2	середній
7	Історія України	3,3	середній
8	Математика	3,0	середній
9	Хімія	3,0	середній

Як зазначили учні-респонденти для успішного складання ЗНО їм необхідні: більшість знань з предметів тестування (76%), психологічної допомоги (19%), роз'яснення процедури проведення тестування (14%), інформації про джерела самопідготовки (12%).

При цьому майже половина (46 %) респондентів не впевнені в успішному складанні зовнішньому незалежному оцінюванні.

Усі респонденти дослідження зазначили, що в школах, де вони навчаються, педагогічні працівники проводять активну інформаційно-роз'яснювальну роботу щодо ЗНО-2022. З необхідною інформацією вони мають змогу ознайомитись у інформаційних куточках, що знаходяться в закладах та в окремих навчальних кабінетах. Про наявність необхідної інформації на веб-ресурсі закладу освіти повідомили 82% опитаних, однак більше третини респондентів (38 %) дослідження її не використовують.

Як засвідчили результати опитування, із процедурою, організацією, особливостями проведення ЗНО 2022 року учні ознайомлюються на класних годинах (100%), тематичних батьківських зборах за участі випускників (63%), індивідуальних бесідах (63%), психологічних тренінгах (33%), зустрічах із викладачами закладів вищої освіти (33%).

При виборі предметів тестування, 69% респондентів орієнтуються, перш за все, на вимоги «Умов прийому на навчання до закладів вищої освіти України у 2022 році».

Більшість опитаних учнів 11-х класів у повній мірі володіють інформацією щодо особливостей процедури та умов проведення ЗНО-2022.

Випускники (від 89% до 100%) правильно називають електронні сервіси для реєстрації на пробне тестування, володіють інформацією щодо порядку подання апеляційних заяв, термінів дії сертифікатів ЗНО; ознайомлені з веб-ресурсами Українського центру оцінювання та Харківського регіонального центру оцінювання якості освіти, знають особливості проведення пробного зовнішнього оцінювання.

Близько 88 % ознайомлені з особливостями організації проведення ЗНО з окремих навчальних предметів, особливостями визначення порогового балу; правильно визначають перелік документів, необхідних для реєстрації на основну сесію ЗНО.

Більшість опитаних випускників (80%) ознайомлені з термінами реєстрації на пробне тестування, змінами щодо правил вступу абітурієнтів до закладів вищої освіти в 2022 році.

Таким чином, проведений моніторинг дає можливість констатувати, що в усіх досліджених закладах активно проводиться організаційна робота щодо підготовки старшокласників до ЗНО-2022. Тому інформаційна обізнаність учнів 11-х класів щодо процедури та умов проведення зовнішнього оцінювання є достатньо розвиненою. Проте, занепокоєння викликає самооцінювання випускниками рівня сформованості власної навчальної компетентності, на що слід звернути додаткову увагу, зокрема тим закладам, де проводилось дослідження.

КОМПЕТЕНТНІСНА ПАРАДИГМА ОСВІТИ

В. ПЕРЛИК

ПРОФЕСІЙНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ СУЧАСНОГО КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНДАРТУ

Глобальні зміни, що відбуваються в системі загальної середньої системи України вимагають нових вимог до управління закладом загальної середньої освіти (ЗЗСО), які, у свою чергу, потребують високої сформованості професійної компетенції керівника. Сутність цих вимог розкривається в нормативних документах загальнодержавного рівня: Законі України «Про освіту» [1], «Про повну загальну середню освіту» [2], Концепції Нова українська школа [3], Професійному стандарті керівника (директора) закладу загальної середньої освіти [4]. Розробка

такої системи розвитку освіти зумовлена необхідністю кардинальних змін, спрямованих на підвищення якості і конкурентоспроможності освіти, вирішення стратегічних завдань, що стоять перед національною системою освіти в нових економічних і соціокультурних умовах, інтеграцію її в європейський і світовий освітній простір. Суспільство також підвищує вимоги до рівня професійної культури керівників закладів загальної середньої освіти, на що у своїх наукових працях звертають увагу вітчизняні та зарубіжні вчені (В. Бондарь, В. Гриньова, Л.Даниленко, Г. Єльникова, І. Зязюн, Л. Калініна, Н. Коломінський, Л. Карамушка, О. Мармаза, В. Маслов, Н. Островерхова, Т. Сорочан).

Аналіз досліджень засвідчує, що тенденція до зміни застарілої концепції соціального управління в Україні та перехід на позиції нової управлінської парадигми, потреба якої теоретично обґрунтована в Законах України «Про освіту,» Про повну загальну середню освіту», державних постановах і документах, органічно пов’язана з радикальними перетвореннями й реформуванням усіх сторін життєдіяльності, у тому числі й управління закладами загальної середньої освіти. Це дає змогу говорити про те, що якість шкільної освіти сьогодні, професійна підготовка керівників закладів загальної середньої освіти – це питання, відповідь на яке, у своїх працях, намагаються розкрити відомі вітчизняні та закордонні науковці.

У педагогічній теорії описаний численний досвід підвищення якості освіти, відомі технології і методи, прийоми і засоби підготовки керівників закладів загальної середньої освіти до управління сучасним закладом освіти, визначені пріоритетні напрямки створення інноваційного досвіду для забезпечення сучасної якості освіти, розроблено систему критеріїв і показників підвищення якості освіти у закладі загальної середньої освіти, чітко визначена діяльність кожного педагога щодо удосконалення освітньої роботи.

Міністерство освіти і науки України своїм наказом від 17.09.2021 №568-21 затвердило професійний стандарт керівника (директора) закладу загальної середньої освіти. Стандарт було розроблено Міністерством освіти і науки України спільно із Державною науковою установою Інститут модернізації змісту освіти.[4].

Згідно зі стандартом, мета професійної діяльності керівника закладу загальної середньої освіти полягає в безпосередньому управлінні закладом і відповідальності за освітню, фінансово-господарську тв. Інші види діяльності закладу освіти. Керівник є представником закладу освіти у відносинах з державними органами, органами місцевого самоврядування, юридичними та фізичними особами і діє без довіреності в межах повноважень, передбачених законом та установчими документами закладу освіти [4].

Професійний стандарт визначає наступні загальні компетентності керівника закладу: громадянську, соціальну, культурну, когнітивну та підприємницьку.

Компетентність (від лат. competens – належний, відповідний) – сукупність знань і вмінь, необхідних для ефективної професійної діяльності: вміння аналізувати, передбачати наслідки професійної діяльності, використовувати інформацію [2]. У дослідженнях Л. Даниленко та Л. Карамушки компетентність керівника закладу загальної середньої освіти становить сукупність необхідних для ефективної професійної діяльності систематич-них науково-філософських, суспільно-політичних, психолого-педагогічних, предметних та соціально-функціональних знань і вмінь, відповідних особистісних якостей.

Компетентність – це здатність до актуального виконання діяльності. У зв’язку з цим актуальним виявляється аналіз проблеми розвитку рівня управлінської професійної компетентності – управлінської кваліфікації керівника ЗЗСО як складової його управлінської культури [1]. Питанням компетентності в управлінській діяльності керівника пов’язується із професіоналізмом, і тому категорія «професійна компетентність» визначатиметься рівнем професійної освіти і досвідом. Індивідуальними здібностями і якостями керівника, мотивованим прагненням до неперервної самоосвіти і самовдосконалення, творчим і відповідальним ставленням до справи.

На думку авторів Л. Даниленко та Л. Карамушки професійна компетентність керівника ЗЗСО визначається сукупністю таких компонентів:

– знання, необхідні знання для педагогічної спеціальності або посади;
– уміння і навички, які потрібні для успішного виконання функціонально-посадових обов’язків;

– професійні, ділові та особистісно-значущі якості, що сприяють якнайповнішій реалізації власних сил, здібностей і можливостей у процесі виконання функціонально-посадових обов'язків;
– загальна культура, необхідна для формування гуманістичного світогляду, визнання духовно-ціннісних орієнтирів, моральних і етичних принципів особистості;
– мотивація професійної діяльності.

Професіоналізм – це професійна компетентність керівника, яка визначається як єдність його теоретичної готовності до здійснення своєї діяльності [3].

Зміст теоретичної готовності складають аналітичні, прогностичні, проективні та рефлексивні вміння; до практичної готовності відносяться організаторські й комунікативні вміння.

Компетенція – це професіоналізм людини, який можна розбити на елементи: професіоналізм у розумінні та прийнятті змісту норм діяльності (цілей, планів, програм, технологій, методів й підходів) і професіоналізм у наявності необхідних цінностей [3].

Професіоналізм особистості та її управлінські здібності характеризують індивідуальні якості керівника, що зумовлюють успішне виконання ним своїх професійних обов'язків. У структурі управлінських здібностей вирізняють такі показники: загальні здібності (вони необхідні, але не самодостатні), специфічні якості (без них немає організатора) та індивідуальні якості, які дозволяють окреслити певні типи організаторів. Можна констатувати, що тільки сукупність усіх цих характеристик може скласти узагальнений портрет організатора як діяча, значною мірою вони пов'язані зі спрямованістю особистості, її підготовки до управлінської діяльності та її рівнем управлінської культури взагалі.

До загальних здібностей керівника можна віднести: практичність розуму – здатність запроваджувати свої знання й досвід у різних життєвих ситуаціях; комунікативність – відкритість до інших, готовність до спілкування, потреба мати контакти з людьми; глибина розуму – уміння діяти енергійно, наполегливо вирішувати складні завдання; ініціативність – специфічний творчий прояв активності, що зумовлює народження нових ідей, пропозицій; наполегливість – прояв сили волі, уміння доводити справу до кінця; самовитримка – здатність контролювати власні почуття, власну поведінку у складних ситуаціях; працездатність – здатність вести напружену роботу, тривалий час не стомлюючись; уважність – уміння вбачати незначні деталі та зберігати їх у пам'яті; організованість – уміння працювати й жити за режимом. Планувати свою діяльність; самостійність у прийнятті рішень, уміння самому знаходити шляхи виконання завдань, брати на себе виконавську відповідальність. Професійно-управлінська компетентність являє собою вміння керівника як суб'єкта управлінського впливу, здатного по-новому структурувати наукові та практичні знання з управління. Професійна зрілість – це стан повного розкриття потенціалу керівника. Управлінська спрямованість реалізує такі показники, як інтерес до професії керівника, схильність займатися нею, усвідомлення своїх здібностей, характеру та мотивів вибору певної професії [3].

Професійний стандарт відносить до трудових функцій керівника закладу загальної середньої освіти наступне: забезпечення стратегічного управління розвитком закладу освіти; забезпечення управління якістю освітньої діяльності; забезпечення партнерської та мережевої взаємодії; організація безпечного та здорового освітнього середовища; забезпечення власного безперервного професійного розвитку. Слід звернути увагу на наявність процесуального компонента діяльності, здатність майбутніх керівників до саморозвитку. Бути компетентним у професійній діяльності означає постійно збагачувати свої знання, критично мислити, обґрунтовано висловлювати свою думку, захищати власну позицію.

Сьогодні управлінську (професійну) компетентність неможливо звести тільки до фахових знань, умінь та навичок, хоча вони і є ключовими категоріями, важливими складовими цього поняття. Управлінська (професійна) компетентність керівника – комплексне поняття, яке не можна звести не до здібностей з управління, ні до освіченості у сфері психології управління, ні до особистих якостей особистості, тому що в такому випадку розуміння можливостей виявляється однобічним.

Основним критерієм сформованості управлінської (професійної) компетентності можна вважати професійний та особистісний саморозвиток керівника. Самоосвіта керівника –

найважливіше завдання, робота над яким дозволяє йому впровадити в дію весь свій творчий потенціал, максимально повно використовувати свої можливості та здібності. Самоосвіта в свою чергу повинна бути спрямована на самовдосконалення, саморозвиток. Сьогодні шкільні реалії вимагають від керівника переосмислення багатьох освітніх канонів [3].

Необхідними професійними компетентностями для керівника закладу загальної середньої освіти є: нормативно-правова;компетентність стратегічного управління закладом освіти; компетентність стратегічного управління персоналом; компетентність забезпечення якості освітньої діяльності та функціонування внутрішньої системи забезпечення якості освіти; компетентність організації діяльності закладу освіти на засадах зовнішньої системи забезпечення якості освіти; лідерська; емоційно-етична; компетентність педагогічного, соціального та мережевого партнерства; здоров'язбережувальна; інклюзивна; проектувальна; інноваційна; здатність до навчання впродовж життя; інформаційно-цифрова. Видатний педагог В. Сухомлинський вважав, що для директора основне завдання полягає в умілому керівництві творчою працею колективу. Освітній процес, на його погляд, має три джерела: науку, майстерність та мистецтво. Добре керувати закладом освіти – це означає досконало володіти наукою, майстерністю та мистецтвом навчання та виховання. Виховання в широкому розумінні – це багатогранний процес постійного духовного збагачення й оновлення тих, кого виховують, і тих, хто виховує. Керувати ним означає насамперед самому постійно збагачуватись та оновлюватись, бути сьогодні духовно багатше, ніж учора. Внутрішньошкільне керівництво стає ефективним, якщо директор закладу освіти володіє теорією педагогіки та психології, знає зміст роботи вчителя, уміє чітко обрати найраціональніші форми та методи спілкування з педагогічним колективом. А саме колектив формує особистість керівника-лідера [5].

Виходячи з вищезазначеного, можна зробити висновок, що професійна компетентність керівника закладу загальної середньої освіти є складним структурним утворенням, тобто компетентністю, яка розпадається на більш дрібні, специфічні компоненти.

Таким чином, між поняттями «компетентність», «професійна компетентність», «управлінська компетентність» і «управлінська кваліфікація» існує об'єктивна залежність, що відображає їх взаємозв'язок як системо утворюючих елементів професійної культури керівника ЗЗСО.

Отже, професійна культура керівника прямим чином залежить від його управлінської кваліфікації, де кваліфікація розглядається як досягнення належного рівня професійної (управлінської) компетентності, тобто рівня знань, умінь, навичок, професійно значущих якостей, загальної культури й мотиваційної сфери, трудових функцій керівника закладу загальної середньої освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про освіту». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text
2. Закон України «Про повну загальну середню освіту». URL: https://osvita.ua/legislation/law/2232/
3. Концепція нової української школи (схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 № 988-р «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80
4. Професійний стандарт керівника (директора) закладу загальної середньої освіти від 17.09.2021 № 568-21 URL: https://mon.gov.ua.news.z
5. Сухомлинський В.О. «Серце віддаю дітям» / В. Сухомлинський URL: https://mala.storinka.org ›

Г. БРАТКОВА

САМООСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ – НЕОБХІДНА УМОВА ТА ЗАПОРУКА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ

Педагоги не можуть успішно когось учити,
якщо в цей же час ретельно не вчаться самі
Алі Апшероні

Успіх змін, які сьогодні відбуваються в освіті, залежить, насамперед, від учителя. Новий Державний стандарт та концепція «Нової української школи» зобов'язують педагогів до систематичної самоосвіти, підвищення професійної компетентності. Однією з ключових (базових) компетентностей, якою має володіти вчитель, є уміння навчатися впродовж життя та її похідна – самоосвітня компетентність – необхідна умова професійного розвитку та зростання.

На виконання наказу Департаменту освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації від 08.09.2021 № 434-ОД «Про проведення регіональних моніторингових досліджень у 2021-2022 навчальному році» було проведено моніторингове дослідження стану сформованості самоосвітньої компетентності суб'єктів освітньої діяльності закладів загальної середньої освіти. Метою моніторингу стало дослідження сформованості самоосвітньої компетентності вчителів закладів загальної середньої освіти, аналіз процесу формування педагогами самоосвітньої компетентності учнів.

Дослідження проводилось методом анкетування заступників директорів закладів загальної середньої освіти, керівників шкільних методичних об'єднань, учителів. У дослідженні взяли участь 204 респонденти з 10 закладів загальної середньої освіти Сумської області.

Питання професійного розвитку педагога, постійне удосконалення його фахової майстерності – необхідна умова ефективності процесу навчання в сучасній школі. Більшість заступників директорів закладів загальної середньої освіти (63%) відзначають, що найважливішими складовими професійної компетентності вчителя, окрім ґрунтовних знань з предмета навчання, є здатність до інновацій, відкритість до нових ідей, готовність до самоосвіти. Однак, значно менша кількість респондентів (38%) відмітили таку складову, як здатність до рефлексії, самоаналізу, самоорганізації, яка є важливою складовою самоосвітньої компетентності.

Заступники директорів закладів освіти здійснюють організаційний супровід самоосвітньої діяльності вчителів: половини опитаних систематично підбивають підсумки самоосвітньої діяльності педагогів, про що звітують на засіданнях методичних об'єднань та педагогічних радах; 38% ознайомлюють учителів з варіантами підвищення кваліфікації; організовують виступи вчителів із питань обміну досвідом щодо самоосвіти; чверть (25%) проводять індивідуальні бесіди.

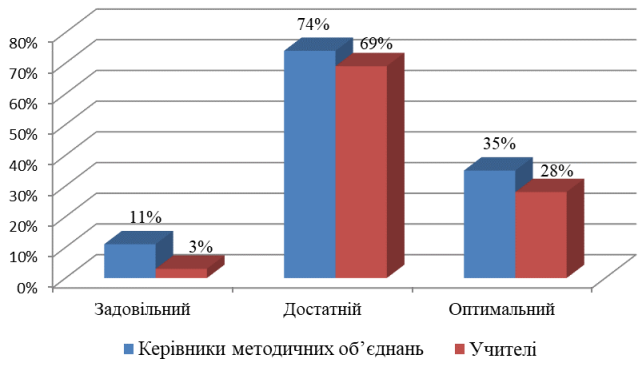

Рисунок 1. Здатність учителів до навчання та змін (за відповідями керівників методичних об'єднань та вчителів)

Оцінка сформованості такої складової самоосвітньої компетентності, як здатність до самоорганізації є високою: майже всі опитувані переконані (97% керівників методичних об'єднань і 99% учителів), що педагоги мають достатній та оптимальний рівні цієї здібності. Здатність до самоаналізу респонденти оцінили дещо нижче: задовільний рівень сформованості цієї складової мають, на думку керівників методичних об'єднань, 4% учителів та 11% – згідно з самооцінкою опитаних учителів. Оптимальний рівень, згідно з визначенням обох груп респондентів, має кожен четвертий учитель, решта перебувають на достатньому рівні сформованості компетентності.

Важливими показниками сформованості самоосвітньої компетентності вчителя є системна робота з опанування нових педагогічних технологій, сучасних засобів, методів навчання в контексті концепції Нової української школи; участь у роботі творчих груп, експериментально-дослідній діяльності; створення власних методичних розробок. Аналіз анкет керівників методичних об'єднань та вчителів виявив, що більш високими показниками респонденти оцінюють сформованість таких складових самоосвітньої компетентності вчителя, як систематична діяльність з опанування нових педагогічних технологій та знання сучасних засобів, методів навчання в контексті концепції Нової української школи: більшість учителів мають достатній рівень сформованості цих складових самоосвітньої компетентності. Проте, недостатньо уваги приділяється створенню вчителями власних методичних розробок (таблиця 1).

Таблиця 1

Рівень сформованості складових самоосвітньої компетентності вчителів за оцінкою керівників шкільних методичних об'єднань та самооцінкою вчителів (у %)

№ з/п	Складові самоосвітньої компетентності	Керівники МО				Учителі			
		Початковий	Задовільний	Достатній	Оптимальний	Початковий	Задовільний	Достатній	Оптимальний
1.	Систематична діяльність з опанування нових педагогічних технологій	-	8	69	23	-	11	71	18
2.	Створення власних методичних розробок, наявність публікацій	18	33	29	20	7	47	37	9
3.	Участь у роботі творчих груп, експериментально-дослідній діяльності	3	25	56	16	5	29	56	10
4.	Знання сучасних засобів, методів навчання в контексті концепції НУШ	-	18	51	31	-	9	71	20

Порівняльний аналіз результатів анкетування керівників методичних об'єднань та вчителів виявив, що найбільша розбіжність між відповідями респондентів спостерігається щодо оцінювання такої складової самоосвітньої компетентності вчителів, як знання сучасних засобів, методів навчання в контексті Нової української школи, причому вчителі більш упевнені у власних знаннях, ніж керівники методичних об'єднань.

Узагальнюючі відповіді учасників дослідження щодо сформованості самоосвітньої компетентності (готовності і здатності педагогів до постійного систематичного пізнання та саморозвитку) можна констатувати, що більшість учителів, які брали участь у дослідженні, мають достатній та оптимальний рівень сформованості самоосвітньої компетентності: на думку керівників методичних об'єднань – 57% і 25% відповідно; згідно з самооцінкою вчителів – 67% і 18% (рис. 2). Такі результати опитування дають змогу констатувати, що вчителі працюють над удосконаленням власної професійної майстерності, проте, певні напрями діяльності потребують додаткової уваги з боку адміністрації закладу та вчителів.

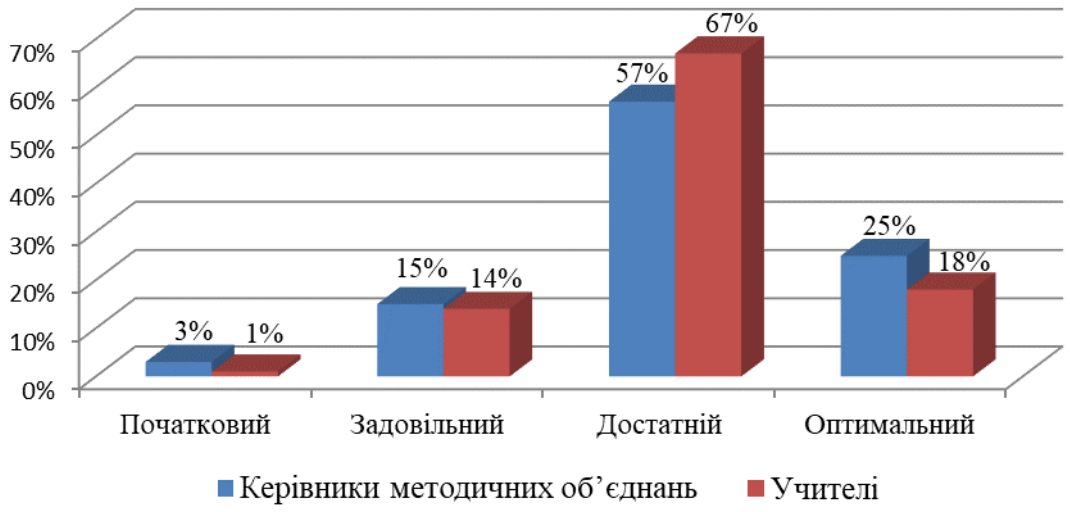

Рисунок 2. Рівень сформованості самоосвітньої компетентності вчителів
(за відповідями керівників методичних об'єднань та вчителів)

В освітньому процесі значимими стають організаторська й консультативна функції педагога, спрямовані на організацію процесу ефективного самонавчання учнів. Учитель має стати ініціатором творчого процесу, керівником пізнавальної діяльності учнів, консультантом їхньої самостійної роботи. Формування самоосвітньої компетентності учнів, їхньої здатності до навчання впродовж життя потребує від педагога вміння визначати інтереси та діагностувати можливості дитини, докладати зусиль до створення умов для самоосвітньої діяльності учнів, володіти методами формування в учнів здатності до самоосвіти, постійно відслідковувати результати їхньої роботи. Керівники шкільних методичних об'єднань вважають, що більшість учителів (65%) формують в учнів здатність та готовність до самоосвіти, саморозвитку. Проте, про власну готовність до організації самоосвітньої діяльності учнів засвідчили менше третини (29%) учителів; 45% вважають себе потенційно готовими, але на практиці, з різних причин, ця готовність не реалізується чи реалізується частково; на погляд кожного четвертого опитаного (25%), організація самоосвітньої діяльності учнів не є обов'язковою, залучення до самоосвіти не має бути систематичним (рис. 3). Такий відсоток респондентів, які не вважають за необхідне організацію самоосвітньої діяльності учнів, викликає занепокоєння, тому що одне із завдань сучасної освіти – виховання особистості, здатної до самостійного здобуття інформації, знань; до самонавчання та саморозвитку впродовж життя.

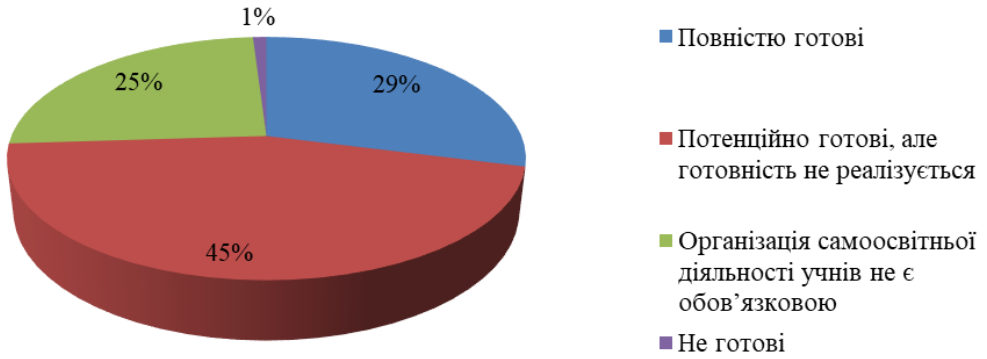

Рисунок 3. Готовність учителів до організації самоосвітньої діяльності учнів (самооцінка)

Концепція Нової української школи передбачає мотивування педагога до творчості й самовдосконалення. Проте, варто зауважити, що декларуючи важливість готовності та здатності педагога до постійного підвищення фахової майстерності, менше половини заступників директорів (47%) можливою причиною пониження кваліфікаційної категорії учителя під час атестації назвали його небажання займатися саморозвитком, удосконалювати власну педагогічну майстерність.

Учитель не зможе працювати без постійного підвищення фахового рівня, педагогічної майстерності. Постійна самоосвіта – необхідна умова та запорука професійної компетентності вчителя, особливо сьогодні, у час інноваційних змін в освіті. Мотивацією до самоосвіти, саморозвитку можуть стати слова всесвітньо відомого Джимі Рона – філософа бізнесу, який розробляв стратегії розвитку компаній Coca-Cola, General Motors, Xerox і був бізнес-тренером Білла Гейтса: «Формальна освіта допоможе вам вижити, а самоосвіта приведе вас до успіху».

М. ЛЕОНЕНКО

ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Беззаперечним є факт, що іноземна мова сьогодні є найважливішим засобом міжнародного спілкування. На початку XXI століття міжкультурна комунікація стає все більш і більш вагомою. Однак одного знання іноземної мови недостатньо для ефективного спілкування з представниками інших народів.

Відповідно до Державного стандарту початкової освіти, однією з ключових компетентностей для учнів початкової школи є здатність спілкуватися іноземними мовами. Вона передбачає можливість розуміти прості висловлювання, спілкуватися у різних ситуаціях, а також оволодіння навичками міжкультурного спілкування [2]. Це означає, що, крім базових лінгвістичних навичок, діти мають розумітися на культурних відмінностях та вміти знайти спільну мову з носіями іншої мови чи культури.

Необхідність наповнення змісту освіти соціокультурними аспектами на сьогодні – головне завдання на загальноєвропейському й національному рівнях.

Соціокультурна компетентність — знання культурних особливостей носія мови, його традицій, норм поведінки і етикету, уміння розуміти і адекватно використовувати їх у процесі спілкування, залишаючись при цьому носієм іншої культури.

Аналіз компонентів соціокультурної компетентності дозволив виділити наступні складові соціокультурної компетентності молодших школярів: соціокультурні знання, соціокультурні уміння, здібності та особистісні якості учнів [7].

До соціокультурних знань необхідно віднести: знання культурних особливостей носіїв мови, їх традицій, ритуалів (час візитів, подарунки, одяг, правила ведення розмови, компліменти); знання норм поведінки та етикету (жести, міміка, поцілунки, правила ввічливості).

Соціокультурні уміння включають: уміння використовувати формули етикету в усному і письмовому повідомленні (привітання, прощання, вибачення, прохання); уміння представляти свою країну, культуру в умовах міжнародного спілкування; порівнювати культурні реалії різних країн; збирати, систематизувати, аналізувати та інтерпретувати загальнокультурну, країнознавчу інформацію [7].

Формування соціокультурної компетентності молодших школярів передбачає розвиток таких якостей: відкритість, здатність слухати і чути співрозмовника, здатність розуміти та приймати розбіжності у культурах рідної країни та країн, мова яких вивчається, потребу самостійно вивчати іноземну мову у позанавчальний час, готовність до спілкування, ввічливість.

Засобами іноземної мови ми знайомимо учнів

з історією та сучасним життям тих країн, мову яких вивчаємо, їх традиціями та культурою.

Реалізації успішного формування соціокультурної компетентності учнів початкової ланки сприяє наявний у підручнику чи підібраний вчителем додатково різноманітний навчальний матеріал, що у цікавій формі відображає життя зарубіжних однолітків.

Аналіз спеціальної літератури, результати спостережень та анкетування учнів молодшого шкільного віку свідчать про перспективність раннього етапу для формування соціокультурної компетентності, що пояснюється такими факторами:

– у молодших школярів добре розвинені пам’ять (особливо слухова короткочасна), слухова увага, здатність до імітації, наслідування, пізнавальні процеси, рефлексія, творча уява;
– дітям цього віку подобається іноземна мова, вони бажають познайомитися з життям країни, мову якої вони вивчають, з її народом та його духовними цінностями;
– емоційний фактор, пов'язаний із застосуванням автентичних матеріалів у вигляді малих форм дитячого іншомовного фольклору: римівок, лічилок, скоромовок, пісеньок тощо;
– схильність до міжкультурної комунікації та відсутність упереджень, негативних стереотипів щодо інших народів та їх країн. На відміну від дорослих і підлітків, діти внутрішньо схильні до міжкультурної комунікації. Психологічно вони готові виступати посередниками у руйнуванні культурних бар'єрів.

Домінуючою ідеєю навчання англійської мови у початковій школі є ідея, передусім, познайомитись з англомовним ровесником, його повсякденним життям, інтересами, іграми, захопленнями, стереотипами поведінки, а через призму сприйняття однолітків з різних країн – і з країнами, представниками яких вони є.

В умовах Нової Української школи змінилися підходи до викладання іноземних мов, змінилися підручники. Наприклад, підручник Smart Junior занурює дітей в англомовний світ, познайомивши з помічниками, Бетті та Роном у – 1 класі, Мег та Джеком у – 2 класі, Анною та Грегом – у 3 класі [5].

Нові навчально-методичні комплекси включають не лише підручник та робочий зошит для учнів, а й книгу для вчителя, де подано детальні рекомендації щодо плану та етапів проведення уроку, а також аудіоматеріали, озвучені носіями мови.

На прикладі підручника Smart Junior можна стверджувати, що у посібнику значна увага приділяється країнознавчому матеріалу. У першу чергу – знайомство з культурою Об'єднаного Королівства, паралельно згадуються культурні традиції України та інших країн. Підручник пропонує різні елементи для ознайомлення з іншомовною культурою: red double decker bus, тварини-символи країн, столиці, національний одяг, традиційні страви, визначні місця.

Звичайно, вивчення іноземної мови буде ефективним, коли лексико-граматичні структури будуть відпрацьовуватись практично, під час живого та емоційного спілкування учнів на уроці.

Щоб школярі відчули себе громадянином тієї чи іншої країни, можна провести просту рольову гру з використанням прапорців:

– Hello, I am Serhiy. I am from Ukraine.
– Hello, I am Tom, I am from the UK.

Формування соціокультурної компетентності учнів початкової школи необхідно здійснювати шляхом паралельного і взаємопов’язаного навчання всіх видів мовленнєвої діяльності. Відповідно до їх вікових особливостей пріоритетними спочатку будуть репродуктивні види навчальної роботи, які виконуються за зразком, інструкцією як орієнтовною основою діяльності. Але поступово відбуватиметься перехід на продуктивні види роботи, які спонукатимуть учнів до творчого мислення, розвитку самостійності у визначенні мовного оформлення мовленнєвих дій і вибору способів їх засвоєння [6].

Формування соціокультурної компетентності буде успішним за умови систематичного виконання вправ і завдань, які передбачають розвиток таких умінь:

– формувати позитивне ставлення до культури народів, мова яких вивчається;
– проводити паралелі між двома культурами;
– вибирати соціокультурні явища відповідно до завдань учителя;
– оцінювати соціокультурні події та знаходити відмінності;
– формувати асоціативні вміння та естетичні почуття;
– коментувати іншомовний матеріал соціокультурного змісту, висловлюючи при цьому власну думку;

висловлювати своє ставлення до важливих

подій іншомовної культури;
– інтерпретувати соціокультурну інформацію для формування вмінь критичного мислення;
– виконувати завдання соціокультурного змісту в умовно-комунікативних ситуаціях тощо [1].

Кращому ознайомленню з іншою країною сприяють такі види навчальної діяльності: діалоги; казкові оповідання (порівняння персонажів двох країн); віртуальні подорожі (знайомство із визначними місцями); дискусії [3].

Враховуючи психологічні та вікові особливості молодшого шкільного віку, доцільно використовувати на уроках ігрові технології в якості важливого та ефективного методичного прийому.

Для того, щоб учні краще опановували нову соціокультурну інформацію і для забезпечення необхідних вмінь та навичок необхідно:
– планувати та проводити уроки, що будуть включати в себе уявні зустрічі з однолітками;
– включати в план уроку хвилинки для відпочинку: руханки, прослуховування пісень;
– проводити уроки з використанням аудіо чи відеозаписів, які будуть слугувати для кращого засвоєння мови [4].

Доцільно вправи і завдання виконувати парами, мікро- або макрогрупами, застосовувати інтерактивні технології, не обмежувати спілкування режимом «учитель – учень», а й заохочувати взаємодію між школярами.

Ще одним ефективним прийомом для залучення молодших школярів до культури країни, мова якої вивчається є драматизація. Вона дозволить учням відчути себе в ролі іншомовного персонажа, певним чином відчути на собі деякі особливості його життя [1].

Учні початкової школи можуть з допомогою вчителя і самостійно створювати різні соціокультурні проекти. Відповідно до психологічних особливостей учнів початкової ланки та їх інтересів, учитель може використовувати на уроках пісні, відеозаписи різних подій або програм, фрагменти фільмів.

Досить перспективним може бути використання комп'ютерних і мультимедійних технологій, які сприятимуть розвитку в учнів умінь аналізувати, оцінювати отриману інформацію, узагальнювати і робити висновки. Наприклад, Інтернет надає можливість під наглядом дорослих знаходити потрібну інформацію, спілкуватися з однолітками з різних країн (листування, Skype) [1].

Велику роль у формуванні соціокультурної компетентності учнів початкової школи відіграє позанавчальна робота. Індивідуально учні можуть підготувати повідомлення про країну, мова якої вивчається, про визначні дати і події, про видатних людей; можуть розповідати вірші, співати пісні, виразно читати уривки з літературних творів іноземною мовою; можуть виготовляти наочні посібники, оформляти стінгазети, альбоми, стенди.

До групової форми позанавчальної роботи можна віднести різноманітні гуртки: вокальні, драматичні, мовні клуби тощо.

До масових форм проведення позанавчальної роботи можна віднести: художню самодіяльність, шкільні фестивалі, конкурси, вікторини, карнавали, тематичні заходи іноземними мовами [1].

Отже, успішне формування соціокультурної компетенції учнів молодшого шкільного віку на уроках іноземної мови повинно відбуватися за допомогою творчого поєднання різних видів мовленнєвої діяльності, форм та методів роботи, використання різних видів вправ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Басай Н.П. Особливості формування соціокультурної компетентності учнів початкової школи у процесі навчання іноземних мов //Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота». – Випуск 2 (41).
2. Державний стандарт початкової освіти URL: https://cutt.ly/NPabNnq
3. Долінченко Т.Є. Розвиток соціокультурної компетенції на уроках англійської мови в початковій школі / Т.Є. Долінченко // Таврійський вісник освіти: наук.-метод. журн. // Херсон. акад. неперер. освіти. – Херсон: Вип. 1, 2015. – С. 116–123.
4. Коломінова О. О. Зміст соціокультурного аспекту навчання англійської мови у початковій школі / О.О. Коломінова // Іноземні мови. – 2004. – С. 50–53.
5. Мітчел Х.К. Smart Junior. Підручник для 1 класу/ – Вид. MM Publications. 2019.
6. Редько В.Г. Компетентнісно орієнтоване навчання іноземних мов учнів початкової школи: лінгводидактичний аспект / В.Г. Редько // Проблеми сучасного підручника: зб. наук. праць/ [ред. кол.; голов. ред. – О.М. Топузов]. – К.: Педагогічна думка, 2017. – Вип.18.
7. Лукьянова Л.А. Формирование функционально-содержательной основы социокультурной компетенции учащихся 10-11 классов общеобразовательной школы (на материале английского языка): дис. канд. пед. наук / Л.А. Лукьянова. – Санкт-Петербург, 2014. – 186 с.

Н. СУКАЧОВА

ФОРМУВАННЯ МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ ПРЕДМЕТА «ЗАХИСТ УКРАЇНИ»

На державному рівні, для закладів загальної середньої освіти, процес інтеграції національної освіти до європейського та інноваційного світового освітнього простору, став обов'язковою умовою, з прийняттям Державного стандарту початкової загальної освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 20 квітня 2011 року № 462 та Державного стандарту базової й повної загальної середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 року № 1392. Підґрунтям для реформування освіти були рекомендації Європейського парламенту та Ради Європи щодо ключових компетентностей освіти впродовж життя, досвід провідних країн, таких як Фінляндія, Франція, Шотландія, Польща, Канад.

Очевидно, що одним із найважливіших досягнень реформи української освіти у 2011 році, з прийняттям Державного стандарту початкової загальної освіти та Державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти, стало «формування змісту освіти на основі державних стандартів, як важеля збереження єдиного освітнього простору та управління якістю освіти в країні» [8, с. 11].

Оновлений Державний стандарт базової й повної загальної середньої освіти імплементував компетентнісний підхід в освітній процес, що сприяло утвердженню в закладах загальної середньої освіти інноваційного навчання.

На відміну від традиційної освіти, освіта нового типу зосереджується на набутті та підтримці знань, формуванні в учнів умінь використовувати знання та застосовувати їх у реальному житті.

Таке навчання передбачає значно глибше й усвідомлене розуміння учнями сутності вивченого, сформованості вмінь самостійно аналізувати та оцінювати інформацію, формулювати висновки, аргументовано відстоювати свої погляди.

Запровадженню компетентнісного підходу в закладах загальної середньої освіти присвячені праці О. Бондаревської, С. Величко, В. Заболотного, В. Краєвського, С. Лебедєва, О. Овчарук, О. Пометун, І. Родигіної, Г. Селевка, А. Фруміна, А. Хуторського. Розробці основних положень та ключових категорій компетентнісного підходу присвячені праці Н. Бібік, О. Локшина, О. Овчарук, О. Пометун, Л. Пращенко, С. Ракова, О. Савченко, С. Трубачова, а питанням теорії та практики формування предметних компетентностей з математики – С. Ракова, Н. Тарасенкової, Н. Ходи-ревої.

Базовими поняттями компетентнісного підходу є поняття «ключова компетентність», «ключова компетенція», «компетентність», «компетенція», «предметна (галузева) компетентність», «предметна компетенція».

У Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти вищезазначені поняття вживаються у такому значенні:

1) ключова компетентність – спеціально структурований комплекс характеристик (якостей) особистості, що дає можливість їй ефективно діяти у різних сферах життєдіяльності і належить до загальногалузевого змісту освітніх стандартів;

2) ключова компетенція – певний рівень знань, умінь, навичок, ставлень, які можна застосувати у сфері діяльності людини;

3) компетентнісний підхід – спрямованість навчально-виховного процесу на досягнення результатів, якими є ієрархічно підпорядковані ключова, загальнопредметна і предметна (галузева) компетентності;

4) компетентність – набута у процесі навчання інтегрована здатність учня, що складається зі знань, умінь, досвіду, цінностей і ставлення, що можуть цілісно реалізовуватися на практиці;

5) компетенція – суспільно визнаний рівень знань, умінь, навичок, ставлень у певній сфері діяльності людини;

6) предметна (галузева) компетентність – набутий учнями у процесі навчання досвід специфічної для певного предмета діяльності, пов'язаної із засвоєнням, розумінням і застосуванням нових знань;

7) предметна компетенція – сукупність знань, умінь та характерних рис у межах змісту конкретного предмета, необхідних для виконання учнями певних дій з метою розв'язання навчальних проблем, задач, ситуацій [2].

До ключових компетентностей належить уміння вчитися, спілкуватися державною, рідною та іноземними мовами, математична і базові компетентності в галузі природознавства і техніки, інформаційно-комунікаційна, соціальна, громадянська, загальнокультурна, підприємницька і здоров'язбережувальна компетентності, а до предметних (галузевих) – комунікативна, літературна, мистецька, міжпредметна естетична, природничо-наукова і математична, проєктно-технологічна та інформаційно-комунікаційна, суспільствознавча, історична і здоров'язбережувальна компетентності [2].

На рівні закладів загальної середньої освіти підвищення якості реалізується через формування в учнів ключових і предметних компетентностей шляхом трансформації змісту на компетентнісних засадах через запровадження компетентнісно-базованого стандарту освіти у форматі конструювання за принципом освітніх (предметних) галузей [8, с. 167].

Основною метою освітньої галузі «Математика» є формування в учнів математичної компетентності на рівні, достатньому для забезпечення життєдіяльності в сучасному світі, успішного опанування знаннями з інших освітніх галузей у процесі шкільного навчання, забезпечення інтелектуального розвитку учнів, розвитку їх уваги, пам'яті, логіки, культури мислення та інтуїції.

Одним із головних завдань освітньої галузі, що визначають зміст математичної освіти у старшій школі, є розкриття ролі та можливостей математики у пізнанні та описанні реальних процесів і явищ дійсності, забезпечення усвідомлення математики як універсальної мови природничих наук та органічної складової загальної людської культури [2].

Провідним засобом реалізації вказаної мети є запровадження компетентнісного підходу в освітній процес закладів загальної середньої освіти шляхом формування предметних і ключових компетентностей.

В основу побудови змісту та організації процесу навчання математики покладено компетентнісний підхід, відповідно до якого кінцевим результатом навчання предмета є сформовані певні компетентності, які сприятимуть здатності учня застосовувати свої знання в реальних життєвих ситуаціях, нести відповідальність за свої дії, брати повноцінну участь в житті суспільства.

У педагогіці поняття «математична компетентність» розглядається науковцями у контексті розв'язуваних проблем:

– як якість особистості, яка поєднує в собі математичну грамотність та досвід самостійної математичної діяльності [4];
– як інтегративну особистісну якість, засновану на сукупності фундаментальних математичних знань, практичних умінь і навичок, що свідчать про готовність і здатність студента здійснювати математичну діяльність [5];
– як цілісне утворення особистості, що відображує готовність до вивчення дисциплін, які вимагають математичної підготовки, а також здатність використовувати свої математичні знання для розв'язання різного роду практичних і теоретичних проблем і задач, які зустрічаються у своїй професійній діяльності [11];
– як уміння бачити та застосовувати математику в реальному житті, розуміти зміст і метод математичного моделювання, уміння будувати математичну модель, досліджувати її методами математики, інтерпретувати отримані результати, оцінювати похибку обчислень [12, с. 15];

Новий Державний стандарт базової середньої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 року № 898, як продовженням реформи Нової української школи в середній школі. У цьому державному стандарті до ключових компетентностей віднесено математичну компетентність, що передбачає здатність розвивати й застосовувати математичні знання та методи для розв'язання широкого спектра проблем у повсякденному житті; моделювання процесів та ситуацій із застосуванням математичного апарату; усвідомлення ролі математичних знань і вмінь в особистому та суспільному житті людини [3].

З наведених означень можна зробити висновок, що 1) математична компетентність – це складна системна якість особистості; 2) математична компетентність передбачає володіння математичними знаннями, уміннями, навичками, способами діяльності; 3) математична компетентність виявляється в готовності та здатності використовувати математичні знання для ефективного розв'язання задач, які можна розв'язати математичними методами [1, с. 38].

Як інтегративне утворення особистості, математична компетентність має такі структурні компоненти: мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, ціннісно-рефлексивний, емоційно-вольовий, які існують не ізольовано один від одного, а тісно взаємопов'язані між собою.

Мотиваційний компонент передбачає систему мотивів, цілей, потреб та прагнень до вивчення математичних дисциплін, удосконалення знань, умінь та досвіду математичної діяльності.

Когнітивний компонент включає сукупність математичних знань теоретичного і практичного характеру, що відображують систему сучасної математики. Діяльнісний компонент включає комплекс математичних умінь (аналітичних, обчислювальних, алгоритмічних, функціональних, геометричних, стохастичних, ймовірнісних, математичного моделювання); спроможність розв'язувати типові практичні задачі методами математики.

Ціннісно-рефлексивний компонент включає сукупність особисто значущих і цінних прагнень, ідеалів, переконань, поглядів, ставлень в галузі математичних дисциплін, розуміння ролі математичної компетентності як однієї з провідних соціальних цінностей.

Емоційно-вольовий компонент включає прояв вольових зусиль та наполегливості у процесі розв'язання математичних задач; цілеспрямованість у роботі, почуття власної гідності [1, с. 37].

Під математичною компетентністю будемо розуміти набутий учнями у процесі навчання досвід специфічної для математики діяльності, пов'язаної із засвоєнням, розумінням і застосуванням нових знань.

Для успішної участі в сучасному суспільному житті особистість повинна володіти певними засобами математичної діяльності та навичками їх застосувань до розв'язування практичних задач. Певної математичної підготовки і готовності її застосовувати вимагає і вивчення в закладах загальної середньої освіти багатьох навчальних предметів. Значні вимоги до володіння математикою у розв'язуванні практичних задач ставлять сучасний ринок праці, отримання якісної професійної освіти, продовження освіти на наступних етапах. Тому одним із головних завдань цього курсу є забезпечення умов для досягнення кожним учнем практичної компетентності.

Практична компетентність передбачає, що випускник загальноосвітнього навчального закладу:

– вміє будувати й досліджувати найпростіші математичні моделі реальних об'єктів, процесів та явищ, задач, пов'язаних із ними, за допомогою математичних об'єктів, відповідних математичних задач;
– вміє опановувати необхідною оперативною інформацією для розуміння постановки математичної задачі, її характеру й особливостей; уточнювати вихідні дані, мету задачі, знаходити необхідну додаткову інформацію, засоби розв'язування задачі; переформулювати задачу; розчленовувати задачі на складові, встановлювати зв'язки між ними, складати план розв'язання задачі; вибирати засоби розв'язання задачі, їх порівнювати і застосовувати оптимальні; перевіряти правильність розв'язання задачі; аналізувати та інтерпретувати отриманий результат, оцінювати його придатність із різних позицій; узагальнювати задачу, всебічно її розглядати; приймати рішення за результатами розв'язання задачі;
– володіє технікою обчислень, раціонально поєднуючи усні, письмові, інструментальні обчислення, зокрема наближені;
– вміє проєктувати й здійснювати алгоритмічну та евристичну діяльність на математичному матеріалі;
– вміє працювати з формулами (розуміти змістове значення кожного елемента формули, знаходити їх числові значення при заданих значеннях змінних, виражати одну змінну через інші);
– вміє читати та будувати графіки функціональних залежностей, досліджувати їх властивості;
– вміє класифікувати й конструювати геометричні фігури на площині й у просторі, встановлювати їх властивості, зображати просторові фігури та їх елементи, виконувати побудови на зображеннях;
– вміє вимірювати геометричні величини на площині й у просторі, які характеризують розміщення геометричних фігур (відстані, кути), знаходити кількісні характеристики фігур (площі та об'єми);
– вміє оцінювати шанси настання тих чи інших подій [7].

Практична компетентність є важливим показником якості математичної освіти, природничої підготовки молоді. Вона певною мірою свідчить про готовність молоді до повсякденного життя, до найважливіших видів суспільної діяльності, до опанування професійною освітою.

Формування навичок застосування математики є однією із головних цілей навчання математики. Радикальним засобом реалізації прикладної спрямованості шкільного курсу математики є широке систематичне застосування методу математичного моделювання протягом усього курсу. Це стосується введення понять, виявлення зв'язків між ними, характеру ілюстрацій, системи вправ і, нарешті, системи контролю. Інакше кажучи, математики треба так навчати, щоб учні вміли її застосовувати. Забезпечення прикладної спрямованості викладання математики сприяє формуванню стійких мотивів до навчання взагалі і до навчання математики зокрема.

Реалізація практичної спрямованості в процесі навчання математики означає:

– створення запасу математичних моделей, які описують реальні явища та процеси, мають загальнокультурну значущість, а також вивчаються у суміжних предметах;
– формування в учнів знань та вмінь, які необхідні для дослідження цих математичних моделей;
– навчання учнів побудові й дослідженню найпростіших математичних моделей реальних явищ і процесів.

Одним із найважливіших засобів забезпечення практичної спрямованості навчання математики є встановлення міжпредметних зв'язків математики з предметом «Захист України».

З найдавніших давньоєгипетських математичних текстів, що датуються початком II тисячоліття до нашої ери, дізнаємося про використання людьми математичних знань для будівництва військових укріплень.

Видатний математик і фізик, досвідчений механік і винахідник, талановитий стратег і військовий інженер Архімед за допомогою математичних розрахунків сконструював механізми, які настільки допомагали у війні проти римлян при облозі Сиракуз, що Марцелло вимушений був сказати: «Треба припинити війну проти геометра».

Знання математики у 1589 р. Ф. Вієту допомогли французу Вієту розкрити секрет шифру, який складався приблизно з 500 знаків, призначеного для листування іспанського короля Філіпа II під час війни Франції з Іспанією, чим він прискорив перемогу Франції. За це іспанська інквізиція оголосила Вієта чаклуном і боговідступником і присудила його до спалення на вогнищі.

Водночас пошуки розв'язків багатьох математичних задач, поставлених життям, часто призводили до нових математичних відкритій. З розвитком артилерії пов'язане створення диференціального та інтегрального числення.

Математик Олександр Олександрович Фрідман розробляв теорію бомбометання. Вченому належать розробки таблиць для прицільного бомбардування. Усі свої розрахунки вчений особисто тестував у реальних битвах. З 1935 р. наукові інтереси видатного математика Олени Сергіївни Вентцель зосередились на застосуванні ймовірнісних методів з метою підвищення точності повітряної стрільби та бомбометання. Пізніше її наукова праця пов'язана з об'єктивною оцінкою ефективності різних видів озброєння, боєприпасів і способів організації вогневих засобів під час стрільби по летючих об'єктах. Вона займалася і більш загальними питаннями тактики повітряного бою і способами організації засобів протиповітряної оборони.

Основоположник кібернетики та теорії штучного інтелекту американський вчений Норберт Вінер починаючи з 1940 року, став займатися проблемами, пов'язаними з військовою тематикою, зокрема застосуванням обчислювальної математики до електротехнічних проблем. «Нашим завданням було врятувати Англію від нищівних атак з повітря. Тому зенітна артилерія була одним з перших об'єктів наших наукових військових досліджень, особливо коли артилерія була з'єднана з пристроями виявлення аероплану – радаром або ультрависокочастотними хвилями Герца» [9]. У роки Другої світової війни перший у світі запропонував батареям зенітних установок відмовитися від практики ведення вогню по окремих цілях, а розробив нову дієву ймовірнісну модель управління силами протиповітряної оборони.

З розвитком авіабудування конструктори зіткнулися з новим явищем – флатером, тобто миттєвим руйнуванням літака. Видатний математик Мстислав Всеволодович Келдиш створив математичну модель флатера, яка допомогла захистити конструкції від руйнувань. Тим самим було врятовано життя багатьох льотчиків. Під керівництвом математика Михайла Олексійовича Лаврентьєва розроблена теорія кумулятивних снарядів, у якій були використані властивості конічних поверхонь. Математик Олексій Миколайович Крилов розробив теорію непотоплюваності кораблів. Видатний український математик Михайло Васильович Остроградський запропонував розв'язки багатьох важливих конкретних задач у галузі балістики, теорії удару.

Навчальна програма з предмета «Захист України» передбачає вклад предмета «Захист України» у формування ключових компетентностей, зокрема, математичної компетентності, що формує уміння:

– моделювати бойові ситуації та розкривати основні події в процесах ведення збройної боротьби; розв’язувати вогневі задачі на ураження противника як процес знищення цілей вогнем з різних видів зброї; проводити розрахунки для прогнозування можливих результатів бойових дій; визначати вихідні вогневі задачі на ураження противника установки прицілу та точки прицілювання з урахуванням відстані до цілі та її розмірів; визначати відстані на місцевості за лінійними розмірами предметів або безпосереднім проміром (пари кроків);
– використовувати математичні методи під час виносу точки прицілювання з урахуванням бічного вітру чи під час руху цілі; розраховувати бойові можливості підрозділів щодо ураження противника під час різних способів ведення бою [6].

Зміст вогневих задач сприяє формуванню в учнів здатності використовувати здобуті знання на уроках предмета «Захист України», математики, фізики у практичній діяльності. Таким чином, для формування математичної компетентності учнів на уроках предмета «Захист України» вважаємо за доцільне розв’язування вогневих задач на ураження противника, як процес знищення цілей вогнем з різних видів зброї. У такий спосіб в учнів формується здатність до самостійного застосування знань з математики у військовій справі. Учні вчаться бачити проблему та вирішувати її з використанням математики, що передбачає здатність учнів самостійно розраховувати горизонтальну дальність польоту снаряду, початковий кут стрільби, при якому дальність польоту снаряда найбільша, за допомогою рівняння.

Задача. Артилерійська гармата розташована на горі висотою h. Снаряд вилітає зі ствола зі швидкістю v_0, направленою під кутом α до горизонту. Нехтуючи опором повітря, визначте:
а) горизонтальну дальність польоту снаряда;
б) швидкість снаряда в момент падіння; в) кут падіння; г) рівняння траєкторії; д) початковий кут стрільби, при якому дальність польоту снаряда найбільша.

Рух тіл, кинутих під кутом до горизонту, можна розглядати як результат накладання двох одночасно прямолінійних рухів уздовж осей Ox і Oy, направлених паралельно й перпендикулярно поверхні Землі. Тоді розв’язування задач такого типу зручно розпочинати зі знаходження проєкцій вектора початкової швидкості на осі координат і складання відповідних рівнянь. Тіло, кинуте під кутом до горизонту за відсутності опору повітря й невеликої початкової швидкості летить по параболі й час руху вздовж осі Ox дорівнює часу руху вздовж осі Oy, оскільки обидва рухи здійснюються одночасно.

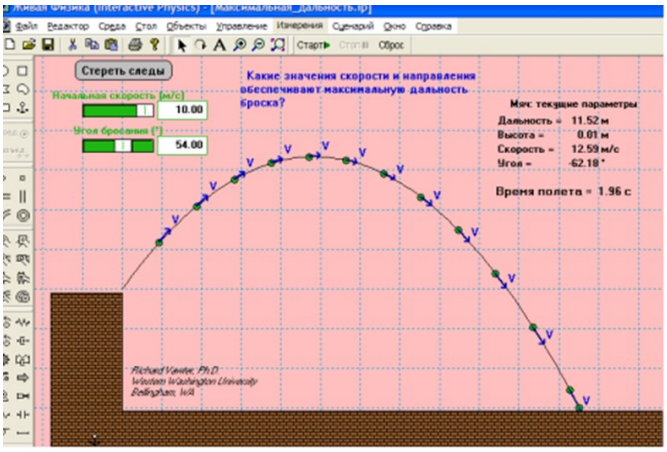

Рисунок 3. Траєкторія руху снаряда

Склавши повну систему кінематичних рівнянь, що описують рух, і перевіривши кількість невідомих (має дорівнювати кількості рівнянь), розв'язуємо її відносно шуканих величин.

Розв'язок. Прямокутну систему координат вибираємо так, щоб її початок збігався із точкою кидання, а осі були направлені паралельно й перпендикулярно поверхні Землі. На рис. 3 зображено траєкторію руху снаряда, його початкову швидкість v_0, горизонтальне переміщення S, швидкість у момент падіння v (направлена по дотичній до траєкторії в точці падіння) і кут падіння β (кут між дотичною до траєкторії, проведеної в точці падіння, і нормаллю до поверхні Землі).

Для складання кінематичних рівнянь руху спроєктуємо вектори швидкості v_0 і v і вектор прискорення g на осі координат Ox і Oy. Проєкції цих векторів дорівнюють відповідно: $v_o \cdot \cos\alpha$; $v_o \cdot \sin\alpha$; v_x; v_y; 0; $-g$.

Складаємо рівняння швидкості й руху снаряда в проєкціях на осі координат. Оскільки проєкція прискорення на горизонтальну вісь дорівнює нулю, то:

$$v_x = v_o \cdot \cos\alpha \ (1);\ x = v_o \cdot \cos\alpha \cdot t \ (2);\ v_y = v_o \cdot \sin\alpha - gt \ (3)$$

$$y = v_0 \cdot \sin\alpha \cdot t - \frac{gt^2}{2} \ (4).$$

У момент падіння снаряда на землю, його координати дорівнюють відповідно:

$$x = S;\ y = -h \ (5).$$

Результуюча швидкість у момент падіння обчислюється за формулою

$$v = \sqrt{v_x^2 + v_y^2} \ (6)$$

У складеній системі рівнянь п'ять невідомих. З рівнянь (4) і (5) знаходимо час польоту снаряда:

$$t = \frac{v_0 \sin\alpha + \sqrt{v_0^2 \sin^2\alpha + 2gh}}{g}.$$

Підставляючи значення t у формули (2) і (3) з урахуванням (5), відповідно одержуємо:

$$S = \frac{v_0^2 \sin\alpha \cdot \cos\alpha + v_0 \cos\alpha \sqrt{v_0^2 \sin^2\alpha + 2gh}}{g} \ (7);\ v_y = -\sqrt{v_o^2 \sin^2\alpha + 2gh} \ (8);$$

$$v = \sqrt{v_o^2 + 2gh} \ (9).$$

З одержаних результатів можна зробити наступні висновки. Якщо , h=0, то згідно з формулою (7) дальність польоту дорівнює S.

$$S = \frac{v_0^2 \sin 2\alpha}{g}.$$

За відсутності опору повітря швидкість падіння дорівнює за модулем початковій швидкості тіла незалежно від кута кидання. Ураховуючи, що проєкція швидкості на горизонтальну вісь із часом не змінюється, в момент падіння швидкість тіла утворює з горизонтом такий же кут, як і в момент кидання. Кут падіння знаходимо за формулою:

$$tg\beta = \frac{v_x}{v_y} = \frac{v_o \cdot \cos\alpha}{\sqrt{v_0^2 \sin^2\alpha + 2gh}}$$

Щоб скласти рівняння траєкторії снаряда потрібно встановити взаємозалежність між його координатами в будь-який момент часу:

$$y = tg\alpha \cdot x - \frac{g}{2v_0^2 \cos^2\alpha} x^2.$$

Це рівняння параболи вигляду $y = -ax^2+bx$, що проходить через початок координат і розташована випуклістю вверх.

Розв'язуючи рівняння (2), (4) і (5), знаходимо, що):

$$tg\alpha = \frac{v_0^2}{gs}\left(1 \pm \sqrt{1 + \frac{2gh}{v_o^2} - \left(\frac{gS}{v_o^2}\right)^2}\right) \ (10).$$

Дослідимо вплив величини початкового кута кидання на дальність польоту тіла. Якщо початкова висота дорівнює нулю (рух тіла розпочинається з поверхні Землі), максимальна дальність польоту досягається, як відомо, при величині кута кидання рівній 45°. Складніше визначити величину кута, при якій досягається максимальна дальність польоту, якщо початкова координата тіла на осі *OY* відмінна від нуля. Використання комп'ютерної моделі дає змогу визначити, що величина шуканого кута залежить від висоти кидання й початкової швидкості тіла. Вираз (10) має смисл лише за умови

$$1 + \frac{2gh}{v_o^2} - \left(\frac{gS}{v_o^2}\right)^2 \geq 0, \text{ тобто } S \leq \frac{v_o\sqrt{v_o^2 + 2gh}}{g}.$$

Тоді максимальне горизонтальне переміщення снаряда

$$S_{max} = \frac{v_o\sqrt{v_o^2 + 2gh}}{g}$$

Підставивши значення S_{max} в формулу (10), встановимо залежність величини кута стрільби від

висоти розташування гармати й початкової швидкості снаряда: .

$$tg\alpha = \sqrt{\frac{v_0^2}{v_0^2 + 2gh}}.$$

Найбільші і найменші значення шуканих величин можна обчислити також, застосувавши методи математичного аналізу до дослідження функції:

$$y = tg\alpha \cdot x - \frac{g}{2v_0^2 \cos^2\alpha} x^2$$

на екстремум [10, с. 97].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Головань М.С. Математична компетентність: сутність та структура. Науковий вісник Східноєвропейського національного університету. 2014. №1. С. 35–39
2. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 року № 1392 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF#top
3. Державний стандарт базової середньої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 року № 898 URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886/
4. Зіненко І.М. Визначення структури математичної компетентності учнів старшого шкільного віку. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 2009. № 2. С. 165 – 174.
5. Кудрявцев Л.Д. Мысли о современной математике и ее изучении. М.: Наука, 1977. 65 с.
6. Навчальна програма «Захист України» рівень стандарту» для 10-11 класів закладів загальної середньої освіти затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 04.11.2020 № 1377. URL: https://cutt.ly/rbKovkU
7. Навчальна програма з математики (алгебра і початки аналізу та геометрія) для учнів 10-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів. Рівень стандарту URL: https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv
8. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні за заг. ред. В. Г. Кременя. Київ : Педагогічна думка, 2016. 448 с.
9. Мельник А.О., Голембо В.А., Бочкарьов О.Ю., Наукова спадщина засновника кібернетики Норберта Вінера URL: http://science.lpnu.ua/sites/default/fies/journalpaper/2020/feb/21036/var1ksm-19-3-10.pdf
10. Мельник Ю.С., Сіпій В.В. Формування предметної компетентності старшокласників у процесі навчання фізики. Київ : ТОВ « КОНВІ ПРІНТ», 2018. 136 с.
11. Петрова Е.М. Понятие «математическая компетентность будущего специалиста технического профиля» в контексте компетентностного подхода вебсайт: www.science-education.ru/101-5504.
12. Раков С.А. Математична освіта: компетентнісний підхід з використанням ІКТ : монографія. Харків : Факт, 2005. 360 с.

О. ТРЕТЬЯКОВА

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ ЯК СКЛАДОВА РЕАЛІЗАЦІЇ НОВОГО ДЕРЖАВНОГО СТАНДАРТУ БАЗОВОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

У реаліях сьогодення сучасна українська освіта перебуває в стані реформування: переорієнтації вчителя на учня, упровадження новітніх освітніх технологій, виховання всебічно розвиненої особистості, формування ключових компетентностей, умінь і навичок. Глобальні суспільні зрушення в світі зумовлені інформатизацією та комп'ютеризацією, демократизацією суспільного життя, швидким розвитком науки; у світі поглиблюються та прискорюються загальносвітові соціокультурні, соціально-економічні процеси, які визначають розвиток та життєдіяльність людства.

Освіта є тим соціальним інститутом, через який проходить кожна людина, набуваючи при цьому рис особистості, громадянина та фахівця. Завдяки діяльності вчителя реалізується державна політика у формуванні інтелектуального, духовного потенціалу нації, розвитку сучасної науки, збереженні та примноженні культурної спадщини, а також забезпечується Конституційне право громадян України на здобуття повної загальної середньої освіти. Основною тенденцією розвитку сучасної освіти є перехід від традиційного до інноваційного навчання, що потребує підготовки вчителя, який усвідомлює свою соціальну відповідальність, постійно дбає про своє особистісне та професійне зростання.

Сучасна освіта потребує вчителя нового типу, який володіє необхідними фаховими знаннями та вміннями, усвідомлює шлях до їх набуття, принципами й методами пізнання теорії та практики своєї педагогічної діяльності, професійною культурою, здатний творчо мислити, орієнтуватися в проблемних педагогічних ситуаціях, критично їх оцінювати та знаходити шляхи вирішення суперечностей, що виникають.

В умовах реалізації Нової української школи підвищуються вимоги до вчителя, його професіоналізму й особистісних якостей. Сьогодні стає очевидним, що розвиток конкурентоздатної особистості в закладах загальної середньої освіти неможливий без підвищення професійної компетентності вчителів, а саме: мобільності їх знань, гнучкості методів професійної діяльності та критичного мислення. Мотиваційна готовність учителя на особистісному та діяльнісному підходах до неперервного самовдосконалення є запорукою ефективної педагогічної діяльності педагога, його відповідності як професіонала умовам сьогодення. Жодна професія не вимагає від людини такого постійного удосконалення, як від учителя.

У Законі України «Про освіту» зазначено: «Педагогічні та науково-педагогічні працівники зобов’язані постійно підвищувати професійний рівень, педагогічну майстерність, загальну культуру» [1]. Саме тому сьогодні на етапі модернізації системи освіти в Україні особливої актуальності набувають питання підвищення та розвитку професійної компетентності агентів змін. Основними завданнями підвищення професійного рівня вчителя на нашу думку, мають бути:

– оволодіння інформаційно-комунікаційними технологіями;
– створення умов для формування професійної культури;
– розвиток інформаційної, мовленнєвої культури;
– формування в учителя вмінь і навичок навчатися протягом життя.

Варто зазначити, що професіоналізм учителя, його налаштованість на самовдосконалення, самоосвіту, саморозвиток впливає і на формування в учнів ключових і предметних компетентностей, що є вирішальним фактором забезпечення якості історичної освіти. Компетентність учителя ми маємо розуміти як сукупність знань, умінь, навичок, цінностей, способів мислення, необхідних для здійснення продуктивної діяльності. Професійна компетентність учителя – це перш за все сукупність його особистісних якостей, загальної культури, кваліфікаційних знань, умінь, методичної майстерності, інтеграція яких в педагогічній діяльності дає оптимальний результат. З огляду на це, сьогодні, є всі підстави говорити про компетентності, які відповідають функціональному складу педагогічної діяльності вчителя та складають його професійну компетентність. Отже, опрацювання нами Закону України «Про повну загальну середню освіту», Професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» (наказ Міністерства освіти і науки України від 23.12.2020 № 2736-20), дає підстави виділити такі основні компоненти професійної компетентності вчителя за трудовою діяльністю (рис. 1) [3].

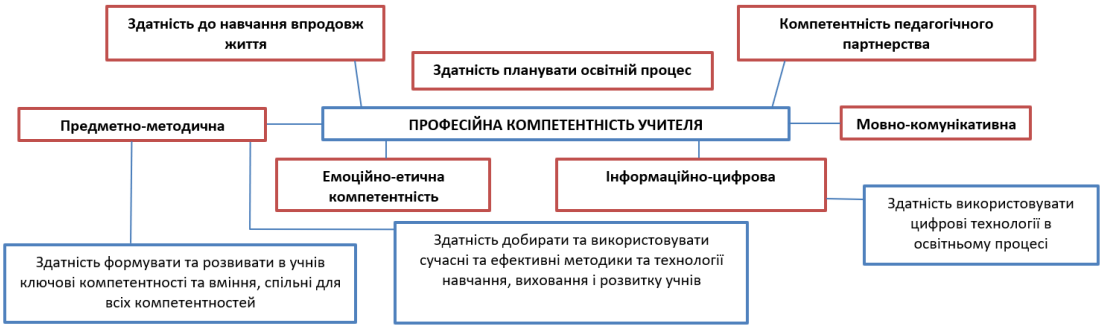

Рис. 1 Професійна компетентність учителя

Будь-яка складова професійної компетентності, може виступати як окрема система, що складається з таких компонентів як: когнітивний – рівень історичних, методологічних знань учителя та розуміння ним ролі історії в формуванні особистості; діяльнісний – здатність учителя проєктувати, реалізовувати в освітньому процесі інноваційні технології навчання з історії; рефлексивний – здатність учителя мотивувати себе і своїх учнів; мотиваційний, особистісний та елементів (ціннісні орієнтації, уміння, навички, особистісні якості тощо). Необхідною умовою викладання предметів громадянської та історичної освітньої галузі є наявність мислячого, поінформованого, компетентного вчителя готового до інноваційної діяльності.

Учитель – це людина, на якій тримається реформа. Без неї чи нього будь-які зміни будуть неможливими, тому один з головних принципів НУШ – умотивований учитель. Це означає, що наша мета – сприяти його професійному та особистому зростанню.

Сучасний учитель історії – це педагог, який володіє сучасними технологіями навчання, здатний вирішувати завдання, які пов’язані з навчанням і вихованням учнів, фахівець, який постійно удосконалює свою професійну майстерність. Саме такий учитель зможе навчити учнів жити в мінливому світі інформаційного суспільства, сучасним формам спілкування, розвити в учнів здатність засвоювати інформацію, приймати ефективні рішення. Нагадаємо, що метою історичної освіти є формування вільної особистості, прищеплення толерантності й поваги до різних поглядів, релігій, звичаїв і культур; оволодіння способами розумових дій, необхідних для розуміння минулого, осягнення сучасного та прогнозування майбутнього.

Серед актуальних проблем сьогодення є інформатизації системи освіти, упровадження в освітній процес інноваційних та інформаційно-комунікаційних технологій. Інформаційно-цифрові технології викликають закономірні зміни в житті людства і стосуються всіх сфер діяльності, зокрема й освітньої, яка водночас стає основою розвитку суспільства. Саме тому важливим завданням освіти у XXI столітті є формування нових професійних компетентностей педагогів, пов’язаних зі стрімким розвитком цифрового суспільства. У зв’язку з цим до переліку професійно значущих компетентностей педагога віднесено таку складову – інформаційно-цифрова компетентність.

Сприяння формуванню інформаційно-цифрової компетентності всебічно розвиненої людини сьогодні ґрунтується на сучасному законодавстві, зокрема на Концепції Нової української школи де вживається термін «інформаційно-цифрова компетентність», який передбачає впевнене, а водночас критичне застосування інформаційно-комунікаційних технологій для створення, пошуку, обробки, обміну інформацією на роботі, у публічному просторі та приватному спілкуванні; інформаційну й медіаграмотність, роботи з базами даних, навички безпеки в Інтернеті та кібербезпеку; розуміння етики роботи з інформацією (авторське право, інтелектуальна власність тощо).

Задля того, щоб ІКТ дійсно були корисними у педагогічній діяльності, необхідне виконання певних умов, а саме:

– професійна готовність педагогів до використання комп’ютерних технологій;
– урахування впливу комп’ютера на здоров’я дітей;
– наявність якісного технічного й програмного забезпечення;
– розуміння проблем й підтримка керівництва закладів загальної середньої освіти.

Ми вважаємо, що використання ІКТ надає можливість значно підвищити продуктивність навчання за рахунок доступності до нової інформації, оперативного взаємозв’язку джерела навчальної інформації та учасників освітнього процесу, адаптації темпу навчання до можливого рівня його сприйняття особистістю певної вікової групи, урахування індивідуальних стилів навчання та здібностей кожного учня, ефективного поєднання індивідуального, парного та групових видів роботи.

Наступна складова, на яку варто звернути увагу – компетентність педагогічного партнерства. Сучасне навчання та виховання учнів вимагає педагогічної етики, визначальною рисою якої є взаєморозуміння, взаємоповага та співробітництво вчителя та учня. Така етика утверджує не рольове, а особистісне спілкування (підтримка, довіра, людська гідність); зумовлює використання особистісного діалогу як домінуючої форми спілкування, спонукання до обміну думок, моделювання життєвих ситуацій. Принципово важливою також є орієнтація партнерської діяльності вчителя та учня на розвиток творчого мислення,

творчої активності, креативності в нових умовах освітнього процесу. Педагогіка партнерства – це простір дитинства, який будується на засадах рівності, діалогу, співпраці. Вона є складовою концепції Нової української школи, спрямованої на те, щоб побудувати довіру між школою, дітьми, батьками, суспільством та державою.

Педагогіка партнерства вимагає переосмислення ролі педагога, яка полягає в оновленні професійного мислення вчителя. Сьогодні до школи прийшли діти нового покоління, які очікують від сучасної освіти менше авторитаризму, а більшої самостійності, незалежності. Звичайно в таких реаліях мають змінюватися і вимоги до вчителя: учитель сьогодні – коуч, ментор, фасилітатор. Сьогодні вчитель має допомагати учневі сформувати власні питання, учити їх правильно формулювати думки, робити висновки, створювати умови для їх самовираження та саморозвитку тощо.

Робота вчителя також вимагає навичок управління часом. Учителі мають одночасно збалансувати довгострокові цілі навчання, освітні потреби своїх учнів, великий обсяг документації. Учитель не завжди може вписатися у відведені часові рамки через велике навантаження (планування, проведення уроків і виховних годин, тематичних заходів). Завдяки навичкам управління часом учителі зможуть підвищити свою продуктивність і забезпечити кращу освіту для своїх учнів. Пропонуємо вчителям кілька таких рекомендацій. Перш за все це визначення пріоритетів. Визначення пріоритетів може допомогти вчителю встигати виконувати різні види роботи, навіть коли трапляється несподіване навантаження, що може здатися непосильним. По-друге, на що варто звернути увагу – стратегічне планування домашнього завдання. І вчителі, і учні мають розуміти, що деякі завдання потребують практики, на яку витрачається цінний час у класі, тому їх краще залишити у якості домашньої роботи. По-третє, уникати навантаження, нагромадження завдань. Легше керувати невеликою кількістю завдань щодня, що дозволить учителю правильно оцінити завдання та надати зворотній зв’язок учням. По-четверте, і саме головне – час на себе. Педагог має багато завдань, які потребують уваги і часто зосереджуються на потребах учнів та їх батьків. Коли педагог виснажується через брак особистої турботи та часу, це заважає процесу навчання. Отже, управління часом – важлива навичка вчителя, що забезпечує якісну освіту та задоволення потреб кожного учня.

Ще одна складова професійної компетентності вчителя на яку варто звернути увагу – культура мовлення. Культура мовлення є одним із вирішальних чинників у налагодженні вчителем професійних, соціальних контактів, засобом його самовираження. Культура мовлення віддзеркалює ціннісні орієнтації, гармонію професійних знань, комунікативних можливостей, характеризує його вихованість, уміння висловлювати думки, дотримуватись етичних норм спілкування. Опанування вчителем культури мови й мовлення, мовленнєвого етикету є передумовою ефективності і особистісної комунікації.

Отже, значення педагога в суспільстві є визначальним: учитель не тільки сприяє формуванню особистості учня як громадянина, а й фактично будує засади громадянського суспільства в повсякденному житті школи. Але усвідомлення педагогом свого місця в сучасній школі недостатньо – передовсім потрібне усвідомлення суспільством, державою важливості місії учителя для динамічного соціально-економічного та духовного розвитку суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про освіту: Закон України (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39, ст.380). Поточна редакція від 02.04.2020. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19 (дата звернення: 30.05.2020).
2. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої освіти. URL: https://cutt.ly/GR2RrxK (дата звернення: 30.05.2021).
3. Затвердили професійний стандарт учителя – документ URL: https://cutt.ly/GR2RPLg (дата звернення: 30.09.2021).

В. ПОПОВ

ЯКІСТЬ ОСВІТИ: ПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТ З ГЕОГРАФІЇ

Проблема якості шкільної освіти завжди була предметом наукового і практичного інтересу вчених, педагогів-практиків.

Якість освіти обумовлює рівень інтелектуального потенціалу будь-якої держави, є важливим чинником її економічної та політичної самостійності, запорукою конкурентоспроможності на світовій арені. Саме якість освіти, рівень знань є джерелом конкурентної переваги, визначальним фактором при формуванні інтелектуального потенціалу особистості, стимулом економічного зростання країни, підвищення добробуту населення та престижу країни серед інших держав, що без сумніву позначається на національній безпеці країни.

Найбільш важливим у розумінні якості освіти нині є усвідомлення того, що сьогодні вирішальну роль відіграє не стільки обсяг знань, скільки сама їхня структура, нова методологія мислення, підходи до вирішення життєвих проблем, практичний зміст освіти.

Очевидним є факт, що об'єктом вимірювання якості освіти мають бути сформовані предметні та ключові компетентності. Це посилює роль прагматичної складової у вивченні шкільної географії як предмета, що сприяє формуванню в учнів здатності і готовності до використання географічних знань і вмінь у повсякденному житті, розв'язання конкретних практичних завдань.

Виникає необхідність з'ясування сутності прагматичного аспекту географії у забезпеченні якості освіти.

Аналіз останніх досліджень. Аналіз наукових праць свідчить, що різні аспекти проблеми якості освіти досліджували відомі вітчизняні вчені: І. Булах, С. Вакарчук, Г. Єльникова, О. Локшина, І. Лікарчук, Т. Лукіна, В. Лунячек, О. Надтока, О. Овчарук, Н. Островерхова, С. Раков, З. Рябова та інші.

Незважаючи на підвищену увагу до питань якості освіти, ця важлива педагогічна проблема є актуальною, що пов'язано не лише зі створення нової української школи, модернізацією змісту освіти, а й підвищенням вимог до рівня освіченості учнів, усвідомлення ними реальної важливості знань та вмінь з географії для зміцнення економіки України в майбутньому.

Зазначене потребує оптимізації способів і технологій організації освітнього процесу, трансформацію мети й результатів навчання, створення умов, за яких учні були б вмотивованими до постійного поглиблення своїх знань та вмінь з предмета, значущості їх практичного використання.

Це актуалізує потребу визначення прагматичних аспектів географії щодо забезпечення якості освіти.

Об`єкт дослідження – процес навчання учнів географії.

Предмет дослідження – прагматичний аспект якості шкільної географічної освіти.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні прагматичних аспектів забезпечення якості освіти засобами шкільної географії, що зумовило розв'язання таких *завдань:*

– розкриття змісту поняття «якість освіти» та з'ясування сутності прагматичного феномену;
– визначення прагматичних аспектів географії щодо забезпечення якості освіти, формування компетентностей учнів.

Виклад основного матеріалу. Проблему дослідження, доречно, на наш погляд, розпочати з розкриття змісту поняття «якість освіти» та з'ясування сутності прагматичного феномену.

Існує чимало точок зору науковців та педагогів щодо трактування поняття «якість освіти». Варто зазначити, що термінологічно вчені розглядають його як процес та як результат. Із позицій процесу, «якість освіти» – це стан та його здібність, що задовольняють потреби людини, відповідають інтересам суспільства і держави; з огляду результату діяльності – відповідність рівня підготовки учнів вимогам діючих освітніх програм.

Скористаємося визначенням, висвітленим у Законі України «Про освіту», де якість освіти розглядається як відповідність результатів навчання вимогам, встановленим законодавством, відповідним стандартам освіти та /або договором про надання освітніх послуг [2].

Орієнтація географічної освіти, відповідно до нового освітнього стандарту, на формування компетентної особистості з підвищеним рівнем

творчої активності, умінням володіти загальнолюдськими цінностями, орієнтуватися в навколишньому просторі робить акцент на практичну складову шкільної дисципліни, оскільки її зміст лежить в основі формування предметної та ключових компетентностей як освітніх результатів.

Процес навчання географії має бути організованим так, щоб виконати завдання розширювати раціональні горизонти пізнання і трансформувати свідомість особистості учня. Основний результат навчання не стільки поінформованість в географії, а спроможність творчо, нестандартно застосовувати власні набуті знання на практиці, трансформуючій дійсності, виявляти компетентність у практичній діяльності, у розвитку і становленні особистої кар'єри, в удосконаленні креативного мислення, отже, успішності особистості [3].

Досягнення зазначених цілей дозволяє акцентувати увагу в освітньому процесі на діяльнісній частині його змісту, посиленні уваги щодо прагматичності знань та вмінь, отриманих учнями.

Географічні знання повинні стати фундаментом практичної діяльності, а вміння (пізнавальні, практичні) – основою для формування ключових компетентностей.

З огляду на зазначене, прагматичний аспект географії пов'язаний з формуванням в учнів предметної географічної та ключових компетентностей, спрямованих на їхнє застосування в майбутньому (географічні знання, уміння й навички, емоційно-ціннісне ставлення до довкілля, географічне бачення світу, національно-патріотична свідомість, що є визначальною в формуванні духовних цінностей).

У перекладі з грецької прагматизм («pragma») означає «дію», «справу», «користь». Від слова «прагматизм» походять інші слова – практика, практичність. Цінність прагматизму полягає в корисності дії, здатності бути застосованими в певних цілях [6].

Шкільна географія спрямована на формування в учнів просторового уявлення про земну поверхню та розвиток умінь усвідомлено орієнтуватися в соціально-економічних, суспільно-політичних і геоекологічних подіях у державі та світі. Географія є не тільки джерелом нових відомостей про Землю, а й основою для формування гуманістичного світогляду, виховання дбайливих господарів, любові до рідного краю, набуття умінь і навичок адаптації до навколишнього середовища, адекватної поведінки в ньому [5].

Звідси завдання географії в практичному аспекті полягає в тому, щоб виховати соціальну, екологічну відповідальність в учнів в оточуючому їх середовищі, розкрити рівень впливу людини на природу, ознайомити з географічним простором на різних рівнях: місцевому, регіональному, глобальному. За нинішніх умов особливого значення набуває виховання засобами шкільної географії людини-патріота, людини-громадянина, основними рисами якої є національна самосвідомість, почуття любові до своєї Батьківщини.

Для цього курси шкільної географії мають чітко визначену практичну спрямованість, що реалізується в ході виконання практичних робіт, спостережень за навколишнім середовищем, подіями в країні та світі, аналізування завдань, досліджень, що, зокрема є новим кроком навчання географії. Виконання зазначених видів діяльності спрямовано на розвиток умінь і навичок роботи з різними джерелами інформації, а також передбачають розв'язання географічних, екологічних й соціально-економічних задач, здійснення порівняльного аналізу, проведення міні-досліджень, дискусій, семінарів, презентацій, експертиз, круглих столів, ділових ігор, творчих робіт, індивідуальних, колективних проектів, що сприяють набуттю учнями досвіду практичної діяльності.

Водночас варто зазначити, що, з точки зору прагматизму, досвід, що набуває учень під час вивчення географії, стає основою суб'єктивної позиції учня і, відповідно, ключовою компетенцією не сам по собі, а лише в процесі його осмислення. Саме тому педагогічно важливими мають бути не стільки самі активні форми роботи на уроках географії, скільки їх обговорення.

Формуванню компетентної особистості, здатної на практиці швидко діяти та приймати рішення в нестандартних умовах, яка відзначається критичним мисленням, креативністю, умінням отримувати й аналізувати інформацію, оцінювати соціальні наслідки дій, працювати в групі, сприяє організація на уроках географії інтерактивного навчання, що передбачає створення проблемних ситуацій тощо.

Чільне місце в навчанні географії приділяється формуванню практичних умінь, що значною мірою поєднані з отриманням географічної інформації з різноманітних джерел знань і її використанням. Доречно зазначити, що у шкільних курсах географії більша частина таких умінь формується під час виконання певних практичних робіт [3].

Крім цього, під час залучення учнів до практичної діяльності поступово розширюється діапазон організаційних форм, методів навчання, способів навчальної взаємодії, пріоритет надається засвоєнню навчального матеріалу в процесі, вирішення інтегрованих завдань, спрямованих на застосування учнями отриманих компетентностей для розв'язання певних задач у змодельованих життєвих ситуаціях.

Доцільним є використання таких методичних прийомів, як: «коло ідей», «мозковий штурм», «метод-прес», «займи позицію» та інших. Завдяки таким методам розвиваються навики самостійності, самоосвіти, реалізується творчий потенціал та вміння використовувати географічні знання в повсякденному житті [4].

Практична спрямованість усіх курсів шкільної географії полягає в значних дидактичних та методичних можливостях для реалізації картознавчої складової змісту географічної освіти. Цьому сприяє навчальний матеріал сучасних підручників, посібників, довідкової літератури, атласів, засобів наочності тощо.

Картографічні знання та вміння складають не тільки найважливішу частину змісту географічної освіти, але й входять до складу загально-культурних компетентностей. Картографічна компетентність – важливий критерій оцінювання якості освіти, навчальних досягнень учнів з географії.

Розв'язування практичних завдань, пов'язаних з використанням географічних карт, сприяє підвищенню в учнів картографічної грамотності. А отже, навчити учнів користуватися картою, що є головним навчально-наочним посібником, основною складовою комплексу навчального обладнання з географії, – важливе завдання вчителя. Сформовані види практичної діяльності спонукають учнів до роботи над розвитком власного інтелекту не лише в процесі навчання, але й у подальшому житті [1].

Особливого значення картографічні знання набувають у військовій топографії.

Оволодіння способами вивчення місцевості, найважливішим серед яких є топографічна карта, як у паперовому, так і у електронному вигляді, вивчення принципів побудови, властивостей картографічного зображення, отримання кількісних та якісних характеристик місцевості – усе це допомагає учням опанувати географія.

Загалом уміння користування різними джерелами географічної інформації, використання різних методів, прийомів, технологій в ході організації практичної діяльності під час вивчення географії дозволяє сформувати в учнів ключові компетентності, зокрема такі, як: загальнокультурна, комунікативна, інформаційна, а також уміння застосовувати географічні знання та вміння в реальному житті.

Таким чином, якість освіти, рівень сформованих компетентностей в учнів визначається не лише обсягом вивчення теоретичного матеріалу, а й використанням його в практичній діяльності та життєвих ситуаціях. Отже, прагматичний аспект змісту й навчальної діяльності учнів під час вивчення географії є важливою умовою забезпечення якості освіти, формування компетентного випускника, здатного раціонально використовувати різноманітні географічні знання та вміння на практиці.

Висновки. Підсумовуючи, варто зазначити, що прогресивні тенденції розвитку освітньої сфери суспільства, а також виклики, повязані з широкомасштабною агресією Російської Федерації проти України, зумовлюють радикальні зміни в сучасних підходах до навчання учнів географії, що служать регуляторами навчальної, виховної, розвивальної діяльності та забезпечують поліпшення якості освіти, формування компетентної особистості.

Цьому сприяє практична складова шкільних курсів географії, вивчення яких впливає на формування в учнів географічної компетентності, що є об'єктом вимірювання якості шкільної освіти, та являє собою вміння використовувати географічну інформацію, географічні знання, навички в практичній діяльності.

Звідси прагматичність вивчення географії полягає в формуванні компетентної особистості, здатної усвідомлювати практичну спрямованість

географічних знань, доцільність використання їх у житті.

Перспективи подальших розвідок. Перспективи подальших досліджень вбачаємо в необхідності пошуку ефективних механізмів забезпечення якості освіти, формування компетентної особистості, розвиток її географічного мислення та практичного застосування знань засобами сучасного уроку географії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Галаюк Н. А. Діяльнісний підхід у вивченні географії як фактор формування активної життєвої позиції / Н.А. Галаюк. *Географія*. 2007. № 5. С. 17-19.
2. Закон України «Про освіту». URL: https://numl.org/.282071 (дата звернення: 29.03.2022).
3. Концепція навчання географії України в основній та старшій школі URL: https://numl.org/.217681 (дата звернення: 29.03.2022).
4. Мойсеєва С. Г. Сучасна географічна освіта: поєднання традицій та інновацій. *Педагогічний вісник*. 2018. № 3. С. 47-48.
5. Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти. URL: https://numl.org/.317681 (дата звернення: 29.03.2022)
6. Словник української мови: в 11 томах. Том 7, 1976. С. 510.

НУШ

Т. СВЄТЛОВА

САМООСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ УЧИТЕЛЯ МАТЕМАТИКИ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ: АНДРАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Концепція реалізації державної політики в сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» обумовлює потребу у вчителеві нової генерації, здатного відповідально та самостійно, на високому професійному рівні здійснювати педагогічну діяльність.

Учитель математики Нової української школи – умотивований учитель, який має свободу творчості, володіє навичками випереджувального проєктного менеджменту (планування й організації освітнього процесу, навчання, розроблення навчально-методичного забезпечення, оцінювання) і розвивається професійно.

Ефективна діяльність учителя математики знаходиться у відповідності з його готовністю до професійної самоосвіти, розвитку загальних і професійних компетентностей, які визначено в професійному стандарті вчителя закладу загальної середньої освіти (наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства від 23.12.2020 №2736 «Про затвердження професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель із початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)»).

У статті 59 Закону України «Про освіту» зазначено, що «професійний розвиток педагогічних і науково-педагогічних працівників передбачає постійну самоосвіту, підвищення кваліфікації, участь у програмах та будь-які інші види та форми професійного зростання» [1].

Процес професійного розвитку триває протягом усього життя людини, на кожному етапі він наповнюється новим змістом, новими організаційно-педагогічними формами та методами, новими потребами й відповідними підходами до інтегрування індивідуальних професійних, соціальних аспектів життєдіяльності.

Безперервна освіта розглядається в наукових дослідженнях О. Владіславлєва, І. Зязюна, Л. Лук'янової, Ничкало, О. Огієнко, Н. Протасової, С. Сисоєвої як система формальної, неформальної та інформальної освіти. Вона сприяє професійному розвитку вчителів математики та є необхідною умовою підвищення якості освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти.

Неперервна освіта вчителів математики здійснюється в контексті андрагогічного підходу, який передбачає врахування цінності життєвого та професійного досвіду людини, можливість вибору індивідуальної освітньої траєкторії, самоконтролю процесу навчання, самореалізації. Це максимально забезпечує відповідність індивідуальним можливостям особистості, виробленню педагогом власної світоглядної позиції, із повною відповідальністю за свій вибір.

Навчання в контексті андрагогічного підходу допомагає вчителям:

– ураховувати власні вікові, психологічні, соціальні, професійні особливості;
– використовувати набутий досвід під час навчання;
– визначати свої навчальні потреби, мету навчання та шляхи її досягнення;
– сприяє створенню умов, необхідних для самореалізації людини та підвищення ефективності й результативності її життєдіяльності [4].

Необхідною умовою професійного зростання вчителя математики є цілеспрямована й систематична самоосвітня діяльність.

У педагогічних працях, присвячених самоосвітній діяльності педагога, простежується декілька підходів:

– спрямованість на формування професійної педагогічної майстерності (І. Зязюн);
– акцентування ролі особистісного розвитку, самопізнання, самовиховання (С. Єлканов);
– розгляд самоосвіти як формування окремих рис суб'єкта (Н. Кузьміна, Н. Кухарєв).

Сутність, структуру, зміст самоосвітньої діяльності обґрунтовано в роботах О. Кочетова, П. Пшебильського, Я. Турбовського, психологічні основи самоосвітньої діяльності (мотиви, готовність) досліджено А. Громцевою, Ю. Кулюткиним, П. Сухобською.

Питання професійної самоосвіти, зокрема застосування психолого-педагогічних знань у самоосвітній діяльності вчителя, самоосвіта молодого вчителя як умова вдосконалення його професійної діяльності та неперервності освіти розкрито М. Заборщиковою, Б. Зязіним, І. Наумченко.

Закон України «Про освіту» (стаття 8) визначає самоосвіту як інформальну освіту, яка передбачає самоорганізоване здобуття особою певних компетентностей, зокрема під час повсякденної діяльності, пов'язаної з професійною, громадською або іншою діяльністю [1].

За енциклопедією освіти України «самоосвіта – самостійна пізнавальна діяльність людини, спрямована на досягнення певних особистісно значущих освітніх цілей» [2].

Самоосвіта – специфічна функція педагогічної діяльності, яка спрямована на особистісне й професійне самовдосконалення та:

– доповнює, поглиблює, розширює базову професійну освіту (компенсаторна складова);
– допомагає осмисленню передового педагогічного досвіду та власної діяльності (інформаційна складова);
– сприяє формуванню індивідуального стилю професійної діяльності (розвивальна складова).

Самоосвітня діяльність – цілеспрямована, систематична, пізнавальна діяльність, керована самою особистістю, спрямована на цілеспрямований пошук, системне вивчення об'єктів реальної дійсності, вироблення нових знань про ці об'єкти, що забезпечує безперервний особистісний і професійний саморозвиток.

Самоосвітню діяльність педагога можна розглядати як сукупність декількох складових (за Н. Бухловою):

– самоактуалізація – використання та розвиток наявних задатків, перетворення їх у здібності, прагнення до особистісного самовдосконалення;
– самовизначення – уміння вибирати своє місце в житті, у суспільстві;
– самоусвідомлення – чітке усвідомлення своєї суті, своїх характерних рис, своєї ролі в суспільстві, у житті;
– самооцінка – уміння оцінювати свої можливості;

– самовиховання – свідома діяльність людини, спрямована на розвиток у себе позитивних якостей особистості, виникає тоді, коли в людини виробляється здатність аналізувати свої вчинки та ставити перед собою суспільно значимі цілі;
– самоорганізація – діяльність і здатність особистості, пов'язані з умінням організовувати себе, які проявляються в цілеспрямованості, активності, обґрунтованості мотивації, плануванні своєї діяльності, самостійності, швидкості прийняття рішень та відповідальності за них, критичності оцінки;
– самореалізація – упровадження в життя своїх можливостей і здібностей;
– самоконтроль – усвідомлення й оцінка власних дій, здатність контролювати свою діяльність;
– самокритика – здатність критично оцінити себе, переваги та недоліки власної роботи [3].

Формуючи цю сукупність, можна передбачити свідому самоосвітню діяльність педагога. Результатом самоосвітньої діяльності є саморозвиток учителя.

Компонентами самоосвітньої діяльності є:
– мета – підвищення рівня професійної компетентності педагога, розвиток творчого потенціалу;
– мотиваційний компонент діяльності;
– предмет діяльності – зміст самоосвітньої діяльності;
– засоби діяльності.

До засобів самоосвітньої діяльності належать:
– цілі та зміст самоосвіти;
– методи та форми самоосвіти;
– методи та форми самоконтролю та самоаналізу самоосвітньої діяльності.

Самоосвітню діяльність учителя математики необхідно планувати з урахуванням основних андрагогічних принципів навчання:
– пріоритет самостійного навчання;
– принцип спільної діяльності, що забезпечує єдність діяльності тих, хто навчається, із тими, хто навчає щодо планування, реалізації, оцінювання та корекції процесу навчання;
– принцип опори на досвід того, хто навчається, згідно з яким досвід того, хто навчається, використовується як одне з джерел навчання його та колег;
– індивідуалізація навчання;
– системність навчання, що передбачає дотримання відповідності цілей, змісту, форм, методів, засобів навчання й оцінювання результатів навчання;
– контекстність навчання, що спрямована на визначення конкретних, життєво важливих цілей, орієнтованих на виконання соціальних ролей або вдосконалення особистості з урахуванням умов професійної, соціальної, побутової діяльності;
– принцип актуалізації результатів навчання;
– принцип елективності навчання: надання тому, хто навчається, певної свободи вибору цілей, змісту, форм, методів, джерел, засобів, термінів, часу, місця навчання, оцінювання результатів навчання;
– принцип розвитку освітніх потреб: результати навчання оцінюються виявленням реального ступеня засвоєння навчального матеріалу й визначенням того обсягу знань, без засвоєння якого неможливе досягнення поставленої мети навчання; процес навчання спрямовується на формування в тих, хто навчається, нових освітніх потреб, які конкретизуються після досягнення певної цілі навчання;
– принцип усвідомленості навчання – усвідомлення тими, хто навчається й тими, хто навчає усіх параметрів процесу навчання та своїх дій щодо його організації [5].

Самоосвітня діяльність учителя математики Нової української школи повинна бути спрямована на:
– реалізацію концептуальних ідей Державного стандарту базової середньої освіти (затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 № 898 «Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти»);
– упровадження модельних освітніх навчальних програм із математики;
– організацію освітнього процесу на основі діяльнісного й компетентнісного підходів і педагогіки партнерства, що передбачає активну участь, співпрацю та взаємодію всіх учасників освітнього процесу;
– створення комфортного освітнього середовища;
– забезпечення просування індивідуальних освітніх траєкторій учнів;
– переорієнтацію освітнього процесу з процесу навчання на досягнення результату навчання,

визначеного у вимогах до обов'язкових результатів навчання учнів на рівні базової середньої освіти;
– організацію формувального оцінювання;
– упровадження інноваційних технологій навчання: критичного мислення, імерсивної (технології доповненої реальності), візуалізації, інтерактивних, мобільних технологій, кейс-технології, технології проблемно-діалогічного, змішаного, проєктного, дослідницького навчання;
– використання продуктивних методів навчання (проблемні, евристичні, дослідницькі), методів кейс-технології (проєктування за допомогою гри, ситуаційно-рольова гра, кейс-стаді), метод проєктів, методи контролю (тестовий і «портфоліо»), активних і інтерактивних методів навчання;
– опанування та раціональне використання Інтернет-ресурсів, сучасних освітніх середовищ, систем комп'ютерної математики.

У процесі формування власної траєкторії професійного розвитку вчителя математики Нової української школи, організації самоосвітньої діяльності необхідно використовувати:
– освітні онлайн середовища:
Нова українська школа (http://nus.inf.ua/);
український проєкт «Якість освіти» (http://yakistosviti.com.ua/;
інтерактивне навчання (http://interactive.ranok.com.ua/);
Prometheus (http://courses.prometheus.org.ua/);
студія онлайн освіти (https://courses.ed-era.com/);
– платформи для організації навчання та підвищення кваліфікації вчителів:
Піфагор (https://pifa.com.ua);
Atoms HUB (https://hub.atoms.com.ua);
ITeacher (https://iteacher.com.ua);
Рух. Освіта (https://ruh.com.ua/);
Дистанційна Академія «TeachHub» (http://teach-hub.com);
EdWay (https://edway.in.ua/);
– віртуальні дошки для організації простору навчальної взаємодії:
Padlet (https://padlet.com/);
Jamboard (https://jamboard.google.com/);
Lino It (http://en.linoit.com/);
Trello(https://trello.com/uk);
– онлайн сервіси для створення навчальних тестів, інтерактивних вправ, інфографіки, дидактичних флеш карток, ребусів:
«На Урок» (https://naurok.com.ua/test/create);
Всеосвіта (https://vseosvita.ua/test);
Online Test Pad (https://onlinetestpad.com/ua/);
LearningAppsg (http://learningapps.org/);
Kahoot (https://kahoot.com);
Classtime ((http://www.classtime.com/uk);
Canva (https://www.canva.com/);
EDpuzzle (https://edpuzzle.com/);
Liveworksheets (https://www.liveworksheets.com/);
Classkick (https://app.classkick.com);
Wizer.me (https://app.wizer.me/);
Ребус №1 (http://rebus1.com/);
– програми динамічної математики GeoGebra, GeoGebra 5.0 (http://www.geogebra.org);
– графічний онлайн калькулятор Desmos (https://www.desmos.com/).

Результати самоосвітньої діяльності доцільно презентувати в:
– традиційних формах (розробка системи уроків, доповіді, творчий звіт, відкриті уроки, проведення майстер-класів, презентаційні виступи на засіданнях методичних об'єднань учителів математики закладів освіти, педрадах);
– інноваційних формах (портфоліо, створення та впорядкування блогу або сайту, розробка електронних посібників та дидактичних матеріалів);
– науково-методичних формах (участь у науково-практичних семінарах, конференціях, проектах Всеукраїнського та Міжнародного рівнів, конкурсах професійної майстерності; створення навчально-методичних комплексів, авторських програм факультативів та курсів за вибором, навчально-методичних посібників; публікації методичних розробок, статей у фахових виданнях).

Продуктивна самоосвітня діяльність учителя математики є необхідною умовою професійного зростання педагога та запорукою його успішної практичної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про освіту». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text.

2. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В.Г. Кремень. К.: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
3. Науково-методичний супровід самоосвітньої й самостійної діяльності педагогічних кадрів у системі післядипломної педагогічної освіти: Практико-зорієнтований методичний посібник / Н.В. Бухлова, Л.М. Коновалова. Донецьк: Каштан, 2007. 108 с.
4. Протасова Н.Г. Післядипломна освіта педагогів: зміст, структура, тенденції розвитку / Н.Г. Протасова. К.: 1998. 176 с.
5. Професійна освіта: андрагогічний підхід: монографія / кол. авторів; за ред. О.А. Дубасенюк. Житомир.: Вид. О.О. Євенок, 2018. 452 с

ДОШКІЛЬНА ОСВІТА

Л. МІЩЕНКО

У ФОКУСІ УВАГИ – ДІТИ РАННЬОГО ВІКУ: ОСОБЛИВІСТЬ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

На сучасному етапі в освітньому просторі України проблематика раннього розвитку все частіше стає предметом активного обговорення.

Ранній вік – унікальний період розвитку дитини, який з самого народження є дуже важливою частиною його подальшого життєвого шляху, де закладаються основи всіх видів активності, картина світу дитини, її світобачення.

Особливістю раннього дитинства є надзвичайно швидкі темпи фізичного й психічного розвитку дитини, що зумовлено інтенсивним дозріванням як органів чуття, так і нервової системи, удосконаленням її функцій у результаті дозрівання і взаємодії організму з довкіллям, під впливом умов життя і виховання дитини. Водночас науковці відзначають, що сучасні малюки мають більш значні індивідуальні відмінності порівняно з узагальненими віковими характеристиками (Бабушкіна, 2013; Божович, 2008; Макаренко, 2009; Григорьєва, Кочетова, Сергєєва, 2007; Паніна, 2013; Саприкіна, 2008; Тельчарова, 2017; Корендо, Сітова, Єрмашова, 2016 та ін.) [2].

Зазначені теоретичні позиції покладено в основу моделювання освітнього процесу в групах раннього віку, що стало базовим для середовищної моделі, характерною для якої є мінімізація загальногрупових форм роботи на користь індивідуальних та малих способів організації дітей. Іншою значимою теоретичною позицією є ідея щодо ролі дорослих – батьків і педагогів – як чинника особистісного зростання малюків [1].

Специфіка раннього віку полягає у тому, що дорослий не може за власним бажанням наповнити «голову» малюка всім необхідним, дитина все має засвоїти, діючи самостійно. Тому, діяльнісний підхід до організації освітнього процесу є наріжним для забезпечення прояву активності особистості дитини. Не дорослий за дитину, а сама дитина має діяти.

За твердженням учених, для створення умов сприяння особистісному розвиткові малюків необхідна цілеспрямована консолідація зусиль вихователів закладів дошкільної освіти й батьків дітей раннього віку як чинник становлення й розвитку їх особистості. До того ж для уникнення кризових явищ у процесі розвитку дитини раннього віку, дорослі (батьки, вихователі) мають бути добре обізнаними з характеристикою розвитку дитини, її якісними досягненнями на кожному віковому етапі від народження до трьох років (Бех, 1998; Богуш А., Гавриш Н., Саприкіна О., 2009; Богуш, 2014; Головко М., Міхєєва О., 2019; Докучаєва, 2010; Тельчарова, 2017 та ін.) [2].

В основу організації освітнього процесу з дітьми раннього віку на основі середовищної моделі покладено методологічні підходи (інтегрований, комунікативний, компетентнісний, діяльнісний).

Наведемо характеристику обраних підходів. Діяльнісний підхід до організації освітнього процесу є головним для забезпечення прояву

активності особистості дитини, адже становлення особистості малюка має відбуватися в характерних для цього віку видах діяльності – комунікативній, мовленнєвій, сенсорно-пізнавальній, ігровій, художньо-естетичній, руховій, у діяльності зі самообслуговування, які наповнюють зміст й організацію кожного дня та надають малюкам можливості для самореалізації, самовираження (Гавриш, 2020). Інтегрований підхід до освітнього процесу в групі раннього віку забезпечують тематичною організацією його змісту й процесу. Змістове наповнення освітньої роботи пов'язане із засвоєнням на практичному рівні сенсорних еталонів, сприйняттям, зіставленням, порівнянням предметів й об'єктів, з якими діють діти в різних видах активності (Гавриш Н., Васильєва С., Рагозіна В., 2020) [2].

Компетентнісний підхід до організації освітнього процесу в групі раннього віку передбачає пріоритет досвіду дитини в усіх специфічно дитячих видах діяльності, який визначається її бажаннями й інтересами. Саме це зумовлює мінімізацію загальногрупових форм роботи на користь індивідуальних та малих форм освітньої роботи.

Принципово важливим є діалоговий формат взаємодії, що передбачає уміння дорослого розмовляти з дітьми, а не тільки говорити їм, чути й аналізувати почуте, вчасно й адекватно реагувати. Вихователь дітей раннього віку має спонукати дітей до активної мовленнєвої комунікації, спонукати їхню власну мовленнєву активність (Богуш, 2014) [2].

Сучасні малюки мають більш значні індивідуальні відмінності, ніж вікові, а тому вихователь має враховувати, що кожен із дітей має право на свій темп і ритм, свій рівень досягнень.

Малюки потребують затишку, усталеності, спокійного темпоритму життя, суголосного їхнім психофізіологічним можливостям. Одна з головних заповідей у роботі з дітьми раннього віку полягає в тому, щоб ніколи нікуди не поспішати. Найвища майстерність вихователя – забезпечити такий темпоритм життя в групі, щоб, з одного боку, не нервувати дітей поспіхом, підганяючи кожного до абстрактного розкладу, а з іншого, – не розслабляти дітей, гальмуючи їхній розвиток [5].

Середовищна модель організації освітнього процесу в групах раннього віку передбачає мінімізацію загальногрупових форм освітньої роботи з дітьми на користь індивідуальній і малим формам. Це означає, що пряме навчання будь чого має відбуватися в індивідуальному форматі занять (від одного до трьох дітей); закріплення сформованих раніше знань й умінь – на підгруповому занятті (підгруповий формат – від чотирьох до восьми). Застосування ж загальногрупового формату виправдовує себе як ситуація вправляння дітей у тематично спрямованій комунікації і взаємодії [2].

Передбачена в групі дітей третього року життя організація життєдіяльності дає змогу педагогам, з одного боку, зберегти формат чіткого розкладу, з іншого, – надає можливості для певної свободи, залежно від реалій конкретного моменту. І важливим для забезпечення означених свобод є принцип гнучких кордонів. Це означає, що реакція вихователя має бути спокійною на те, що малюки можуть «входити» чи «виходити», не чекаючи загального початку і завершення спільної діяльності [5].

Завдання педагога – створити простір, безпечний і багатофункціональний, зручний для управління процесом, з одного боку, і такий, що не лише об'єднує всіх учасників, а й водночас створює можливість для індивіуалізації простору кожного. Це надає можливість вихователю послідовно працювати з дітьми в індивідуальному форматі, у той час коли інші діти самі визначються з власними бажаннями, пріоритетами в освітньому середовищі групи, набувають власний досвід пізнання, спілкування, взаємодії під наглядом, але без прямої участі дорослого у їхніх видах активності. Вільний формат прояву активності має надзвичайне значення для дітей цього віку [1].

Важливого значення в організації освітнього процесу є проєктування розвивального середовища та моделювання організації життєдіяльності освітнього процесу в групах раннього віку й методичних матеріалів з планування та здійснення освітнього процесу з малюками.

Створення повноцінного розвивального освітнього середовища із забезпеченням відповідної позиції вихователя в організації діяльності дітей – одна з ключових умов успішної реалізації освітньо-виховних завдань у групах раннього віку.

У відповідності до середовищного підходу, «освітнє середовище» потрібно розуміти як засіб виховання і як технологію опосередкованого управління (через середовище) процесом формування і розвитку дитини. Середовищний підхід до виховання дітей раннього віку зумовлює

створення «світу дитинства» в освітньому просторі, що сприяє інтеграції традиційної системи виховання з системою максимально наближеною до середовища життєдіяльності дитини [3].

Зауважуємо, що створення повноцінного розвивального освітнього середовища із забезпеченням відповідної позиції вихователя в організації діяльності дітей – одна з ключових умов успішної реалізації освітньо-виховних завдань у групах раннього віку.

Звертаємо увагу на інший принципово важливий момент для ефективної організації освітньої діяльності в групах раннього віку, що стосується маркування простору. Малюкам, більшість з яких починає відвідувати дитячий садок і певний час знаходиться у стресовому стані, доволі складно одразу зорієнтуватися в новому просторі (напрям спільного руху, наприклад, до вбиральні; місце в колі під час ранкової гімнастики; місце на килимку в спільному колі, стільчики-шафки-ліжечка тощо). Для малюків важливе значення мають маркери простору, сигнали, знаки, які допомагають в орієнтації у просторі і часі та поступово привчають до порядку. Це можуть бути наклеєні прямо на підлозі кольорові символічні позначки (геометричні форми, позначки, хрестики різної величини і кольору тощо) з клейких стрічок, оракалу, скотчу. Кольоровим позначкам можуть відповідати, наприклад, прищепки, м'які резинки відповідного кольору, які діти можуть отримувати зранку, під час прийому. Достатньо лише звернути увагу дитини на колір, форму, ознаку, щоб потім запросити до себе потрібну підгрупку дітей, допомогти малюкам зайняти своє місце тощо. Символічні маркери (спеціальні позначки, наклеєні у відповідному місці; сигнальні картки; умовні позначки, про які попередньо домовилися з дітьми, – це важливо) допоможуть малюкам засвоїти порядок розташування іграшок, матеріалів й обладнання у шафках, на поличках, консолі та інше. Багаторазове повторення з опорою на зоровий сигнал обов'язково полегшить процес орієнтування малюків у групі. Особливого значення набувають не лише зорові сигнали, а й звукові: дзвоники, природні звуки, мелодії допоможуть дітям швидко реагувати на запрошення до столу, на заняття, рухову гру чи щось інше [3].

Планування освітнього процесу в групах раннього віку має враховувати психофізичні особливості малюків: їхню потребу в конкретизації, унаочненні інформації, її багаторазовому повторенні, різноманітних способах її проживання й апробування за умови особливої ролі дорослого у спрямуванні і супроводі спільної з дітьми діяльності.

Плануючи освітній процес, пропонується використовувати технологію потижневого планування, виокремлюючи ключові акценти освітньої роботи протягом тижня і реалізуючи їх у зручний для себе і дітей спосіб.

Тобто спосіб планування освітнього процесу у групах раннього віку має форму потижневого. Програмові завдання за основними освітніми напрямами обирають на тиждень, формулюють їх чітко, щоб у наміченому завданні зазначався очікуваний результат (чого конкретно, якого результату маю намір досягти) [2].

Для нового підходу до планування освітнього процесу ключовим є не сітка занять (хоча заняття як важлива форма освітньої діяльності не втрачає своєї актуальності), а формати організації життєдіяльності дітей (індивідуальний, підгруповий, загальногруповий) протягом дня і всіх днів тижня.

Для вихователя групи раннього віку, безумовно, зберігається логічна послідовність усталених режимних моментів (прийом, ранкові заходи, сніданок, час занять та інші денні справи, прогулянка, відпочинок, освітня робота у другій половині дня).

У моделюванні освітнього процесу потрібно враховувати, що становлення особистості малюка має відбуватися в характерних для цього віку видах діяльності – комунікативній, мовленнєвій, сенсорно-пізнавальній, ігровій, художньо-естетичній, здоров'язберігальній, руховій, у діяльності зі самообслуговування, які наповнюють зміст й організацію кожного дня та надають малюкам можливості для самореалізації, самовираження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гавриш Н., Безсонова О. Організація роботи груп раннього віку: проблеми та шляхи їх розв'язання. Дошкільне виховання. 2020. № 5. С.3–5.
2. Гавриш Н., Васильєва С., Рагозіна В. Виховуємо і розвиваємо дитину раннього віку: навчально-методичний посібник; за заг. ред. Гавриш Н. К. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2021. 144 с.

3. Гавриш Н., Васильєва С., Рагозіна В. У фокусі уваги – робота груп раннього віку. Вихователь-методист дошкільного закладу.2020 № 10. С. 3–9.
4. Гавриш Н., Васильєва С. Рагозіна В. Про результати вивчення освітнього середовища у групах раннього віку закладів дошкільної освіти. The 2nd International scientific and practical conference «Innovative development of science and education» (April C.26–28, 2020.) ISGT Publishing House, Athens, Greece, С. 263–271.
5. Гавриш Н., Шкляр Н. Ласкаво просимо, або Як полегшити адаптацію малюків. Вихователь-методист дошкільного закладу. 2019 №1. С.13–17.

Н. КАРАСЬОВА

ІЗОТЕРАПІЯ В РОБОТІ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ, ЩО ОПИНИЛИСЯ В СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ ОБСТАВИНАХ

Загальновизнано, що оптимальними умовами для зростання й розвитку дитини є сім'я, у якій вона відчуває себе в безпеці [17, с. 6]. У сім'ї дитина отримає перші знання про світ, правила поведінки у суспільстві, норми соціальних та міжособистісних відносин, засвоює навички спілкування з людьми різних вікових категорій. У сім'ї закладається підґрунтя світогляду і переконань дитини, її ціннісних орієнтацій, морально-етичних ідеалів, моделей поведінки. Найголовніше, в своїй сім'ї дитина вчиться любити та бути любимою, вчиться поваги, отримує захист та підтримку, вчиться емпатії та співпереживанню іншим, вчиться допомагати іншим, вчиться як захистити себе, отримує той безцінний досвід бути щасливою та насолоджуватися життям та робити своє життя прекрасним.

Сім'я є системою взаємовідносин, у якій кожен її член займає відповідне місце, бере участь у виконанні відповідних функцій, своєю діяльністю задовольняє потреби один одного, підтримує відповідний рівень міжособистісних взаємостосунків. Сім'я покликана зберігати фізичне та психічне здоров'я дитини, розвивати її особистісний потенціал, задовольняти її життєво важливі потреби. У щасливих сім'ях виростають впевнені в собі і щасливі діти, які вміють розрізняти добро і зло і мають високі моральні якості, важливі для розвитку суспільства.

Розпад або глибокі зміни в сім'ї можуть слугувати причиною для виникнення відхилень у вихованні, соціалізації, фізичному та психологічному розвитку дитини. Іноді явні та приховані проблеми в сім'ї призводять до збоїв, як у поведінці дитини, так і до ситуацій, які можуть загрожувати життю і здоров'ю дитини.

У сім'ях, що перебувають у складних життєвих обставинах, по різним причинам батьки тимчасово (або постійно) неспроможні виконувати на належному рівні свої батьківські обов'язки, забезпечувати життєво важливі потреби дітей. В цих сім'ях система взаємовідносин руйнується.

Сім'я, що перебуває у складних життєвих обставинах, втрачає свої виховні можливості через виникнення таких умов, що порушують нормальну життєдіяльність одного, або кількох членів сім'ї, наслідки яких вони не можуть подолати самостійно.

Складні життєві обставини – соціальні, економічні, звичаєві, комунікаційні, вікові, медичні, родинні та інші проблеми і виклики, які людина не в змозі подолати самостійно і які спричинюють її соціальну дезадаптацію, випадання зі звичних соціальних систем.

Сім'ї, які потрапили у складні життєві обставини можна поділити на три групи:

– сім'ї, у яких виникли психологічні проблеми. Наприклад, бездоглядність дитини, відсутність контролю та уваги, насильство в сім'ї, зокрема в наслідок надмірного зловживання батьками алкогольних напоїв та наркотичних речовин, незадоволення потреб у спілкуванні, при повторному шлюбі матері та батька, у разі гіперконтролю збоку батьків, труднощі у вихованні під час вікових кризових періодів дитини, перехідного віку, тощо;
– сім'ї, у яких виникли проблеми через матеріальні труднощі, а саме: внаслідок

безробіття, відсутності житла, необхідності лікування членів родини. Особливо гостро ця проблема постає для багатодітних родин, одиноких матерів (батьків), де один з батьків втратив працездатність через хворобу, випускників інтернатних закладів, малозабезпечених родин;

– сім'ї, у яких виникли труднощі через юридичні проблеми, а саме: через необізнаність щодо своїх прав та обов'язків (відсутність прописки, втрата документів, тощо).

Травмуючі обставини залишають дитину без стабільного, безпечного та підтримуючого оточення, яке є необхідним для нормального розвитку.

Діти дошкільного віку часто сприймають ситуацію в сім'ї, як «норму». Тому потрапляючи в заклади соціального захисту зі звичного для них середовища, діти втрачають почуття безпеки, захищеності, довіри. Виявляють високий рівень тривожності, розпачу та занепокоєння своїм подальшим майбутнім. Частіше за все, діти дошкільного віку не розуміють з яких причин їх вилучили у батьків або рідних, на який термін, що буде далі, коли вони побачать батьків, коли вони зможуть повернутися додому. Багатьох дітей хвилюють питання такі як: «Як мама буде без мене?», «Мамі сумно без мене, тому і мені сумно», «Мама без мене плаче», «Мене забрали, тому мама почала пити». Діти виявляють до своїх батьків або високу емоційну прихильність. Вони постійно розпитують про батьків, телефонують їм, мають потребу в спілкуванні з ними. Або емоційна прив'язаність таких дітей до батьків навпаки ослаблена, часто втрачена. Діти не згадують про своїх батьків, не телефонують їм, не зображують батьків в своїх малюнках, деякі не пам'ятають або не знають як їх звуть, не виявляють бажання побачитися з батьками. Тривале перебування дітей в деструктивній сімейній атмосфері призводить до порушень психологічного розвитку. Дітям притаманні порушення психоемоційної сфери, зниження рівня самоконтролю, неврівноваженість, відчуття малоцінності своєї особистості, відхилення в соціальній поведінці, відмежування від соціальних зав'язків з навколишнім світом, ворожість до оточуючих, прояви аутоагресії, агресії до інших. Збільшується кількість дітей, які мають невротичні прояви (тики, енурез, енкопрез, заїкування, тощо).

Водночас, розлучення з батьками не тільки дуже болюче, але й потенційно небезпечне переживання для дитини. Розлучення може призвести до численних довгострокових негативних наслідків, що стосуються розвитку дитини. Діти молодшого віку найбільш гостро переживають розлучення з батьками. Діти, розлучені з батьками, часто відчувають сильну провину і вважають себе поганими й небажаними. Втрата батьків для дитини є найбільш значною втратою. Діти, що втратили батьків, майже завжди переживають психічну травму [17, с. 48 - 49].

Після вилучення дітей з сім'ї, перебування в лікарнях, зарахування до закладів соціального захисту в звичному для них житті змінюється все: їжа, одяг, спальні місця, режим дня, оточуючі дорослі та діти, навчальне середовище, улюблені іграшки, речі, тощо. Тому перед спеціалістами закладів соціального захисту постає ряд завдань в роботі з дітьми, які потрапили в складні життєві обставини та були тимчасово або постійно вилучені з сімей. Насамперед, це гармонізація психоемоційного стану, зниження тривожності, адаптація до нових умов життя, сприяння встановленню довірливих стосунків вихованців з оточуючими дорослими та дітьми, відреагування минулого травматичного досвіду (в тому числі проявів різних видів насильства відносно дитини). Як кінцевий результат, формування позитивного сприйняття власного майбутнього, відновлення довіри до навколишнього світу, до оточуючих дорослих. Надзвичайно важливим в роботі з вихованцями є врахування індивідуальних потреб кожної дитини. Тому запити в роботі для практичних психологів дійсно різноманітні. Серед них: відреагування травматичного досвіду, формування адекватної самооцінки, розвиток впевненості в собі та в своїх силах, розвиток ігрової та пізнавальної мотивації, розвиток комунікативних навичок, корекція страхів, корекція агресивних проявів, робота з негативізмом, впертістю, з демонстративними проявами, замкненістю, надмірною збудливістю або навпаки пасивністю поведінки, а також розвиток психічних процесів, збагачення рівня загальних знань та вмінь, розвиток творчої активності, тощо.

У зв'язку з вищезазначеним перед спеціалістами постає ряд різноманітних потреб дітей які необхідно забезпечити. Тому

надзвичайно важливим в роботі практичних психологів є пошук дієвих методів в роботі з дітьми, які опинилися в складних життєвих обставинах.

Досвід роботи з дітьми дошкільного віку, які опинилися в складних життєвих обставинах неодноразово доводить ефективність методу арт-терапії.

Дитяча арт-терапія – це сучасний напрямок арт-терапії, який припускає використання будь-яких засобів мистецтва для вибудовування терапевтичних відносин з дітьми або для надання психологічної допомоги та розвитку дітей [18, с.10].

Основна мета арт-терапії полягає в гармонізації розвитку особистості шляхом розвитку здатності до самовираження та самопізнання [15, с. 160]. Арт-терапія є найбільш ефективною психологічною технікою в роботі з дітьми дошкільного віку [7, с. 42].

В роботі з дітьми дошкільного віку ми активно використовуємо такий напрямок арт-терапії, як ізотерапія.

Ізотерапія – засіб психологічної корекції за допомогою зображувальної творчості, і в першу чергу малювання. Ізотерапія завжди «звертається» до почуттів, відображених в образах, тому малювання дозволяє висловити, відреагувати і усвідомити різні емоційні стани. Дитячий малюнок розглядається в першу чергу як проекція особистості дитини, як символічний вираз її відношення до світу [15, с. 195]. Малюнок дитини - це її душа. Малюнок сприяє подоланню витіснення, прориву змісту пригнічених комплексів і супутнім їм негативним емоціям. Малюнок для дошкільника – це не мистецтво, а мова. Ізотерапія особливо важлива для дітей дошкільного віку, які не вміють або не можуть висловитися. Фантастичні зображення, малюнки, будучи зображеними на папері, прискорюють і полегшують вербалізацію переживань.

Переваги ізотерапії перед іншими формами роботи:

- практично кожна дитина (незалежно від свого віку) може брати участь в ізотерапевтичній роботі, яка не вимагає від неї будь-яких здібностей до образотворчої діяльності або художніх навичок;
- ізотерапія є засобом переважно невербального спілкування;
- ізотерапія є потужним засобом зближення, що є цінним під час групової роботи, в ситуаціях взаємного відчуження, під час налагодження контактів, розвитку навичок спілкування та взаємодії з оточуючими;
- продукти образотворчої творчості є об’єктивним свідченням настроїв і думок дитини, що дозволяє використовувати їх для оцінки стану, проведення відповідних діагностичних досліджень;
- ізотерапія є засобом вільного самовираження в атмосфері довіри, терпимості й уваги до внутрішнього світу дитини;
- ізотерапія в більшості випадків викликає у дітей позитивні емоції, допомагає подолати апатію і безініціативність, сформувати більш активну життєву позицію, тощо.

Заняття з використанням методу ізотерапії дозволяють вирішувати такі завдання як:

1. Діагностичні.

Спостереження під час малювання дозволяють практичним психологам спостерігати за самостійною діяльністю дитини, краще побачити її інтереси, цінності, внутрішній світ, а також виявити проблеми, що підлягають спеціальній корекції. В процесі занять легко виявляється характер міжособистісних відносин і реальний стан кожного в колективі, особливості сімейної ситуації, тощо.

2. Корекційні.

Досить успішно коригується деформований образ «Я», підвищується самооцінка, зникають неадекватні форми поведінки, налагоджуються форми взаємодії з оточуючими. Значні результати досягаються в роботі з дітьми з емоційно-вольовими порушеннями особистості, незрілістю емоційно-вольових процесів, тощо.

3. Розвиваючі.

Під час занять складаються умови, при яких кожна дитина переживає успіх, самостійно або за допомогою підтримки дорослого та дітей справляється з важкою ситуацією. Діти вчаться спонтанності, відкритості в спілкуванні, вербалізації власних емоційних переживань, емпатійного ставлення та поваги до інших. В цілому відбувається зростання дитячої особистості, розвиваються творчі здібності та творча активність, дитина стає самостійно спроможною до саморегуляції почуттів та поведінки.

4. «Лікувальні».

«Лікувальний ефект» досягається завдяки тому, що в процесі творчої діяльності створюється атмосфера емоційної теплоти, доброзичливості. Виникає відчуття прийняття, психологічного комфорту, захищеності, радості, успіху. В результаті мобілізується цілющий потенціал емоцій та внутрішні ресурси організму.

5. Виховні.

Взаємодія під час занять будується таким чином, щоб діти вчилися коректному спілкуванню, співпереживанню, дбайливим взаєминам між однолітками та дорослими. Це сприяє моральному розвитку особистості. Складаються відкриті, довірчі, доброзичливі відносини з психологами, педагогами.

Види зображувального впливу:

– Індивідуальне малювання.
– Парне малювання.
– Групове малювання [7, с. 53].

В процесі арт-терапії задовольняється актуальна потреба у визнанні, позитивній увазі, відчутті особистої успішності і значимості. Вивільнюється психологічна енергія, яка зазвичай витрачається дитиною на неефективне напруження. Дитина починає відчувати себе спокійно, розслаблюється. Демонстративність, негативізм, агресія (форми психологічного захисту) поступаються ініціативності, творчості [14, с. 8].

Метод ізотерапії ми використовуємо під час індивідуальної та групової роботи. Під час занять важливо організувати такі умови, щоб діти могли найкраще самовиразитися. Ми залишаємо за дітьми право вибору тематики малюнків, використання тих чи інших арт-матеріалів, вільного пересування під час заняття за потребою, вербалізації власних думок або навпаки спілкування на символічному рівні. В роботі з дітьми ми використовуємо різноманітні матеріали: олівці, фломастери, акварельні фарби, гуашеві фарби, перламутрові фарби, пісок, крупи, природні матеріали (листя, ракушки, каштани, тощо), воскову та суху пастель, тісто, пластилін, фарби виготовлені власноруч, тощо. Найпоширенішими техніками та вправами які ми використовуємо з дітьми, що потрапили в складні життєві обставини на заняттях з ізотерапії є: «Малювання пальчиками та долоньками», «Монотипія», «Малювання на склі», «Малювання мандал», «Малювання музики», «Інтуїтивний живопис», «Малювання на мокрому папері», «Малювання за власним задумом», «Малювання рідким різнокольоровим тістом», «Пластилінографія», вправа «Відбитки», «Каракулі», тощо. Також цікавими формами роботи є використання креативних технік малювання, а саме: «Малювання сухим листям», «Малювання зубними щіточками», «Малювання воском та аквареллю», техніка «Гратаж», «Ниткографія», «Малювання різними сипучими матеріалами» (крупи), «Малювання м'ятим папіром», тощо. Саме взаємодія з творчими матеріалами, підтримуюча та емпатійна атмосфера під час занять, створення ситуацій успіху для кожної дитини, прийняття емоційного стану дітей, створення творчого продукту діяльності та прийняття його, обов'язково участь дітей в організації занять та м'який супровід психолога під час заняття дозволяє досягати поставлених завдань під час корекції та розвитку особистості дитини.

Наведу декілька на наш погляд надзвичайно дієвих ізо-терапевтичних технік, які ми застосовуємо в практичній роботі з дітьми дошкільного віку, які опинилися в складних життєвих обставинах.

Інтуїтивний живопис або правопівкульне малювання.

Метод, який дозволяє під час малювання гуашевими фарбами «відключити» ліву півкулю головного мозку яка відповідає за логічну оцінку дій. Під час створення симпатичних малюнків на різну тематику дитина не замислюється чи дотримано перспектив, пропорцій в малюнку. Ми використовуємо цей метод з дітьми починаючи з трьох років. Важливим в цьому методі є сам процес малювання, змішування фарб на палітрі, отримання нових кольорів, поєднання цих кольорів на папері, створення неповторних фонів для подальшого малювання, відсутності вимог «правильно-неправильно», «красиво-некрасиво». Малюючи разом з психологом, діти більш впевнено почувають себе під час заняття, вони мають певне підґрунтя для роботи, а в подальшому все більше і більше додають власну індивідуальність в свої роботи. Самостійно пропонують теми для подальших малюнків. На наших заняттях завжди діє головне правило – «Кожен малюнок унікальний та неповторний». Інтуїтивний живопис пробуджує в кожній дитині «внутрішнього творця». Метод

гармонізує емоційний стан дитини, надає внутрішні сили та пробуджує ресурси організму. Взаємодіяти з навколишнім світом стає легко, цікаво та приємно. Дошкільники працюючи в даному методі вчаться отримувати задоволення від процесу малювання, висловлюють в малюнках те, що поки не можуть за допомогою слів, розширюється їх кругозір та вміння, з'являється інтерес до нових знань, діти легше адаптуються до нових умов, зміцнюється емоційна стабільність. Тематика занять в даному методі різноманітна. Наприклад: «Ромашки», «Море», «Осіння гілочка», «Новорічна красуня», «Космос», «Чарівне дерево», «Сови», «Ранок у зимовому лісі», «Сніжна ніч», «Малюнки за власною уявою», тощо (Додаток 1). На заняттях ми використовуємо підібраний музичний супровід, який допомагає створити казкову атмосферу, досягнути стану релаксації та більш глибше зануритися в творчий процес. В кінці кожного заняття діти рефлексують. За бажанням вони діляться враженнями, своїми думками, складають міні-казки, розглядають та милуються своїми малюнками та малюнками товаришів. Обов'язковим є створення постійно діючої виставки дитячих робіт. Інтуїтивний живопис ми переважно використовуємо для індивідуальної та групової роботи, коли кожна дитина створює власний творчий продукт, власний малюнок.

Малювання рідким різнокольоровим тістом.

Метод «Малювання рідким тістом» часто ми використовуємо під час створення спільної творчої роботи з метою розвитку комунікативних навичок, навичок взаємодії та співпраці з оточуючими, сприяння позитивної атмосфери в групі дітей. Також даний метод дозволяє вирішити такі завдання як, зняти емоційну напругу, стабілізувати емоційний стан, знизити тривожність, підвищити впевненість в собі, підвищити самооцінку через здатність вільно експериментувати із творчими матеріалами, розвивати пізнавальну активність, дрібну моторику, уяву та фантазію. Тісто-фарба виготовляють діти самостійно під керівництвом дорослого. До її рецептури входять: борошно, сіль, олія, клей ПВА, харчовий барвник або гуашеві фарби. Після казкового створення фарб діти насолоджуються малюванням. Малювати діти можуть пензлями, пластиковими ложками, вилками, спонжами, паличками, однак найчастіше вони обирають малювання пальчиками та долоньками. Психолог може пропонувати тематику творчих робіт, наприклад: «Космос», «Квіти», «Веселка», «У лісі», «Пори року», «Підводний світ», тощо (Додаток 2). Часто діти виявляють бажання створити малюнки за власною тематикою. Використання даної техніки - це маленька гра, яка дозволяє дитині відчувати себе розкутою, надає повну свободу для самовираження. Роботи виконані в цій техніці приносять дітям естетичне задоволення.

Отже, на сьогоднішній день арт-терапія вважається одним з найбільш м'яких, але ефективних методів, що використовуються в роботі психологами. Особливістю ізотерапії є те, що дана методика не має протипоказань і обмежень.

Ізотерапія застосовується при досить широкому спектрі проблем: це і психологічні травми, втрати, кризові стани, внутрішні та міжособистісні конфлікти, постстресові, невротичні та психосоматичні розлади, екзистенційні та вікові кризи. Використання методу ізотерапії сприяє пробудженню у дітей прагнення до творчості, впевненості у своїх здібностях, відчуття цінності та важливості творчого процесу, їх особистої ролі в ньому.

Ізотерапія дозволяє встановити з дітьми довірливі та дружні стосунки, налагодити контакт. Вже після перших занять ми спостерігаємо позитивні зміни у поведінці та психоемоційному стані дітей. А саме, діти стають більш впевненими, виявляють пізнавальний інтерес та прагнення пізнавати оточуючий світ, у них знижується конфліктність, зростає взаємопідтримка та повага до думки, творчого вияву іншого. Поведінка дітей стає більш керованою. Діти поступово розуміють, що в їхніх руках є виразні та цікаві матеріали – фарби, пластилін, глина, тісто, тощо – які здатні змінюватись під їхнім впливом і нести в собі частинку їхньої неповторної та унікальної особистості якою захоплюються і дорослі, і діти. Це допомагає дітям прийняти себе цілком, з усіма сильними та слабкими сторонами, а це, звісно, і є метою терапії, початковим моментом зцілення.

Заняття з фарбами допомагають виразити у кольорах, лініях та формах почуття, які діти не можуть описати словами, і це дозволяє їм відчути, що їх зрозуміли та підтримали. Глина, тісто, пластилін, допомагають відреагувати негативні почуття, агресію, злість і позбавитись їх екологічним шляхом, без провокування конфліктів

та ворожнечі.

Атмосфера творчого піднесення під час створення особистих та спільних шедеврів дає дітям відчуття сили та впевненості, підвищує самооцінку та надихає на подолання всіх складнощів, що виникають у їх маленькому житті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бєлогурова М. Арт-терапевтичний супровід дошкільників // Психолог дошкілля. – 2013. - № 4. – С. 1 – 16.
2. Внук М., Долиняк У. Педагогіка травми. Практичний посібник для педагогів, вихователів і прийомних батьків. – 166 с.
3. Гріньова О. Використання арт-терапії у роботі з дітьми дошкільного віку // Практичний психолог : дитячий садок. – 2015. - № 10. – С. 4 – 9.
4. Дмитрієва Л. Арт-терапія в роботі практичного психолога : [в дошкільному дитячому закладі] / / Психолог дошкілля. – 2014. - № 8. – С. 31 – 44.
5. Животенко Л. Арт-терапія : популярні методи в роботі психолога // Психолог дошкілля. – 2016. - № 1. – С. 26 – 27.
6. Кисельова М.В. Арт-терапія в практичній психології і соціальній роботі. – СПб. : Мова, 2007. – 336 с.
7. Колягіна В.Г. Арт-терапія і арт-педагогіка для дошкільників. Навчально-методичний посібник. – М. : Прометей, 2016. – 103 с.
8. Копитін А.І. Основи арт-терапії. – СПб. : Видавництво «Лань», 2006. – 256 с.
9. Копитін А.І. Практикум з арт-терапії. – СПб., 2000.
10. Крамер Е. Арт-терапія з дітьми. – М. : Владос, 2013. – 320 с.
11. Кулагіна І.Ю., Колюцький В.М. Вікова психологія : Повний життєвий цикл розвитку людини. – М. : 2006. – 463 с.
12. Лебедєва Л.Д. Практика арт-терапії: підходи, діагностика, система занять. – СПб. : Мова, 2003. - 256 с.
13. Лебединський В.В. Емоційні порушення в дитячому віці та їх корекція. – М. : 2010.
14. Мардер Л.Д. Кольоровий світ. Групова арт-терапевтична робота з дітьми дошкільного і молодшого шкільного віку. – М. : Генезис, 2007. – 143 с., іл.
15. Осипова А.А. Загальна психокорекція. Навчальний посібник. М.: СФЕРА, 2002. – 510 с.
16. Паршина Т.Б., Корнєєва Т.П., Лупанова Є.В. Використання арт-терапевтичних засобів в роботі з дошкільниками. Методичний посібник. – Пенза, 2014. – 62 с.
17. ПОВЕРНЕННЯ ДОДОМУ: реінтеграція дітей з альтернативних форм догляду: метод. рекомендації / О.А. Андрухович, Л.С. Волинець, Д.С. Касьянова, І.В. Щербак. – К.: 2020. – 96 с.
18. Тараріна О. Практикум по арт-терапії в роботі з дітьми. Бібліотека арт-терапевта : Видавництво «Астамір - В», 2019. – 256 с.
19. Тараріна О. Арт-кухня : чарівні рецепти. Науково – методичний посібник. – Сіверодонецьк : Елтон – 2, 2014. – 140 с.
20. Черкашина Д. Кольорові емоції : використання елементів арт-терапії в роботі практичного психолога ДНЗ // Психолог дошкілля. – 2014. - № 5. – С. 23 – 31.

В. СІРОШТАН

МЕДІАТВОРЧІСТЬ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Становлення інформаційного суспільства, розвиток відкритого інформаційного простору посилили роль та вплив медіа на процес розвитку дітей дошкільного віку. Ця тенденція визначила інтереси освітньої політики останніх років у бік підвищення якості освіти шляхом освоєння медіапростору. У даний час медіапростір відіграє важливу роль у підготовці дітей дошкільного віку до процесу навчання на наступних етапах розвитку.

Сучасні дослідження доводять, що діти дошкільного віку з ініціативи батьків, починаючи з двох років, є активними користувачами медіа, до трьох років у них спостерігаються стійкі вподобання у виборі мультфільмів, а до п'яти років вони починають освоювати комп'ютер та мережу Інтернет. Варто зазначити, що раннє знайомство дітей з мережевими медіа та процес їх виховання на матеріалі мережевих медіа формує новий тип їх стосунків із розвиненим медіапростором. У цій ситуації особливої актуальності набуває здатність дошкільника протистояти інформаційному «навантаженню», здійснювати медіатизовану взаємодію, вміти на елементарному рівні користуватися медіа для задоволення своїх пізнавальних інтересів [2]. Внаслідок чого медіаосвіті дітей дошкільного віку належить особлива роль.

Результатом дошкільної медіаосвіти виступає медіаграмотність – значуща якість особистості дитини дошкільного віку. Медіаграмотність проявляється в умінні розуміти сюжет, розрізняти виразні засоби медіапродукції чи медіатекстів (які відповідають певному віку), обґрунтовувати своє ставлення до вибору та оцінки якості споживаної медійної інформації за допомогою медіатворчості та медіаосвітньої гри.

Медіаосвіта дітей дошкільного віку на сьогоднішній день, хоч і нове науково-дослідне проблемне поле, проте вже має практичний досвід. Останніми роками у вітчизняній педагогічній науці стали з'являтися роботи, створені задля виявлення шляхів та методів медіаосвіти дітей дошкільного віку засобами медіа. Роботи О. Петрунько, К. Ворснюк, В. Лях формують коло ідей, основних положень та підходів до досліджуваної проблеми.

Науковці визначили позитивні функції сучасних медіа в дошкільній освіті: дидактична, виховна, діагностична, розважальна тощо. О. Алєксєйчик, С. Василюк, О. Голюк, О. Качура, О. Проценко та ін. довели необхідність розвитку медіаграмотності дітей старшого дошкільного віку через тісну взаємодію вихователів закладу дошкільної освіти з родинами. Питання медіатворчості дітей дошкільного віку відображені в дослідженнях українських учених, а саме: О. Волошенюк, Г. Дегтярьової, Р. Євтушенко, О. Мокрогуз, В. Іванова, Ю. Зоря, Н. Степанової тощо.

Метою статті є розкриття інноваційного потенціалу медіатворчості в освітній практиці ЗДО.

Медіасередовище є невід’ємним фактором впливу на дитину дошкільного віку, а оволодіння дошкільником вмінням використовувати пізнавальний, соціокультурний потенціал медіа має величезне значення [3]. Однією з форм впливу медіасередовища на розвиток дітей дошкільного віку є перенесення і відображення інформації про оточуючий світ та унаочнення її в доступному для дітей форматі. Дітям дошкільного віку доводиться стикатися з потоком інформації, що постійно зростає, при цьому у них виникають значні труднощі при демонстрації пошукових навичок, самостійній критичній оцінці отриманої інформації. Сьогодні сприйняття світу дитиною значною мірою залежить від того, як його подають медіа. Медіа надають різнобічну інформацію про світ та практичні наочні зразки певного стилю життя і діяльності людини, формують життєві цінності дитини дошкільного віку. Тож особливим аспектом формування медіаграмотної особистості дитини стає медіаосвіта.

Специфіка медіаосвіти з точки зору педагогіки полягає в тому, що усі учасники педагогічного процесу рівноправні перед отримуваною інформацією, де педагог не учить, а допомагає осягнути світ, пропонуючи аналізувати отриману інформацію на різних рівнях осмислення.

Дитина в сучасному медіасередовищі спілкується зі світом і пізнає його, не застосовуючи вербальних засобів в спілкуванні. І це створює певні труднощі у безпосередньому спілкуванні з іншими людьми у реальному світі: дитина не може сформулювати свою думку, виникають труднощі в побудові зв’язного повідомлення в усній формі; спостерігається фізична «скутість» в процесі спілкування. Здолати ці бар’єри можна тільки через формування у дошкільнят медійних навичок та розвиток творчості шляхом залучення їх до медіадіяльності.

Узагальнення теоретичних положень дає змогу розглядати феномен медіатворчості як форму творчого пізнання та створення образів світу в поєднанні з електронними медіапродуктами, яка супроводжується соціальною, аксіологічною, конструктивною, технологічною, естетичною та прогностичною діяльністю.

Використання медіатехнологій з метою формування медіатворчості у дітей старшого дошкільного віку, збагачення їх пізнавальної сфери дозволяють розширити можливості вихователя, створюють базу для активізації дітей, що дозволяє

дошкільнику проявити себе, ширше розкрити власний творчий потенціал.

Методика дошкільної медіаосвіти інтегрована в різні освітні лінії Базового компонента дошкільної освіти, опирається на ключові поняття медіаосвіти, базується на вивченні тематичних розділів, пов'язаних із процесом створення медіапродуктів (діафільм, відео, коротке кіно, мультфільм, соціальний рекламний відеоролик тощо), їх видами та жанровими особливостями, структурою, ідеями, та ґрунтується на концентричному вивченні медіа матеріалу [4]. Вона дозволяє реструктурувати традиційні форми занять у вільні тематичні блоки, базується на реалізації різноманітних творчих завдань, спрямованих на розвиток вмінь аналізувати, «декодувати» медіатексти. У межах дошкільної медіаосвіти поєднуються акценти на творче сприймання медіа і розвиток здатності створювати власну медіапродукцію (мінікнижка, відеокнига, журнал, газета, відеоролик рекламної тематики, реклама у вигляді плакату, афіша, телерепортаж, медіарепрезентація, діафільм з озвучуванням тощо). Створення власного медіапродукту з метою його подальшого використання (наприклад, мультфільм, відеокнига, соціальна реклама, газета або журнал) сприяє формуванню в дітей дошкільного віку продуктивної мотивації медіаосвітнього процесу.

Навчання дітей дошкільного віку медіаграмотності засобами мультиплікаційного кіно, яке відповідає психолого-педагогічним особливостям дошкільного віку, дозволяє підтримувати становлення та розвиток низки якостей, що складають найважливіші характеристики даного вікового періоду – допитливість, спостережливість, прагнення до самостійного пошуку відповідей на питання, що виникають у дитини. Старший дошкільний вік – найважливіший період для розвитку соціального почуття, коли для дитини найбільш значимим стає власне положення у суспільстві однолітків і дорослих. У цьому віці формується вміння знаходити своє місце та роль у спільній роботі. Маючи особливі можливості впливу на дитину дошкільного віку, мультиплікаційне кіно за відповідної професійної підготовленості педагога може знайти широке застосування у освітньо-виховній роботі. Мультиплікаційне кіно – мистецтво умовне, що оперує стилізованою образністю і тому з особливою інтенсивністю стимулює у маленького глядача роботу уяви, фантазії, що залучає його у світ метафори, алегорії, морально-філософської притчі, художніх роздумів. Пластична та колірна виразність, яскрава образність, музичність, лаконічність викладеної думки, динамічність — ці якості мультиплікаційного кіно, що відповідають особливостям сприйняття дітей дошкільного віку, дозволяють вирішити широке коло освітніх та виховних завдань. Особливе «емоційне поле», що виникає у результаті перегляду мультиплікаційного кіно, є виключно сприятливим для педагогічного впливу на моральний світ дитини, на її розуміння та відчуття художньої мови, сприйняття аудіовізуальних образів.

Вивчення особливостей дошкільного сприйняття кіномистецтва показало, що через фрагментарність сприйняття, наївний реалізм, відсутність життєвого та естетичного досвіду емоції, пережиті дитиною під час перегляду мультиплікаційного кіно, часто залишаються неосмисленими. І саме тому завдання батьків і педагогів дошкільної освіти – допомогти дитині навчитися усвідомлювати свої враження, розвинути у неї критичне ставлення до переглянутого, що можливе при систематичному та цілеспрямованому процесі – медіаосвіти дітей дошкільного віку, формуванні у них медіаграмотності, як запоруки подальшого становлення особистості, що здатна активно і грамотно існувати в сучасному медіаінформаційному суспільстві.

Найкращий спосіб зрозуміти, як медіа конструюються — це самому створити мультфільм чи соціальну рекламу, максимально наближені до реального світу.

Саме тому на базі нашого закладу разом з дітьми старшого дошкільного віку були створені наступні медіапродукти:

1. Медіа гра «Маленькі експерти» (соціальна реклама здорового способу життя) – корисні та шкідливі продукти та вплив їх на здоров'я людини.

2 . Мультфільм «Справжні друзі».

Практика роботи з дітьми показала, що медіапродукт, виготовлений дітьми, запам'ятовується дитиною швидше, збережеться і відтворюватиметься точніше, ніж у звичайних умовах навчання. До того ж створення мультфільмів та соціальної реклами – це багатогранний процес, що поєднує різноманітні види дитячої діяльності: ігрову, рухову,

пізнавально-дослідницьку, комунікативну, образотворчу, музичну, конструювання з різних матеріалів, сприйняття художньої літератури та фольклору. При створенні медіапродуктів пізнавальна діяльність органічно переплітається з емоційною, що сприяє створенню цілісного уявлення про явища та предмети, що вивчаються.

У процесі створення мультфільму вихователь безпосередньо спілкується з кожною дитиною, виявляє повагу до почуттів та потреб дітей. Кожна дитина бере участь у процесі лише за своїм бажанням, приймає участь у діяльності лише на тому етапі, де може бути успішною (наприклад, складає історію, малює, вирізає, озвучує героїв). Діти мають можливість вносити в історію зміни, вводити нових персонажів під час створення мультфільму, вигадувати додаткові декорації. Кожна дитина завжди має можливість включитися в спільну діяльність або вийти з неї. Таким чином, у дітей формується позитивна самооцінка, з'являється та підтримується впевненість у власних можливостях.

Мультфільми мають багаті педагогічні можливості: розширюють уявлення про навколишній світ, знайомлять з новими словами, явищами, ситуаціями; показують приклади поведінки, що сприяє соціалізації, оскільки діти навчаються наслідуючи; формують оцінне ставлення до світу, розвивають мислення, естетичний смак.

На своєму досвіді ми переконалися, що медіадіяльність – вершина словесної творчості дітей, тому що у дітей дошкільного віку формується здатність зрозуміло, чітко, послідовно викладати свої думки.

Зрозуміло, що в дошкільному віці робота з медіазасобами має свою специфіку (обмежені можливості в роботі з медіатехнологіями в силу вікових особливостей дітей), але вона має величезну розвиваючу функцію: діти намагаються зрозуміти, пізнати і осмислити інформацію і вчаться з нею працювати, створювати й презентувати власний медіапродукт.

Шляхом залучення дітей дошкільного віку до медіадіяльності ми формуємо в них медіатворчість – здатність створювати власний медіапродукт на основі аналізу й синтезу медіатекстів. Діти вчаться усвідомлювати, що мультфільми, реклами та інші відеоролики діють задля чиїхось інтересів, створені з певною метою і задля певного впливу.

Ми підтримуємо думку О. Волошенюк, яка справедливо зауважує, що необхідно щось протиставляти невпорядкованому, несистематизованому медіаінформаційному потоку, з яким стикаються діти, сформувати у них своєрідний захисний фільтр, моральний стрижень, почуття прекрасного, естетичний смак, аудіовізуальну культуру [6]. Ми вважаємо, що ці завдання покликана вирішити дошкільна медіаосвіта, мета якої навчити розуміти сюжет, розрізняти виразні засоби медіатвору, формувати у дошкільнят погляд на мультиплікаційне кіно та соціальну рекламу з позиції творчої людини, яка має досвід медіатворчості, сприяти формування у дитини усвідомленого ставлення до вибору та оцінки якості споживаної відеопродукції, тобто формувати у неї медіаграмотність – важливу якість особистості дитини дошкільного віку, наявність якої обумовлена вимогами, що висуваються сучасним медіаінформаційним суспільством до рівня освіти.

Медіоосвіту в контексті сучасного розвитку інформаційного суспільства необхідно розглядати як основу для формування медійного менталітету особистості як найвищої мети медіаосвіти та як основний спосіб формування інформаційної, медійної та правової культури дітей, розвитку самостійності їх мислення, що є найефективнішою гарантією їх захисту від негативного медійного контенту.

Використання медіаосвітніх технологій дає змогу навчити дітей інтерпретувати чужі та створювати власні медіапродукти, використовувати медіа не лише для розваг, але й для навчання. При цьому у дітей формуються риси творчої особистості: творчий інтерес, нестандартний підхід, самостійність, допитливість, ініціативність, вміння аналізувати та синтезувати інформацію, встановлювати причинно-наслідкові зв’язки. Крім цього, дитина, яка навчилася творчо використовувати медіа, здатна проявляти відбірність до інформації медіа-засобів, формувати власний образ світу, проявляти творчу активність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баженова Л. М. Медиаобразование школьника (1–4 классы). Пособие для учителя. Москва : Изд-во Российской академии образования, 2004. 55 с.

2. Батьки, діти та медіа: путівник із батьківського посередництва / О. Волошенюк, О. Мокрогуз; за ред. В. Іванова, О. Волошенюк. Київ. : ЦВП, АУП, 2017. 79 с. URL: https://www.aup.com.ua/uploads/Posib_dla_batkiv_2017.pdf
3. Казки і фарби: парціальна програма розвитку творчих здібностей дітей 4-6 років на заняттях із малювання з використанням елементів медіаосвіти / Т.М. Чашка; за заг. ред. О.В. Волошенюк, Г.А. Дегтярьової, В.Ф. Іванова. – Київ : Академія української преси, Центр вільної преси, 2018. 204 с.
4. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція). URL: https://ms.detector.media/mediaosvita/post/16501/2016-04-27-kontseptsiya-vprovadzhennya-mediaosviti-v-ukraini-nova-redaktsiya/.
5. Крутій К.Л. Медіадидактичні особливості використання мультфільмів як засобу навчання мови і розвитку зв'язного мовлення дошкільників / К.Л. Крутій // Наукові записки [Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка]. Серія : Педагогіка. 2013. № 3. С. 85-90. URL: https://goo.su/b6nx
6. Медіаграмотність і критичне мислення в закладі дошкільної освіти. Навчально-методичний посібник. / За редакцією О.В. Волошенюк; В.Ф. Іванова; Г.А. Дегтярьова, Київ: АУП, ЦВП, 2020. 79 с.
7. Медіаосвіта та медіаграмотність : підручник / ред.-упор. В.Ф. Іванов, О.В. Волошенюк; За науковою редакцією В.В. Різуна. 2-ге вид., стер. Київ : Центр вільної преси, 2013. 352 с. URL: http://www.aup.com.ua/uploads/mo2.pdf.
8. Медіасвіта для дошкільнят : парціальна програма для дітей старшого дошкільного віку / Василюк С.М., Алєксєйчик О.В., Проценко О.В., Абаляєва Л.Ю., Чашка Т.М., Стєніна Л.В., Шелкова С.В.; за заг. ред. О.В. Волошенюк, Г.А. Дегтярьової, В.Ф. Іванова. – Київ : Академія української преси, Центр вільної преси, 2019. 98 с.

З ДОСВІДУ РОБОТИ

І. КОРЕНЕВА

ТВОРЧЕ ЗАСТОСУВАННЯ ТРАДИЦІЙНИХ ІСУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВОГО МИСТЕЦТВА НА УРОКАХ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

На сучасному історичному етапі у нашій державі значна увага приділяється розвитку декоративно-ужиткового мистецтва у контексті відродження духовних та матеріальних надбань українського народу. В цій роботі суттєву роль відіграють школи діяльність яких спрямована на формування творчих здібностей, естетичних смаків, практичних навичок роботи в процесі вивчення окремих видів народних ремесел. Великі можливості у розв'язанні завдання закладено в навчанні учнів декоративно-ужитковому мистецтву, залученні їх до художньо-трудової діяльності.

Види декоративно-ужиткового мистецтва є невід'ємним елементом традиційно-побутової культури українського народу і є природним та повсякденним оточенням людини, середовище яке не тільки захоплює, а й з ранніх років учить бачити красу, викликає прагнення долучитися до прекрасного, до мистецтва.

Заняття народною творчістю сприяють розвитку в учнів уваги, естетичного смаку, творчої активності, вихованню бережливості, почуття гордості за культурну спадщину свого народу. На думку сучасних педагогів позитивних результатів у вихованні школярів можна досягти у випадку поєднання таких шляхів реалізації цієї мети:

– формування у школярів знань з історії декоративно-ужиткового мистецтва;
– розкриття ролі декоративно-ужиткового мистецтва у духовному і матеріальному житті українського народу;
– практичне ознайомлення з локальними особливостями, традиційними орнаментами, колористикою;

– формування початкових умінь та навичок оволодіння техніками декорування, складання орнаментальних композицій;
– розвиток умінь та навичок самостійно створювати декоративні вироби ужиткового призначення.

Поєднання цих умов сприяє значно ширшому залученню дітей до різноманітних видів декоративно-ужиткового мистецтва, використовуючи повною мірою всі можливі методи і засоби навчання.

Заняття декоративно-ужитковим мистецтвом мають розвивальну і виховну спрямованість, виступають ефективним засобом формування у школярів моральних якостей та художньо-естетичного смаку, сприяють проявленню творчого потенціалу і дають можливість реалізуватися творчій індивідуальності школяра. Останнє особливо важливе в трудовому вихованні, тому що праця виступає як засіб всебічного і гармонійного розвитку особистості, як основа виховання громадянськості, умова розумового, фізичного та естетичного становлення особистості.

Тема уроку: Технологія виготовлення писанки.

Мета: Ознайомити учнів з технологіями писанкарства, способами нанесення орнаментів та символів; навчити підготовляти яйце до розпису воском, виготовляти писачок, готувати розчин фарби; розвивати просторове мислення, естетичний смак, творчу уяву; виховувати бажання продовжувати і розвивати традиції українського народу.

Обладнання та матеріали: Лоточок з яйцями, посуд для збирання видутих яєць, посуд з водою для промивання яєць, лотки для просушування яєць, папір, кольорові серветки, клей ПВА, ганчірки – серветки, фольга для виготовлення писачка, тонкий дріт, палички. Фартух і нарукавники для кожного учня.

Інструменти: Надфіль з гострим кінцем або циганська голка чи шило для просвердлювання невеличких отворів з обох боків яйця; шприц 20мм, плоскогубці, кусачки.

Тип уроку: комбінований.

Хід уроку

І. Організаційний момент.

ІІ. Актуалізація та мотивація навчальної діяльності учнів.

1. Що таке писанка? (писанкою називається яйце, прикрашене сюжетним або орнаментальним візерунком згідно з традиційними зразками.)

2.Яке значення мала писанка для наших предків? (писанка мала дуже велике значення для наших предків вона оберігала їх будинки.)

3.Символом якого свята є писанка?(Великдень.)

Великдень – найважливіше свято року. Великоднє привітання – «Христос Воскрес!» Із цими словами люди дарують один одному червоні фарбовані яйця. Яйце – це загальнолюдський символ життя, весни, сонця. В Україні яйця, які фарбують, називаються крашанками, а які розписують – писанками. Не можна уявити Великдень без Паски, крашанки, писанки.

ІІІ. Мотивація навчальної діяльності учнів.

Сьогодні ми познайомимось з новим видом декоративно-ужиткового мистецтва – писанкарством. На цьому уроці ми розробимо технічне завдання проекту, спробуємо спроектувати, проаналізувати майбутній виріб.

На уроці ви дізнаєтеся про:
– історію писанкарства;
– технологію виготовлення писанки різними техніками.
– Ви будете вміти:
– підбирати, готувати матеріали та інструменти для роботи;
– виготовляти писанку з дотриманням технології.
цінувати:
– звичаї, традиції українського народу;
– інтерес та повагу до історичного минулого людства, його легенд і вірувань (про яйце);
– любов до народного мистецтва (писанкарства);
– естетичний та художній смак.

IV. Вивчення нового матеріалу

1. Писанкарство. Далеко за межами України славиться її самобутнє декоративне мистецтво з його чи не найбагатшим і у світі народним розписом. Українське народне мистецтво виникло в сиву давнину серед чарівної природи, краса якої наповнювала душу працьовитого народу мрією про щастя, дарувала творчу наснагу.

Український декоративний розпис поряд з іншими видами народного мистецтва — це наша гордість, безцінне духовне надбання народу.

Педагогічна наука визнає велике виховне значення народного мистецтва, яке зацікавлює дітей, сприяє розвитку естетичних захоплень і суджень. Вивчення творів народного декоративного мистецтва пробуджує у дітей перші яскраві образні уявлення про Батьківщину й мистецтво, сприяє вихованню патріотичних почуттів, заохочує до світу прекрасного, творчості.

Народне декоративне мистецтво сприяє формуванню образного мислення, ініціативи та самостійності, образотворчих здібностей.

Краса писанок - шедеврів народного мистецтва чарує людей вже, мабуть, не одне тисячоліття. Не випадково Т.Г. Шевченко порівнював мальовниче українське село з писанкою:

«Село на нашій Україні -
Неначе писанка село,
Зеленим гаєм поросло»

Писанкарство - надзвичайно цікава і, можливо, одна з найменш вивчених галузей українського народного мистецтва.

Традиція виготовлення писанок - розписаних пташиних яєць сягає далеко в глибину століть. Культ пташиного яйця як символу життя, як уособлення його зародження і продовження виник на ранніх стадіях розвитку людського суспільства. Звичай розписувати яйця поширився задовго до розповсюдження християнства і відомий у багатьох народів світу. В народних звичаях і обрядах, особливо весняного циклу, яскраві декоративні писанки відігравали вельми важливу роль.

2. Характеристика писанок.

Крашанка	Це яйця, фарбовані в один колір. Крашанка пофарбована в червоний колір, символізує радість життя. Сире яйце варять накруто в чистій воді. Потім опускають на 15 хв у теплу фарбу. Ще теплу крашанку натирають шкуркою із сала, щоб вона блищала. Крашанка належить до найдавнішого типу оздоблення яйця. Є звичай, що крашанкою ділиться вся родина.
Дряпанка	Це яйця , що мають орнамент, видряпаний на поверхні. Для дряпанки добирають природно темніші яйця, бо в них міцніша шкарлупа. Дібрані яйця фарбують, обсушують. Спочатку орнамент малюють олівцем, потім гострим предметом видряпують (цвях, шило, голка). Для орнаменту добирають рослинні мотиви: квітку, дерево, гілку, рідше – геометричні.
Капанка	Спочатку яйце опускають в світлу фарбу, коли воно просохне, на нього наносять крапки гарячого воску. Як віск охолоне яйце кладуть у темнішу фарбу, і так можна проробити декілька разів. Після висихання фарби яйце кладуть у гарячу воду, віск зникає.
Мальованка	Це яйця розмальовані пензликом, різними фарбами та візерунками.
Трав'янка	До яйця прикладають дрібно розсічені листочки й обгортають капроновою панчохою. Потім варять у фарбі. Там де листочок, явиться його білий відбиток.
Писанка	Це яйце, розписане писачком по чистій чи вже пофарбованій шкарлупі. Технологічний процес її виготовлення складається з ряду операцій: розпис воском, поетапне фарбування та затушовування воском відповідних місць на писанці, розігрівання та знімання воску.
Білі писанки	Писанку, виконану восковою технікою, кладуть у відбілюючий розчин, щоб він покрив ціле яйце. Усі незакриті воском місця побіліють. Писанку обсушують і нагрівають у печі, стираючи ганчіркою віск. Така писанка має біле тло. Через складний технологічний процес виготовлення її називають ще «мученою».
Дерев'яна писанка	На виточену дерев'яну основу у формі яйця наносять орнамент масляними фарбами і лакують. Трапляються дерев'яні писанки, коли орнамент не малюють, а вирізьблюють спеціальними різцями. (різьблення по дереву)
Бісерна писанка	На дерев'яну основу у формі яйця наносять спеціальний (складений із п'яти компонентів клей), а потім викладають орнамент бісером. Існує ще техніка «одягання » яйця у бісерну сітку.
Інкрустація соломкою	На підготовлену основу – пофарбовану, наноситься малюнок з соломки, готова поверхня лакується.
Зернівка	На підготовлену основу за допомогою збитого яєчного білка (клею ПВА) з різних круп викладається орнамент.

3. Орнаменти писанкарства. Символи в писанкарстві.

Відомі різні символічні зображення на писанках. Символічних малюнків у писанках понад 100. Кожен із таких знаків прийшов до нас із глибини віків, проте більшість із них можна прочитати.

Орнамент писанки складається з поєднання певних знаків-символів та кольорової гами , що збереглися на Україні з давніх часів, як бачення та сприйняття навколишнього світу та безмежжя Всесвіту. Дуже часто первинний зміст нанесеної на яйце інформації в сучасному світі змінюється. Маючи знання про знаки та символи, ми можемо «прочитати» писанку, нанести на неї свої закодовані символами або кольором побажання.

Багато орнаментів писанок збереглися недоторканими, завдяки дбайливій традиції не вносити в них ніяких змін і передавати древні малюнки з роду в рід. Так до наших днів дійшли писанки, дивлячись на орнамент яких можна сказати, що вони старовинні.

Символи на писанках поділяються на групи за походженням та часом. Найдавніші з них це група символів вогню та символів води. Ці дві стихії поєднуючись, народжують життя , знаки цих груп присутні на 90% писанок і підтверджують життєдайність орнаменту.

До символів води відносяться «безконечники», « грабельки», «риба», «дощові потоки», «юрок» та багато інших.

До символів вогню - «сонце», «зірка», «триквет», «свастика», «хрест», «промінь» тощо.

Трохи пізніше з'явились символи родючості, розвитку, збереження життя: «Богиня Берегиня», «косий хрест», «ромб», «квадрат», «дерево життя». Рослинні («сосонка», «дубовий лист», «вербова гілка», «квітка», «виноград», «яблунька», «сливка») та тваринні символи («олень», «баранці», «коник», «пташка», «рак», «півень» , « медвежі лапи», «заячі вуха» та інші) з'явилися значно пізніше і відрізнялися один від одного в різних регіонах України. Після прийняття православ'я в писанковій символіці з'являються християнські знаки-символи – «церква-вежа», «божа ручка», «хрест». У XIX – XX століттях на писанках з'являються зображення святих.

Знаки-символи поєднувались з символікою кольору і несли певне інформаційне навантаження, були дуже важливі для сприйняття писанки як оберегу.

Жовтий колір – колір небесних світил: сонця, зірок, місяця; приносить достаток, урожай, приплід.

Зелений – колір весни, пробудження природи, всього живого, що є на світі, символ здоров'я.

Червоний – колір любові, сили, влади, радості життя, символ чоловічої статі.

Чорний колір – символ землі, плодючості; чорний з білим колір , що виказує пошану душам померлих, пам'яті предків.

Коричневий – символізує землю-матір.

Блакитний – уособлює воду, повітря, небо, здоров'я.

Навіть дуже дивні знаки в своїй основі виражають близькі і зрозумілі нам предмети. Ми, як і наші давні предки, радіємо першим весняним листочкам, зачудовано слухаємо спів жайворонка, милуємося плином ріки. Щоб висловити вічне, наші предки створили символи.

V. Практична робота.

Створення робочих груп для роботи над проектом, вибір теми проєкту та спільне обговорення шляхів його реалізації.

Виготовлення писачка.

Писачок - спеціально виготовлений інструмент для нанесення воску на поверхню яйця. Він складається з дерев'яної ручки, до якої прикріплено жестяну лієчку з невеличким отвором. Виготовити «писачок» найкраще з мідної фольги, вирізаємо квадрат чотири сантиметри. Квадрат скручуємо лієчкою з гострим кінцем і сплющмо її. Металевий дзьобик вставляємо в щілину дерев'яної палички так, щоб гострий кінець виступив знизу трохи більше ніж на один сантиметр. Верхню частину сплющеної лієчки загинаємо і обгортаємо навколо палички. Тонким, мідним дротом обмотуємо кінець палички зі вставленою лієчкою.

VI. Закріплення нових знань та вмінь учнів.

- Що нового цей урок вніс у ваше уявлення про писанку?

Що для себе ви взяли з цього уроку?

Де в побуті ви можете застосувати ці вміння та навики, які ви отримали на уроках?

VII. Підсумок уроку.

Прибирання робочого місця.

Л. НОВИК, А. КАПЛЕНКО

ВИКОРИСТАННЯ ОНЛАЙН-ДОШКИ PADLET ДЛЯ СПІЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В ЗАКЛАДІ ОСВІТИ

В умовах розвитку освіти XXI століття спостерігається невпинне використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) для формування компетентної, конкурентно спроможної особистості. Однією з актуальних проблем у наукових колах залишається використання мережі Інтернет на всіх етапах освітнього процесу і в управлінській діяльності закладів освіти. Сучасна школа сьогодні потребує швидкої комунікації між учасниками освітнього процесу за різними напрямками: учитель – учень, учитель – учитель, адміністратор – учитель, учитель – батьки тощо. Одним із таких інструментів спільної діяльності є віртуальна інтерактивна дошка (онлайн-дошка, електронна дошка, стіна, whiteboard-проєкт), за допомогою якої можна налагодити спільну роботу всіх учасників освітнього процесу: узгодити взаємодію між адміністрацією закладу, педагогічним колективом та батьківською громадськістю, активізувати професійне спілкування між членами педагогічного колективу (обговорення проєктів, планів, представлення власних напрацювань тощо), а також підсилити зацікавленість й активність учнів, поліпшити ефективність роботи на уроках, організувати комунікацію класних керівників з батьками.

Актуальність розробки питань інтеграції ІКТ в освітній процес підтверджується численними роботами українських і зарубіжних науковців та педагогів-практиків. Роль комп'ютерних технологій у навчанні розглядає Самікова І. Можливості використання викладачем мережі Інтернет описані в роботах Сукманюк Г., Коваль Т., Сисоєва С., Сущенко Л. Застосування інформаційно-комунікаційних технологій для підвищення ефектив-ності навчання описує Морзе Н.В., Кузьмінська О.Г. Методика використан-ня віртуальної інтерактивної дошки Padlet в освітньому процесі розглянута в публікаціях Морквян І.В., старшого викладача кафедри інформатики Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради та Хміль Н., к.п.н., доцента, завідувача кафедри інформатики Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради [3].

Web-ресурс – це сукупність певних віртуальних програм та матеріалів, розміщених у мережі Інтернет та доступних для активного використання користувачами. Існує значна кількість Web-ресурсів для організації групової роботи. Тобто, над створенням електронного документа (презентація, зображення, графік, сайт тощо) може працювати як один користувач, так і група. Відповідно, подібний Web-ресурс виступає у якості комунікативної платформи для обміну даними та досвідом між користувачами [2]. Наведемо лише деякі з ресурсів, що використовуються в сучасному закладі:

– Google Диск – у пошті Gmail є можливість створити віртуальний документ, на зразок документу Word, і надати доступ на спільне редагування або перегляд іншим користувачами пошти Gmail. Спільні документи Google можна використовувати як шаблон, у якому сформульовано завдання, надавати колегам для редагування. Відповідно, адміністратор може оперативно отримувати нагальну інформацію, залишати свої коментарі або зауваження у документі, тощо;
– Google сайт – дає можливість безкоштовно створити будь-який сайт, легкий у користуванні та наповненні. Над сайтом можуть працювати одночасно кілька користувачів, яким надано право редагування. Відповідно, цей Web-ресурс можна використовувати для представлення роботи професійних громад, класного керівника в закладі освіти. Наприклад, це можуть бути сайти, присвячені: роботі педагогів певної кафедри; методичним розробкам педагогів закладу; презентації професійного портфоліо педагогів;
– Microsoft Sway (https://sway.office.com/my) ресурс, за допомогою якого можна створювати динамічні мультимедійні онлайн-презентації, працювати разом в команді колег;
– Padlet (http://ru.padlet.com/) мультимедійний

ресурс для створення, спільного редагування та зберігання інформації та користування нею.

Розглянемо можливості Padlet докладніше. Web-ресурс Padlet являє собою віртуальну стіну, на яку можна прикріплювати фото, файли, покликання на сторінки Інтернет, замітки тощо. Це може бути приватний проєкт стіни, стіна з кількома учасниками, які будуть заповнювати віртуальну стіну інформацією або доступний для читання та редагування будь-яким користувачем майданчик для обміну інформацією [1].

Ми хочемо презентувати використання цього застосунку не тільки в навчальній діяльності педагога, а зосередити вашу увагу на можливостях віртуальної дошки в корпоративній роботі закладу освіти. Зупинимося більш детально на використанні дошки Padlet як веб-сервісу для зберігання, організації та спільної роботи з різним контентом (документи, матеріали). Ця віртуальна дошка безмежна у кількості створюваних сторінок, а також підтримує кирилицю. У навчальних закладах буде зручним інструментом при організації колективної діяльності педагогів. Так, наприклад, доцільним буде створення Віртуального методичного кабінету в закладі освіти та віртуальних дошок професійних громад (методичних об'єднань).

Віртуальний методичий кабінет – це багатопланове інформаційне середовище, зорієнтоване на взаємодію адміністрації школи, професійних громад (методичних об'єднань), усього педагогічного колективу в умовах оновлення та розвитку методичної роботи у навчальному закладі, підвищення ефективності діяльності та професійної компетентності педагогів. Віртуальний методичний кабінет забезпечує максимальне полегшення доступу вчителів до інформаційних ресурсів, які повсякденно використовуються в освітньому процесі, ставить перед собою завдання створити єдиний інформаційно-методичний простір з метою більш якісного забезпечення інформаційної підтримки, інноваційної діяльності предметних методичних об'єднань, підвищення професійної компетентності вчителів, розширення зони співпраці та зміцнення контактів між адміністрацією школи та вчителями, підвищення ефективності використання методичних ресурсів; це форма інтерактивного спілкування педагогічних працівників та адміністрації, яка забезпечує оптимальний доступ до необхідної інформації, дозволяє обмінюватися нею, надавати оперативну методичну допомогу молодим учителям, ділитися досвідом роботи. Визначимо мету діяльності Віртуального методичного кабінету:

– створення інформаційно-методичної бази для підвищення творчого потенціалу та професійної компетентності педагогів, забезпечення інформаційного супроводу методичної роботи педагогічних працівників закладу;
– координація колективних форм і методів методичної роботи та самоосвіти з метою підвищення педагогічної майстерності педагогів;
– здійснення системи заходів, спрямованих на розвиток творчого потенціалу педагогів;
– впровадження досягнення науки і передового педагогічного досвіду та стимулювання практичну їх реалізацію;
– створення можливостей побудови відкритої системи безперервної освіти педагогів навчального закладу засобами мережевого спілкування;
– забезпечення максимальної доступності до інформаційних науково-методичних ресурсів, необхідних для задоволення професійних потреб та запитів педагогів;
– активне використання засобів ІКТ педагогами навчального закладу.

Як приклад використання дошки Padlet в якості Віртуального методичного кабінету хочемо представити веб-ресурс "Методична гостина" (Віртуальний методичний кабінет комунальної установи Сумської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №6, м. Суми, Сумської області. Режим доступу: https://padlet.com/allakaplenko19721/mks0vdwt06klmzvw). Основні напрямки діяльності такого кабінету:

– формування банку педагогічної інформації;
– інформування педагогічних працівників про нові напрямки в розвитку освіти;
– залучення педагогічних працівників закладу до інноваційної діяльності;
– організаційно-методичний;
– консультативно – методичний (методичний супровід та надання практичної допомоги вчителям закладу) .
– Використання Віртуального методичного кабінету забезпечує:
– максимальне полегшення доступу педагогічного колективу до інформаційних ресурсів, які повсякденно використовуються в освітньому процесі;

– створення єдиного інформаційно-методичного простору з метою більш якісного забезпечення інформаційної підтримки, інноваційної діяльності предметних методичних об'єднань;
– розширення зони співпраці та зміцнення контактів між методичною службою закладу та педагогами;
– здійснення організаційно-методичної допомоги педагогам у науковій організації праці, в розвитку педагогічної творчості; сприяння діяльності творчих груп;
– забезпечення оптимального доступу педагогічних працівників закладу освіти до будь-якої необхідної інформації;
– поширення досвіду роботи педагогів закладу;
– підбір і систематизацію тематичних розробок, методичних рекомендацій для викладання базових предметів тощо.

Ми пропонуємо використання саме Padlet для створення такого Віртуального кабінету через такі переваги:

1. Доступність. Віртуальна стіна Padlet є безкоштовним Web-ресурсом. Реєстрація не обов'язкова.
2. Легкість у використанні. На головній сторінці https://ru.padlet.com/ є кнопка "Створити стіну", натискаючи на неї мишкою, можна автоматично отримати порожню сторінку та заповнювати її різним контентом.
3. Мультимедійність. До повідомлень можна додавати різноманітний контент: відео, аудіо, зображення, посилання на інші ресурси, будь-які файли (Word, PDF, Exel, CVS, Image). Повідомлення можна редагувати та переміщувати по стіні.
4. Миттєве узгодження. Одночасно на стіні можуть створювати повідомлення кілька користувачів. Активність учасників миттєво відображується на стіні – користувачі з екранів монітору можуть спостерігати, як додаються повідомлення.
5. Приватність. Ви можете налаштувати можливість редагувати стіну іншим користувачам, дозволити повний доступ, поставити пароль, або запросити користувачів по e-mail.
6. Мобільність. Padlet працює на всіх пристроях – мобільних, планшетах, нетбуках.
7. Креативність та привабливий інтерфейс. Padlet представляє набір яскравих фонових зображень, які легко змінюються у налаштуваннях стіни.
8. Узгодженість з іншими Web-сервісами. Вашу стіну Padlet можна вбудувати у блог, форум, сайт, на будь-який ресурс, де можна застосувати html-код. Як приклад вбудовування таких дошок наводимо сайт закладу. Режим доступу: https://zosh6.sumy.ua/Metod/Metod.php

Досвід використання застосунку Padlet в якості презентації роботи професійних громад також буде корисним для закладів освіти. Педагоги можуть презентувати спільну роботу кафедри, розташовувати методичну літературу, власні розробки уроків, матеріали позакласних заходів з предмета, інноваційні «смаколики» для вчителя, новини закладу, досягнення вчителів та учнів, корисну інфографіку, матеріали з використання ІКТ в освітньому процесі, портфоліо педагогічної діяльності тощо. Прикладом такої колективної взаємодії можна вважати онлайн-дошки професійних громад КУ Сумської ЗОШ № 6: «Творча родина» вчителів початкової школи; «Філологічний клуб» вчителів української мови та літератури, зарубіжної літератури; «Формула успіху» вчителів математики; «Скарбничка творчого педагога» вчителів суспільно-гуманітарного циклу; «Лабораторія природи» вчителів природничого циклу; «Територія спорту» вчителів фізичної культури; «Happy english» вчителів англійської мови; «Мистецька громада» вчителів художньо-естетичного циклу; «Педагогічна кав'ярня» класних керівників. (Режим доступу: https://padlet.com/allakaplenko1971)

Наведені приклади використання стіни Padlet для спільної взаємодії свідчать про перспективу подальшого використання онлайн-застосунку Padlet, впровадження та вдосконалення спільної роботи з цим ресурсом в закладі освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баданов А. Виртуальная доска Padlet для организации коллективной работы с различными материалами [Электронный ресурс] / Баданов А.– Режим доступу: http://badanovag.blogspot.com/2013/09/padlet.html.
2. Качанюк Н.В. Використання віртуальної стіни Padlet на практичному занятті у вищій школі. [Електронний ресурс] / Освітологічний дискурс, – 2014, – № 3 (7). – Режим доступу: https://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/download/131/138/347
3. Хміль Н., Дяченко С. Соціальний сервіс Padlet як елемент педагогічної діяльності / Н. Хміль, С. Дяченко // Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах. – 2014. – № 2. – С. 24-30.

НАШІ АВТОРИ

БОРИСЕНКО О. – *методист навчально-методичного відділу моніторингу якості освіти та ЗНО КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти*

БРАТКОВА Г. – *методист навчально-методичного відділу моніторингу якості освіти та ЗНО КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти*

КАПЛЕНКО А. – *заступник директора з навчально-виховної роботи Комунальної установи Сумська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 6, м. Суми, Сумської області*

КАРАСЬОВА Н. – *практичний психолог (ІІ категорії) Сумського центру соціально-психологічної реабілітації дітей області м. Суми*

КОРЕНЕВА І. – *методист з трудового навчання навчально-методичного відділу координації Освітньої діяльності професійного розвитку КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти*

ЛЕОНЕНКО М. – *методист з іноземних мов навчально-методичного відділу координації освітньої діяльності та професійного розвитку КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти*

МІЩЕНКО Л. – *методист з дошкільної освіти навчально-методичного відділу координації освітньої діяльності та професійного розвитку КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти*

НІКІТІН Ю. – *доктор історичних наук, доцент, ректор КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти*

НОВИК Л. – *директор Комунальної установи Сумська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 6, м. Суми, Сумської області*

ОСТАПЕНКО О. – *завідувач навчально-методичного відділу моніторингу якості освіти та ЗНО КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти*

ПЕРЛИК В. – *старший викладач кафедри педагогіки, спеціальної освіти та менеджменту КЗ Сумський обласний інституту післядипломної педагогічної освіти*

ПОПОВ В. – *методист з географії та економіки навчально-методичного відділу координації освітньої діяльності та професійного розвитку КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти*

СВЄТЛОВА Т. – *методист з математики навчально-методичного відділу координації освітньої діяльності та професійного розвитку КЗ Сумський обласний інститут післядиплмної педагогічної освіти*

СІРОШТАН В. – *вихователь, заклад дошкільної освіти № 28 «Ювілейний», м.Суми*

СУКАЧОВА Н. – *методист з національно-патріотичної роботи та «Захисту України» відділу координації освітньої діяльності та професійного розвитку КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти*

ТРЕТЯКОВА О. – *методист з історії, правознавства та курсів духовно-морального спрямування навчально-методичного відділу координації освітньої діяльності та професійного розвитку КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти*